

KROTKIE ZEBRANIE

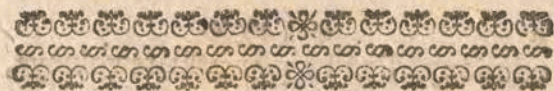
Historyi y Geografii
Polskiej.

W Drukarni Supraślskiej
XX. Bazylianów 1767. Roku.

1776. 23 marca ta książkadana
Xyzeniu Marcie Radziwiłłowej
od Xyzenia...

Historya jest świadkiem czasu,
prawdą światłem, życiem pamięci,
mistrynią życia, starożytności Po-
stem. *Cice: de Orat:*

Nie zaniedbuj, (*mawiał Ba-
zyli wschodni Cesarz do Leona Filo-
zofa Syna y Następcy swego na Pań-
stwo*) pilnego Historji czytania; Tam
ci to z ukontentowaniem to czytać bę-
dziesz, co inni z pracą pilali, y z wielką
zbierali trudnością. Tam się łatwo
nauczysz, iak rządzić masz ludem;
ktòrey tak potrzebney, a ciężkicy bar-
dzo sztuki, przez długą y przykrą
nabyć inni experyencyą niemogli. Tam
jednych cnoty, drugich poznasz wy-
stępki. Tam zobaczysz różne życia
ludzkiego stany, ustawiczne w rzeczach

4 ✠)(*)(✠
odmiany, Państw początki, rewolucye,
y upadki. Tam naostatek postrzeżesz,
że iako występki nigdy nie są bez kary;
tak też cnotliwe uczynki należytą so-
bie zawsze odbierają nadgodę; a zatym
nauczysz się, iak masz w niewinności
życia chodząc, do tey dążyć chwały,
która nierozdzielna jest towarzyszką
cnoty, a chronić się tych występków,
do których mściwa ręka Boska, y na
tym świecie przywiązała nieślawę, y
na tamtym wieczne zgotowała kary.

Historya Królestwa Polskiego na cztery znaczneyse dzieli się Epoki *

Pierwsza od Roku 550. zawiera w sobie Lecha I. Fundatora Polski, y następujące po nim Xiążęta, aż do Popiela II. to jest: do Roku 840. Tym idą porządkiem.

Zacz: Pan: Roku.		Panow: lat.
550.	Lech I. Xiąże Polski Wizimirz y inni Lecha Potomkowie	
	XII. Woiewodowie.	
700.	Krakus - -	28.
	Lech II. - -	2.
750.	Wanda Xiężna -	10.
	XII. Woiewodowie	
	Powtòre -	10.
	A ₃	Prze-

* Epoka jest czas pewny, sławnym iakim zaszczycony dziełem, od którego Chrono. logowie y Dzieiopisowie lata zaczynają liczyć.

760.	Przemysław lub Le-		
	szek I.	-	34.
804.	Leszek II.	-	16.
810.	Leszek III.	-	15.
815.	Popiel I.	-	15.
830.	Popiel II.	-	10.

Druga w Roku 842. poczyna się od Piaſta, kończy się w Roku 1382. na Ludwiku Kròlu Węgierskim Sieſtrzeńcu Kazimierza Wielkiego. Panowali w niej nayprzòd Xiążęta, od Piaſta, aż do Bolesława Chrobrego Pierwszego Kròla Polskiego. Potym Kròlowie, aż do Bolesława II. Smiałego, który tytuł Kròleski utracił. Powtòrnie znowu Xiążęta, aż do Przemysława, od ktò-

rego

rego Monarchowie Polscy Królami po
dzis dzień nazywaią się.

842.	Piaſt - - -	10.
861.	Ziemowit - -	31.
892.	Leſzek IV. - -	21.
913.	Ziemomyſſ - -	51.
964.	Mieczyſław I. przyjął Wiarę Chrzeſciańską	35.
999.	Boleſław Chrobry Król I.	26.
1025.	Mieczyſław II. -	9.
1034.	Kazimierz I. - -	24.
1058.	Boleſław II. Smiały ſtra- cił tytuł Króla -	23.
1081.	Władyſław Herman I. Xiążę - -	20.
1102.	Boleſław III. Krzyw- oſty - - -	37.
1140.	Władyſław II. -	6.

1147.	Bolesław III. Kędzie- rzawy - - -	26.
1174.	Mieczysław III. Stary	4.
1178.	Kazimierz II. Sprawie- dliwy - -	16.
1194.	Leszek V. Biały -	6.
1200.	Mieczysław Stary po- wtóre - - -	
	Leszek V. Biały po wtóre - - -	
1202.	Mieczysław Stary po trzeci raz	1.
1203.	Władysław III. Łasko- nogi - -	3.
1206.	Leszek V. Biały po trzeci raz - -	21.
1227.	Bolesław wstydlivy	52.
1279.	Leszek VI. czarny	10.
1295.	Przemysław przywrócił	

tytuł

	tytuł Króla, ^{Mieścicy}	8.
1296.	Władysław Łokietek I. Król - -	4.
1300.	Wacław Król Czeski	6.
1306.	Władysław Łokietek powtòre - -	27.
1333.	Kazimierz III. Wielki ostatni w Polsce z Linii męskiej Piasta	37.
1370.	Ludwik Król Węgierski	12.

Trzecia od Roku 1386. zamyka w sobie Królów z Familii Jagellońskiej, aż do Zygmunta Augusta ostatniego z linii męskiej Jagellońskiej, to jest: do Roku 1572.

1386.	Władysław II. Jagello W. X. Litewski	48.
-------	---	-----

1434.	Władysław III. Syn Jego	
	Krół Węgierski -	10.
1447.	Kazimierz IV. Syn 2.	
	Jagellona - -	45.
1492.	Jan Albert, Syn Kazimie-	
	rza - - -	9.
1501.	Alexander, drugi, Syn	
	Kazimierza -	6.
1507.	Zygmunt I. trzeci Syn	
	Kazimierza - -	41.
1548.	Zygmunt II. August, Syn	
	Zygmunta I. ostatni z	
	Familii Jagellońskiej	25.

Czwarta od Roku 1574. ma w sobie Królów z różnych, tak obcych, iako y Oyczytych Familii.

1574.	Henryk Walezyusz, po- tym Król Franc: Miesi	5.
1576.	Stefan Batory, Xiążę Sie- dmigr: - -	
1587.	Zygmunt III. Król Szwedzki - -	
1632.	Władysław IV. Syn Zygmunta III. -	
1648.	Jan Kazimierz 2. Syn Zygmunta III. -	
1669.	Michał Korybut, Xiążę Wiśniowiecki -	
1674.	Jan III. Sobieski -	
1697.	Fryderyk, August II. Xiążę Elektor Saski	
1733.	August III. Xiążę Elektor Saski, Syn Augusta II.	
1764.	Stanisław August, obrany	

7. Września, Korono-
wany 25. Listopada:
niech żyje w naydłuższe
lata.

EPO.

EPOKA I.

Lech I. Xiąże Polski, w szóstym Wieku po Narodzeniu Chrystusa Pana, z Sklawonii, albo z Słowiańskiej Ziemi * do Polski przyszedł. Miasto Gniezno, od Orlego gniazda tak nazwane, wystawił, y w nim założył Stolicę Państwa; orla białego za herb Polakom dał. Jak długo zaś, y iak wiele z Familii Jego Potomków w Polsce panowało, upewnić niemożna; to jednak prawdziwa jest: że po wygastey iego Familii, XII. Woiewodóm rządy dostały się: lecz ci w krótkim czasie, przez złe panowanie swoje, przymusili Polaków, iż na mieysceich zgodnie obrali sobie
Kra-

* Sklawonia (Esclavonie) jest iedna z Prowincyi Królestwa Węgierskiego.

Krakusa, iednego z pośród tychże Woiewodów: który chwalebnie panował, y miasto Kraków wystawił. Insze jego dzieła, á osobliwie one dowcipne pod Krakowem stracenie smoka, iako mniey pewne, opuszczają się. Hystorya albowiem początkowa Narodu naszego, iako y wwszystkich innych Państw; wielo błędóm podległa iest. Dzieie Królów Polskich, dopiero od Miecysława I. prawdziwe zaczynają się.

Po Krakusie, Lech II. Syn jego rządy obiął; w krótkim iednak czasie, po zdradliwym na polowaniu zabiciu * Brata swego starszego, Krakusa; był wygnany z Polski.

Po Lechu II. Wanda, siostra jego
nastą-

- * Lech, drugi, panowania chęcią zapalony,
Przez Bratobójstwo nawet, wdarł się do korony:
Tak to, gdy ambicya w serce się zakradnie;
Na wżyskie nieprawosci odważy się snadnie.

naślapiła; która, po otrzymanym zwycięstwie nad Rytygierem, Xiążęciem Niemieckim; w wiśle utopić się miała.

Powtòre XII. Woiewodowie rządzili; pòki pewny Złotnik, Przemyśław, potym Leszkiem I. nazwany, Polskich nieobiał Rządów; które mu, za otrzymane nad Węgami zwycięstwo, Polacy ofiarowali.

Po śmierci Przemyśława, podobalo się Polakóm ofiarować rządy Państwa temu, któryby najpierwszy do wyznaczoney dobiegł mety. Leszek w prawdzie, pewny Pan Polski, zafadzniejszy ostre kolce na placu wyznaczonym do biegu, pierwszy stanął u mety; ale iak tylko iego wydała się zdrada, y życie y Państwo utracił,

* Xiążęciem zaś, na iego miejsce, pewny wieśniak, który tę zdradę, z towarzyszem swoim do teyże ubiegając się mety, odkrył, obrany, y Leszkiem II. nazwany iest. O nim, y iego Synie Leszku III. tudzież o Popielu I. y II. nic pewnego niemasz, chyba to, że Popiel I. Stolicę Państwa, y Rezydencyą z Gniezna do Kruszwicy przeniósł. Popiel zaś II. iako twierdzą, pokarmem stał się mysz, pomnażających się co raz z trupów Stryków iego, potruty od niego.

EPO-

* Z zdrady Leszka odkrytey, ta prawda wypływa:

Iż wszelka zbrodnia wyidzie na wierzech
jak oliwa.

Można wprowadzić omamić na czas ludzkie
oczy,

Sam się iednak powoli kryminal wytoczy.

E P O K A II.

Po śmierci Popiela, wielkie się w Państwie wszczęły zamieszania, dla długiey Panów niezgody; y te, aż za powtórnyym Szlachty na Seym do Kruszwicy zgromadzeniem, uspokoiłone były. Obrano bowiem Xiążęciem Piaśta, ubogiego Kruszwicy obywatela, który chwalebnie przez długi czas sprawował Polskę. Od niego wszyscy Królowie Polscy, pochodzący z iakiey Familii Polskiey, Piaśtami nazywają się. Familia Piaśta, w linii męskiey, trwała w Polfcze aż do Kazimierza W. do Roku 1370. w linii białogłowskiey aż do Jana Kazimierza do R. 1672. w Śląsku zaś taż Familia^o w linii męskiey, skończyła się w R. 1679.

na Jerzym Gwilhelmie Xiążęciu Lignickim; w linii zaś białogłowskiej skończyła się w R. 1707. na Karolinie Xiężney de Holstein-Weiffembourg.

Ziemowit, Syn Piaſta, po Oycu na tron nastąpił; ten cnoty wielkiego Rycerza, y ſarkawego Rządcy, w ſobie połączył. Nauczył woysko, podzieliwszy je na pułki, potrzebnego w bronieniu się nieprzyaciołom porządku, y znaczną część Węgrów, y Morawii podbił.

Po Ziemowicie, Leszek IV. Syniego, Xiążęcą obiał godność; Pomorzanów y Kaszubów, lud po nad morzem Bałtyckim mieszkający, zawoiował.

Pod Ziemomyſtem, następcą Leszka, Religia Katolicka, obrządków Greckich, wprowadzona była na Ruś, przez

przez Olhę Xiężnę Ruską. R. 956.

Po Ziemomyśle, Mieczyławowi I. Synowi iego, Xiążęca dostała się godność: ktòry, za świadectwem wielu Dzieiopisów, będąc na świat wydany ślepy; aż w siódmym Roku życia swego, wzrok odebrał. Postanowienie Mieczyławowa w stanie małżeńskim z Dąbrówką, Còrką Bolesława Xiążęcia Czeskiego, y Mieczyławowa, y całą Polskę w R. 965. do Wiary Chrześcijańskiej pociągnęło. Założone są w Polsce Katedry, iako to: Gnieźnieńska, Krakowska * Poznańska, Kujawska, Płocka, ktòrych dochody powiększone od innych

* Krakowska Katedra, nayprzbd była założona pod tytułem Arcy-Biskupstwa; lecz gdy jedni po drugich następcy zaniedbali Palliusza Arcy-Biskupiego zażywać, w Biskupstwo obróciła się.

nych dopiero Królów były, z wyznaczeniem granic każdej Dyecezyi. Mieczysław posyłał do Rzymu Lamberta Arcy-Biskupa Krakowskiego, prosząc Benedykta VI. Papieża o Koronę dla siebie, y Następców swoich; ale jego proźba požądanego nie wzięła skutku. Za panowania iego, nastał pobożny w Polsce zwyczaj, dobywania, pod czas Ewangelii, do połowy Szabel, na znak gotowości ku obronie Wiary Świętey, lecz teraz zaniedbany.

Po Mieczysławie, Bolesław I. Chrobry, to jest Waleczny, Syn iego, zawiadował Polską. Ten, w początkach zaraz panowania swego, prowadził pomyślnie dla Polski Wojnę z Rusią,

z Rusią, Czechami, y Niemcami. Przy-
 łączył do Polski Misnią, Xięstwo
 Magdeburkie, y Meklemburskie, aż
 do poł wyspu Cymbryjskiego, który
 teraz należy do panowania Duńskiego,
 y zamyka w sobie Xięstwo Sleswickie,
 Holztyńskie, y Jutlandyą. Na znak
 zaś zwycięstw swoich, wystawił trzy
 kolumny na granicach Polskich, koń-
 czących się na ów czas w Saxonii,
 tam, gdzie rzeka Sala z Elbą łączy
 się. Insze zaś trzy Kolumny lokował
 przy Dnieprze, który w ten czas Pol-
 szcze za granicę wschodnią służył.

Bolesław Królem Polskim na-
 zwał się, y Rezydencyą do Krakowa
 przeniósł. Ciało Świętego Woycie-
 cha od Prusaków, (którym Ewangelią

opowiadał) zabitego, odkupił, y do Gniezna sprowadził, gdzie grób Świętego Męczennika nawiedzającego, Ottona III. Cesarza, wspaniale przyjął, który też Bolesław za Króla uznał. Panował Bolesław Chrobry lat 26.

Po zeyściu Bolesława Chrobrego Mieczysław II. Syn iego nastąpił. Ten przez swoje gnuśne, y nieślawne życie, wkrótce wszystkie prawie Prowincye, iako to: Czechy, Morawy, y Luzacyą podbite y zhołdowane od Oycy swego, utracił. Zostawił Mieczysław Syna imieniem Kazimierza, który ze dla młodości swoiey po zmarłym Oycu niebył zdolny do rządzenia Państwem, Dostojność Królewska

ka y rządy przy Ryxie Wnuczce
 Ottona II. Cesarza, á matce Kazi-
 mierza, zostawione były, atoli ta
 w krótkim czasie naraziwszy się Pola-
 kóm, przez zbytnią preferencyą Niem-
 ców, zabrawszy Korony, y skarby
 Polskie, do Konrada II. Cesarza z
 Synem uiechafa, który w Paryżu w
 wyzwolonych wyćwiczywszy się nau-
 kach, Benedyktynem w Francyi w
 Kluniackim Opactwie, á potym
 wkrótce y Dyakonem został. Ale kłó-
 tnie co raz bardziey wzmagaiące się
 w Polsce z niebytności iego, przy-
 musily Polaków do wyśłania Posłów
 do Benedykta IX. Papieża, aby im
 Kazimierza Dziedzica Tronu, uwol-
 niwszy od ślubow Zakonnych, przy-

wrócić do Polski raczył. Co się y stało, pod obowiązkiem iednak płacenia Stolicy Apostolskiej corocznie grosza od głowy (co Święto-Pietrzem nazwano) noszenia w uroczyste Święta białey chusty na szyi, na wzór stuły, y golenia włosów na głowie, na kształt tonsury Zakonney. Grosz Świętego Piotra, albo święto-Pietrze, w poznieyszych czasach ustało, lecz którego roku y z iakiey okazji, wiedzieć niemożna. Kazimierz tedy, powróciwszy do Polski, ukoronowany był w Roku 1041. odzyskał Śląsk od Przedziśława Xiążęcia Czeskiego, y Mazowsze od Maśłausa, w niebytności swoiey zawoiowane. Postanowił w

Forte.

Fortecach Kommendantów, którzy od tego słowa *Castellum*, po Polsku *Forteca*, nazwani są *Kasztelanami*. Opactwo Tynieckie fundował, y obfzernemi nadał majątnościami. Za niego, poczęto bić monetę w Polfcze. *

Po śmierci Kazimierza, Bolesław II. Syn jego, dla męstwa, a bardziey iefzcze dla szczęścia wojennego, *Smiałym* nazwany, chwalebnie zaczął sprawować Polskę. Z Rufi, Czechów, Węgrów, y Prusaków znaczne odniósł zwycięstwa; lecz potym w Kiiowie,

* Do tych czas właśnie, iak niektórzy Dzieiopiſowie mniemają, żadney srebrney w Polfcze monety nie używano. Ochodzili się pewnie, albo zamiang rzeczy, albo pieniądzmi skórczanemi, na wzór biletów Rzymſkich bankowych, *cedula* lub *Combio* po Wioſku zwanych.

Kiiowie, puściwszy się na wszelkie nierządy, strosząc się sobie, za powrotem do Krakowa, o złe życie Świętego Stanisława Szczepanowskiego Biskupa Krakowskiego, Roku 1078. Osmego Dnia Maja, ręką swoją zabił. ✠ Po popełnionym tak strasznym zabòyctwie, wzgardzony od wszystkich, á od Grzegorza VII. Papieża wyklęty, udał się do Karyntyi, y tam w Klastorze Ossiackim życia dokonał, iako się to pokazuje z nadgrobkui jego, który tam po dziś dzień konserwuje się. Za tego Króla Polska, straciwszy Królewski tytuł, przez 220. lat powtóre pod rządami Xiążąt zostawała, aż

- * Nikt lepszy przy początkach iak Bolesław śmiały. Górszego nadeń potym wieki niewidziały. Tak to passye w każdym odczwą się czasie, Szczęśliwy, kto ie łamać z młodu przyucza się.

aż do Przemyśława, który się w Roku 1295. Koronować kazał.

Władysław I. Herman, Brat Bolesława, po jego ustąpieniu, objął rządy Polskie, starał się wprowadzić u Grzegorza VII. Papieża, o przywrócenie tytułu Królewskiego; ale mu odmówiono. Prowadził wojnę z Bretysławem Królem Czeskim, którego przez Sieciecha Woiewodę Krakowskiego pokonał; Prusaków y Pomorzaków poraził. Wiele ten Xiążę od własnych Synów swoich Bolesława, y Zbigniewa przykrości poniósł, którzy, niemogąc znieść zbytniego Sieciecha Woiewody Krakowskiego u Ojca kredytu, pòty sekretnych na zgubę
 jego

iego nieprzeſtali czynić zamachów, póki go Władyſław od ſwego nie oddalił Dworu. Temu Sieciechowi Opatwa Sieciechowskiego należą ſię początki. Umarł Władyſław Herman w Roku 1102. pochowany w Kościele Katedralnym Płockim.

Boleſław III. Krzywouſty, po Oycu Władyſławie objął rządy, chwalebnie panował. Wiele batalii ſzczęſliwie wygrał; znaczniejszy były z Czechami, y Pomorzany, których przeciwko niemu Brat iego Zbigniew niewierny, uſtawicznie pobudzał, za co potym, z rozkazu Boleſława, zabity był. Pomorzaków za kooperacyą Ottona Biſkupa Bamberſkiego do Wia-ry Świętey przywiódł. Henryka V. Ceſarza

Cesarza z woyskiem pod Wroclawiem
 na głowę poraził, y do pokoju przy-
 musił, przez który, w Bambergu
 Cesarz wszystkich pretensyi do Polski
 odstąpił. Mieysce, na którym była
 potyczka, nazwane iest. *Hundsfehl*,
 czyli: *psie pole*, dla tego, iż trupy
 poległych na placu, dla niewczesnego
 pogrzebienia, od psów pożerane były.
 Umarł Bolesław Roku 1140. podzieli-
 wszy Polskę między czterech Synów
 swoich, przy najstarszym Władysła-
 wie Xiążęczę zostawując władzę: z
 apprehensyi * po przegranej ostat-
 niey potyczce przeciwko Haliczanom,
 przez zdradę y płochość Wszebora
 Woiewody

* Zycia porzawił smutek niepomiarowany
 Bolesława; gdy przegrał bitwę z Haliczany
 Zwycięzca Król poniekąd, większym ten atoli,
 który równie ponosi szczęście, y niedoli.

Woiewody Krakowskiego, który
 wśród potyczki z placu uszedł, za co
 potym pierwsze miał w Senacie utra-
 cić miejsce, które się Kasztelanowi
 Krakowskiemu dostało. Jakożkolwiek
 bądź, to pewna, iż Bolesław między
 najwaleczniejszy w owym czasie
 Rycerzami mieścić się może. Dzieci-
 pirowie Polscy więcej mu nad 47.
 batalii wygranych przypisują. Lecz
 w Polityce mniej biegłym okazał
 się, gdy Państwo swoje między Syny
 podzieliwszy, przyczyną był kłótni w
 Państwie, y Familii jego przez lat
 blisko 50. trwających, których skut-
 kiem było oderwanie nawet Śląska od
 Polski. Podług podziału od Bolesła-
 wa uczynionego. Władysławowi naj-

starszemu

starzemu Synowi dostały się Xięstwa
 Krakowskie, Sieradzkie, Łęczyckie, y
 Śląsk. Bolestawowi Xięstwo Mazo-
 wieckie, y Kuiawskie. Mieczyławo-
 wi Xięstwa: Poznańskie, y Kaliskie.
 Henrykowi Xięstwa, Sandomirskie y
 Lubelskie. Kazimierz najmłodszy,
 opiece Braci polecony.

Po śmierci Bolestawa, domowe w
 Polsce nastąpiły niezgody, á to dla
 niepomiarkowaney Władysława, nay-
 starszego Syna Bolestawa, chciwości,
 który nie kontentując się podziałem
 od Oycy swego uczynionym, za radą
 przewrotney Zony swoiey Krysiny,
 wojnę przeciwko Braciom swoim
 podniósł, y w Poznaniu ich obległ,
 lecz porażony od nich, do Niemiec
 uciekać musiał, do Konrada III. Cesa-

rza, Brata Zony swoiey. Bolesław IV. nazwany Kędzierawy przywłaszcza sobie, po Władysławie, Xięstwo Krakowskie, y rząd Państwa. Starali się wprawdzie o przywrócenie Władysława na Tron Konrad III. y Fryderyk I. Cesarze Niemieccy, ale na ich przyczynę, nic więcey nie otrzymał Władysław, tylko Śląsk, którym się, po prędkiey iego śmierci, trzy Synowie podzielili, których rozmnożeni Potomkowie, będąc zawsze we wszystkim co do rad, praw, y woien z Polakami złączeni, Roku 1289. Czechom poddawszy się, od Polski odpadli.

Bolesława IV. uspokoivszy kłótnie z Niemcami, nalegającemi o powrót Władysława do Polski, na Prusaków,

ków, wyłamujących się z pod posłuszeństwa, siły swoje obrócił, y przymusił ich do hołdu. Wnetże, za powtórzną expedycyą, zdradliwie od nich wprowadzony na błota, y znacznie porażony, przed nieprzyjacielem uchoździć musiał, w której Batalii Henryk Xiążę Lubelski, Brat iego, mężnie potykając się, na placu poległ. Bolesław też w krótcie z tym się pożegnał światem.

Po zeyściu iego, Mieczysław III. dla poważnych obyczajów, starym nazwany, Brat Bolesława, na Tron wstąpił. Nie długie iednak było panowanie iego, bo udawszy się na zdzierstwa y niezwyuczayne od poddanych exakcye, w krótcie nieznośnym stał-

się * w czym upomniony od Gedeona Biskupa Krakowskiego, gdy się upamiętać niechciał, za sprawą tegoż Biskupa, y innych Senatorów, z Tronu złożony był.

Kazimierzowi więc III. Bratu iego rzędy Państwa Polacy oddali, lubo długo wzbraniającemu się, ten na siebie ciężar przyjął. Kazimierz zaraz od skassowania złośliwych ustaw, y nadzwyczajnych Podatków, od Brata swego Miecysława uchwalonych, rząd zaczął: Wuffelowda Xiążęcia Bełskiego, y Włodzimierza Xiążęcia Halickiego poraził. A wtym Miecysław, widząc Kazimierza Ruską zatrudnio-

* Niechaj stary Miecysław iak chce, uciemieży
 Poddanych, niech na ich kark dobywa oręża;
 Więcey przecież wymoże na nich dobroć Pana
 Niżeli ostre rozkazy krwawego Tyrana.

trudnionego woyną, uiaǳy sobie różnemi sposobami znaczną część Panów, począł zamyślać o powrocie na Tron, przecież, za spieszny Kazimierza przybyciem, zamyślił jego pożądanego niewzięły skutku. Uspokoiwszy domowe kłótnie, obrócił Wojsko swoje na Prusaków rebelliżujących, y do posłuszeństwa ich przymusił. Postanowił Podkanclerzego y Kanclerzego Koronnych; którzy aż do Roku 1557. obydwaj z Stanu Duchownego byli, teraz zaś między nimi alternata zachowuje się. Umarł nagle Kazimierz w Krakowie, z nie-małym wszystkim żalem, dla wielkich cnót, a osobliwie sprawiedliwości, *Sprawiedliwym* nazwany, niektórzy piszą: iż mu trąciznę zadano. Za jego

panowania, powstało z chat rybackich miasto Gdańsk, które z czasem do tej piękności, y okazałości przyszło: iż teraz z nayprzednieyszymi Europy miastami o prym zdaie się dobiiać. Za iego rządów, Papież Klemens III. przez Posła swego, dopraszał się o dzieścinę w Polsce, na odzyskanie Ziemi Świętej. Dzieścinę tę nazwano *Saladyńską*, od Saladyna Saraceńskiego Króla, który w Roku 1188. Jerozolimę, y całą prawie Ziemię Świętą z rąk Chrześcijańskich odebrał. Pod Kazimierzem Sprawiedliwym, Opactwa: Oliwskie, Sulejowski, Koprzywnickie, Wąchockie, Witowskie, y Płockie założone są.

Po śmierci Kazimierza, Leszek V. od białych włosów, *Biały* nazwany,

zwany, syn iego, po długich z Mieczyſławem Starym, Stryiem ſwoim, utarczkach, na Tròn wzięty był, lecz że, dla młodości, nie był zdolny do rządów; władza Xiążęca Matce Helenie powierzona była, którey też do rady przydano Falkona, czyli Peſkę, Biſkupa, y Mikołaią Brata iego, Woiewodę, Krakowſkich, którzy ſię mężnie Mieczyſławowi, mocą na Tròn wdzierającemu ſię, ſtawili, y pod Mozgawą rzeką, o ſiedm mil od Krakowa, woſko iego rozproszyli, wktórej potyczce Mieczyſław ciężko raniony, á Boleſław Syn iego zabity zoſtał. Atoli mimo tey klęski, Matkę Leſzka Helenę, tak ku ſobie nakłonił: iż mu powabnemi iego obietnicami, y perſwazyami uwiedziona, z Synem ſwo-

im Leszkim dobrowolnie z Tronu ustąpiła. Gdy jednak przereczonych niepełni kondycyi, Polacy rozjątrzeni, znowu Leszka do Korony wezwali. Ale nie tu koniec chytróści Miecysława, gdyż jeszcze, pozornie z niedotrzymanych Paktów Helenie wymówiwszy się, po trzeci raz do Tronu był przypuszczony, w pręcie jednak z tym się pożegnał światem, zostawiwszy Synów dwóch Ottona y Władysława.

Po jego więc śmierci, Polacy znowu Leszka V. Białego na Tron zapraszali, ale Mikołaj Woiewoda Krakowski temu sprzeciwiał się, nalegając, aby Leszek Goworka Woiewodę Sandomirskiego, z którym miał
zawaśnie-

zawaśnienie, od siebie oddalił. Na co
 acz Goworek chętnie przyftawał,
 szczęścia własnego y honoru dla
 pożytku Pana swego wyrzekając się;
 Leszek iednak tą iego wiernością y
 przywiązaniem do siebie wzruszony,
 odstępuje pretensyi do Tronu, * y ze-
 zwala, aby Władysławowi, od nóg
 wysokich y subtelnych nazwanemu
Laskonogim, Synowi Mieczysława,
 rządy Państwa powierzone były. Nie-
 długo iednak niemi Władysław cie-
 szył się, albowiem Leszek, poraziwszy
 pod Zawichostem Haliczanów, gdzie
 y Xiążę ich Roman na placu poległ,

C4

żaskawe

* Coż nad Tron serce ludzkie mieć może bardziej?
 Przecież dla przyjaciela, Leszek Tronem gardzi;
 Szczęśliwy, kto przyjacioł wiernych tak oszczędza,
 Nie złość mu, nie nieszczęście, lub dokuczy nędza:
 Niech będzie y w naygorzszym położony toni,
 Tych go wierność, tych męstwo, y cnota zasłoni.

łaskawe znowu Polaków na siebie obrócił oko, tak dalece, iż go iednostaynie do Korony zapraszali; którey mu Władysław dobrowolnie ustąpił. Leszek wszystko się potym udał do ugruntowania wewnętrznego w kraju porządku. Pomorską Ziemię pod moc swoją podbił, y oney rządu Swiatopełkowi powierzył. Mazowsza, y Kujaw Konradowi Bratu swemu ustąpił, który ustawiczne od Prusaków niaizdy, y kraju rabunki ponosząc, Roku 1227. wezwał przeciwko nim na pomoc, Krzyżaków, osadziwszy ich w Ziemi Chełmińskiej, którzy z czasem całe prawie Prusy pod swoją podbili władzę. W tym Swiatopełk, Rządca Pomeranii, daniny powinney Leszko-

wi płacić wzbrania się, y nalega o tytuł Xiążęcia Pomorskiego, dla siebie, y Następców swoich. Leszek naznacza zjazd w Gązawie, na którym by sprawę Swiatopełka uznano, y rozsządzono. Tym czasem Swiatopełk nagle do Gązawy z Pomorzanami wpada, y Leszka zabija. Pod Leszkiem Białym, na usilne proźby Grzymisławy Zony iego, Córki Jarosława Xiążęcia Ruskiego, Religia obrządków Ormiańskich w Polzycze pozwolona była w Roku 1220. która unią z Kościołem Rzymskim w Roku 1630. przyięła, y do tych czas na Rusi Czerwoney, y na Podolu konserwuje się, pod dozorem Arcy-Biskupa Ormiańskiego, którego Katedra we Lwowie.

Bole-

Boleśław V. *Wstydliwy*, sześć lat tylko miał, gdy go Ociec Leszek odumarł. Oiego więc opiekę między Konradem Xiążęciem Mazowieckim, y Henrykiem Xiążęciem Wrocławskim, kłótnie zaszyły. Henryk przemógł, ile że y sam Boleśław bardziey go sobie, niż Konrada, za Opiekuna życzył. Przyszedszy Boleśław do lat zdolnych do rządu, żeby się tym bardziey na Tronie ubespeczył, na którym Konrad nieprzestawał go kłócić, y turbować; wkroczył w traktaty z Belą IV. Królem Węgierskim, wziąwszy za Zonę Córkę iego Kune-gundę.

W tym Tatarowie (ludzie po nad morzem czarnym mieszkający) do

Polski

Polski wpadaia, y kray puustosza.
Wydana im bitwa pod Szydłowem,
w ktorey Polacy porażeni zostaią.
Tą nowiną przerażony Bolesław, z
Krakowa do Węgier się przenosi.
Tron iego naprzód sobie Bolesław
Żyfy, Syn starszy Henryka Pobożnego,
Xiążęcia Wrocławskiego, á potym
Konrad Xiąże Mazowiecki, uzurpuia.
Tatarowie poraziwszy woysko Polskie,
nie oparli się aż w Śląsku. Spotkały
się w prawdzie z niemi woyska Xiążąt
Śląskich pod Lignicą; ale niepomyśl-
nie, bo na głowę prawie Chrześcianie
porażeni, gdzie Henryk Pobożny, y
Pompo Mistrz Krzyżacki na placu
polegli. Polacy niemogąc dłużej
znieść nieznośnego panowania Konra-
da

da Xiążęcia Mazowieckiego, sprowadzią z Węgier Bolesława *Pudyka*, y Konradowi poświęcenstwo wypowiedzią. Zupy Solne naprzód w Bochni, Roku 1251. a potym w rok, w Wieliczce odkryte są. Święty Stanisław Biskup Krakowski, za staraniem Bolesława, w poczet Świętych od Innocencyusza IV. policzony, y za Patrona Koronie Polskiej nadany. Jadźwiniowie (lud posiadający kraie Podlaskie) po kilkokrotnych od Polski wycieczkach, od Bolesława zwyciężeni, y cale prawie zagubieni, reszta Wiarę Świętą przyjęła. Podlasie przyłączone do Polski, y Biskupstwo Łuckie założone. Bolesław żadnego
nie zosta-

nie zostawiając Potomstwa, Synowca
swego Leszka, Xiążęcia Sieradzkiego,
za Syna przysposabia, y następcą po
sobie mianuje, w krótkce potym y sam
z tym się żegna światem. Pochowa-
ny w Krakowie u Franciszkanów
Święta zaś Kunegunda, Zona iego,
resztę dni swoich w starym Sączu, w
Klasztorze Panien Franciszkanek, do-
konała y w Roku 1292. do lepszego
przeniosła się życia. Za panowania
Bolesława Wstydliwego Zydzia do
Polski nastali Roku 1289. Bolesław
Xiążę Kaliski wielkie im nadał
przywileie, które im potym od Kazi-
mierza Wielkiego są potwierdzone.
Pod Bolesławem Wstydliwym, Konrad

Xiążę

Xiążę Mazowiecki ustąpił wiecznemi
 czasę Arcy-Biskupom Gnieznieńskim
 Xięstwa Łowickiego, za to, iż Jana
 Czaplę, Scholastryka Płockiego, dał
 obwieścić. Od tegoż czasu Arcy-
 Biskupi Gnieznieńscy są urodzonymi
 Kanonikami Płockimi, ponieważ
 przy tym Xięstwa Łowickiego zapisie,
 ta im kondycya od Konrada założo-
 na była.

Leszek VI. od czarnych wiołów
 nazwany *czarny*, wstąpiwszy na Pań-
 stwo; Leona Króla Halickiego, wspar-
 tego posiłkami Litewskimi, poraził.
 Jadzwingów do reszty pokonał. Tata-
 rzy znowu bezkarnie Polskę plondro-
 wali, wyprowadziwszy wielkie mnó-

stwo ludzi obojga płci. Leszek panu-
jąc lat 10. z tym się pożegnał świa-
tem. Za niego ustało Królestwo Ha-
lickie, erygowane w Roku 1208.
Pierwszym jego Królem był Kolo-
man, Syn Andrzeia Króla Węgierskie-
go. Drugim Daniel Romanowicz
Syn Romana Xiążęcia Rusi Czerwo-
ney. Trzecim y ostatnim Leo, Syn
Daniela, Fundator Lwowa.

Po zmarłym bezpotomnie Leszku
Czarnym, lubo, prawem dziedzicz-
nym, Państwo na Władysława Łokiet-
ka, Xiążęcia Sieradzkiego, Brata
jego, spadało; iednak, za sprawą Pa-
wła Biskupa Krakowskiego, Bolesław
Xiążę Płocki, Brat Konrada Xiążęcia
Mazowieckiego, przemógł, y Kraków
opano-

opanował. Lecz obywatele miasta, obawiając się, aby się nie mścił na nich o kłótnie, które niegdyś z Bratem iego Konradem mieli, Henryka Probusa, Xiążęcia Wrocławskiego do Korony przyzwali, który wnet Bolesława z Krakowa wyrugował, aleć y sam, roku nie panując, otruty umiera, y Xięstwo Krakowskie dziedzictwem oddaie Przemyśławowi Xiążęciu Poznańskiemu. Ten, siły swoje zbyt fczzupłe widząc do utrzymania się przy Xięstwie Krakowskim, ustępuje prawa swego Wacławowi, Królowi Czeskiemu. Z tey okazji, wybuchnęła woyna między Wacławem, y Władysławem Łokietkiem, która przez trzy prawie lat Polskę w zakłóceniu

ceniu trzymała. W tak nędznym stanie, Polacy udają się do Przemyśława, ażeby chciał Rzady przyjąć, y doradzić mu, ażeby dla przywrócenia pokoju y oddalenia kłótni, tytuł Królewski wskrzesał, od Bolesława śmiałego niegdyś utracony; co on y uczynił, kazawszy się w Gnieźnie koronować, z Żoną swoją Ryxą, Córką Waldemera I. Króla Szwedzkiego. Niedługo iednak cieszy się Państwem, ponieważ, w siódmym panowania swego miesiącu, przez zdradę Ottona, y Jana Margrabiów Brandeburskich, zazdrośnych potencji wzrastającej Przemyśława, w Rogoznie w Roku 1295. zabity był.

Władysław więc, nazwany od wzrostu niskiego *Łokietek*, Brat

D

Leszka

Leszka Czarnego, Xiążę Sieradzki, na zjeździe Poznańskim, do rządów wybrany jest. Ale, gdy poddanych swoich uciemięża, ci zbuntowawszy się przeciwko niemu, poddają się Wacławowi, Królowi Czeskiemu, Synowi Ottokara, Króla Czeskiego, który, spieszenie zechawszy do Polski, w Gnieźnie Koronowany jest. On pierwszy grosze Czeskie do Polski wprowadził, które potem w wielkiej kurencji, osobliwie w Krakowie zostawały, tak dalece: iż y w publicznych Kontraktach, Summy na grosze Praskie rachowano. Panując Wacław w Polsce lat 6. z tym się pożegnał światem w Pradze, tamże jest pochowany. A w tym Władysław Łokietek, przez trzy lata, po rozmaitych po-

stron-

stronnych Kraiach, zabawiwszy się, powraca do Polski, y rządy obeymuie. Margrabiowie Brandeburscy przywłaszczaią sobie Pomorską Ziemię, y Gdańsk, podbiwszy zamek, w oblężeniu trzymają. Krzyżacy, za konsensem Łokietka, od oblężenia ich odpędzają, á gdy Łokietek trudność czyni w przywróceniu im woiennych nakładów, Gdańsk y Część Pomorza sobie uzurpują. Łokietek udaie się do Jana XII. Papieża, żaląc się na Krzyżaków, o przywłaszczenie Pomorza. Ociec Święty przykazuje im, powagą swoją, aby ziemię Pomorską przywrócili Polszcze; opierają się oni, zkąd potym okazya wojny

wynikła. Łokietek Krzyżaków, pod
 Połowcami, w Kuiawach, na 20000.
 trupem położył. Postanowił Order
 Orła Białego Roku 1325. który
 iednak z czasem w zaniedbanie po-
 szedł, dopiero od Augusta II. w
 Tykocinie Roku 1705. odnowiony
 był. Zszedł z tego świata Władysław
 Roku 1333. panując lat 29. Za
 niego, insignia, y Korony Królewskie
 przeniesione są z Gniezna do Krako-
 wa, y miejsce Koronacyi w Krakowie
 wyznaczone. Niczego ten Pan przy
 śmierci bardziey nieżałował, iak tego:
 iż Ziemię Pomorską Krzyżacy posia-
 dali, y dla tego usilnie Synowi swe-
 mu Kazimierzowi zalecał, ażeby
 wszelkich sposobów na odzyskanie
 Kraju

Kraju tego użył. Tak to, y w owych już czasach, na sytuacyi krajów Nadmorskich, y pożytkach ztąd dla handlu wynikających, Monarchowie poznawali się.

Kazimierz III. rządy, po Oycu Władysławie, obiąwszy, pokòy z Krzyżakami zawiera: Pomorzę im, y Ziemię Chełmińską wypuszcza. Czechòm pretenfyi do Śląska ustępuje. Jan, Król Czeski, z strony swoiey, zrzeka się tytułu Króla Polskiego, ktòrego Królowie Czescy, od Wacława używali, y wszelkich do Kròlestwa tego pretenfyi; Ziemię iednak Wschowfką, należącą do Śląska, po uczynionym pokoiu z Czechami, Kazimierz zbroyną ręką Henrykowi, Xiążęciu

Zegańskiemu, odebrał, y do Woiewództwa Poznańskiego przyłączył. Po śmierci Bolesława, Xiążęcia Rusi Czerwoney, Kazimierz do Xięstwa tego z woyskiem wpada, Lwów mocą dobywa, y całą sobie Ruś Czerwoną przywłaszcza, przyrzekając Obywatelom tych Krain: iż obrządki Greckie w Rusi Czerwoney, w całości zachowane będą. Postanowił, na Radzie Wiślickiej, Sądy Relacyjne, y Assessorskie, Katedrę Arcy-Biskupstwa Halickiego do Lwowa przeniósł. Zszedł z tego świata Kazimierz Roku 1370. panując lat 37. ieden z nayślawniejszych Królów, którzy w Polsce panowali, od wielkich czynów y dzieł, á raczey iż poddanych swoich dobrym był y łaskawym Oycem; *Wiel-*

kim

kim nazwany. Cokolwiek Miasteczek porządniejszych, Kościołów wspaniałych, było y jest w Polsce, to się ma temu Królowi przypisać. Tak to, nie same tylko wojenne dzieła Królów potomności zalecać zwykły, ale y te, które w pokoju, ku pomnożeniu dobra powszechnego, czynią. Za panowania Kazimierza Wielkiego Arcybiskupowi Gnieźnińskiemu tytuł Prymasa, czyli pierwszego w Polsce Xiążęcia przyznany był.

Po wygaśney w Polsce linii Męskiej Piaśta, na Kazimierzu Wielkim, Ludwik Król Węgierski, Siostrzeniec jego, na Tron był wzięty. Ten, aby sobie mocniej Polaków ujął,

wiele Szlachcie wolności nadał, Starostwa pierwszy rozdawać począł, z tą iednak kondycją: żeby z nich znaczna część dochodów do Skarbu Królewskiego szła. Biskupstwo Kamienieckie erygował. Panował w Węgrzech lat 40. w Polfcze 12. z powszechnym nieukontentowaniem, bo przez niebytność iego, w Polfcze wielkie się bezprawia działy. Pod iego Panowanie, Władysław Xiążę Opolski, Kościół na Jasney Górze w Częstochowie założył, y w nim cudowny Obraz Najświętszey Maryi Panny, z Rusi sprowadzony, lokował.

EPO.

EPOKA III.

PO śmierci Ludwika, Króla Węgierskiego, Zygmunt, Syn Karola IV. Cesarza Niemieckiego, a mąż Maryi, starszey Ludwika córki, Ziemowit Xiążę Mazowiecki, y inni, starali się o Królewską godność w Polsce, ale Polacy, uczyniwszy Konfederacyą stanów, *Kaptur* nazwaną (z kąd początek wzięły Sądy Kapturowe, które iedne tylko pod czas bezkrólewia miejsce mają) dla utrzymania powszechney spokoyności, wybrali na Tron Jadwigę, Córkę młodszą Ludwika, która z Węgier sprowadzona do Krakowa, y tam, z powszechną narodu radością od Bodzanty Arcy-Biskupa Gnieźnieńskiego ukoronowana, rządy Państwa

Państwa obieła, zacyby iey mąż był od Stanów wyznaczony. Ludwik w prawdzie, za życia iefzcze swego, Jadwigę Wilhelmowi Arcy-Xiążęciu Austryackiemu w małżeństwo obiecał, który też, w tę nadzieję, do Krakowa przybył, ale wzgardzony od Polaków, ustąpić musiał. Tym czasem Posłowie przybyli od Jagiellona, Xiążęcia Litewskiego z oświadczeniem przyiaźni Królowy, y deklaracyą przyprowadzenia do Wiary Świętey, y przyłączenia do Polski Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Jadwiga, lubo mnię kontenta z tego Poselstwa, atoli, za przybyciem do Krakowa Jagellona, nakłania się na proźby poddanych, y akceptuie ofiarowane sobie małżeństwo.

stwo. Jagello wyuczony Artykułów Wiary Świętey z Bracią swoiemi, Witoldem, y Borysem, ochrzczoney, Władysławem nazwany, Królowy zaślubiony, Królem uznany, y Koronowany iest. Po Koronacyi, do Litwy powróciwszy, Religią tam Chrześcijańską zaszczenia, Biskupstwo Wileńskie zakłada, y Brata swego, Kazimierza Skirgiełła, na godność Wielkiego Xiążęcia Litewskiego wynosi, czym urażony Witold, Brat Stryechny Królewski, uduje się pod protekcyą Krzyżacką, y wymaga na Królu rządu Xięstwa Litewskiego. Krzyżaków, którzy częste do Polski y Litwy czynili wycieczki, z Mistrzem ich

Ulrykiem

Ulrykiem Jungingen, który przed batalią, na pośmiewisko Królowi Władysławowi, Młzcy Świętej w obozie sfluchajacemu, dwa pałasze przyśłał, ażeby czym czym przedzey bitwę zaczynał. * pięćdziesiąt tysięcy pod Tannenbergiem w Prusiech na placu położył, tychże pod Koronowem na ośm tysięcy wyciął. Ziemię Spiską, daną niegdyś w Posagu od Bolesława Krzywoustego, z Judytą Córką, Stefanowi Synowi Kolomana, Króla Węgierskiego, zastawnym odzyskał sposobem, pożyczwszy Zygmuntovi, Królowi Węgierskiemu. 37000. Kóp groszy Praskich, od którego też odzyskał

* Z Bogiem wszystko zaczynać, z Bogiem czynić trzeba,
Ta pomoc napewnicyła, która idzie z Nieba.
Jungingen z Nabożeństwa iżydzi Władysława,
Traci bitwę; przy Królu Bóg zwycięzca stawa.

ikał insignia y Korony Polskie, które
niegdyś Ludwik do Węgier był za-
brał. Akademią Krakowską, założoną
od Kazimierza Wielkiego dokończył;
Podole do Polski przyłączył. Umarł
Władysław Roku 1434. w Gródku
na Podlasiu, pochowany w Krakowie,
panował lat 48. Za niego, nayspier-
wszy raz, Posłowie z Woiewództw, y
Ziem przyzwani byli na Szym do
Korczyna, albo Nowego miasta, dla
naradzenia się z Senatorami, wzglę-
dem Kontrybucyi czterdziestu tysięcy
złotych, na wykupienie od Krzyżaków
Ziem Dobrzyńskiej, którą im w po-
mienioney summie Władysław Xiążę
Opolski zastawił. Pod nim też Biskup-
stwa, Zmudzkie, Chełmskie, y Kijow-
skie

skie założone. Arcy-Biskupowi zaś Gnieźnińskiemu na Concilium Konstancyeńskim potwierdzony tytuł *Prymasa Korony Polskiej*.

Władysław III. po Oycu, na Państwo nastąpiwszy, pokòy z Krzyżakami w Brześciu Kujawskim zawarł. kłòtnie między dwòma Synami Alexandra Woiewody Wołoskiego pogodził; Eliażowi Multańską, á Stefanowi Wołoską Ziemię przyśądziwszy, od których oni pewną corocznie dań, na znak hołdu, Kròlowi oddawać przyrzekli. Postanowił w znaczniejszych miastach Małopolskich, y Pruskich, probierzòw publicznych monety, ponieważ fałszywey wiele zewsząd do Polski cisnęło się. Po śmierci Al-

berta

berta Cezarza, obrany Władysław Królem Węgierskim, za pomocą Jana Korwina Hunniada, Xiążęcia Siedmiogrodzkiego, y Jerzego Kastrjoty Skanderberga, podnosi wojnę przeciwko Amuratowi I. Cezarzowi Tureckiemu, y przymusza go do traktatu Turkóm zelżywego. Zawarty pokòy w Segedzynie, na lat dzieścić: atoli, w cztery potym lata, Władysław, zwiedziony próżnemi Paleologa, Cezarza Carogrodzkiego obietnicami posiłków, za dyspensą od Eugeniusza IV. Papieża, od przyięgi, y perswazyą Juliana Kardynała, do Węgier na to umyślnie zesłanego, nową przeciwko temuż Cezarzowi Tureckiemu podniòszy wojnę, w batalii pod Warną, na placu poległ.

poległ. Kardynał Julian w ucieczce
 jest zabity. Sprawował Władysław
 Polskę lat 10. Tak więc niewczesna
 niektórych rada, Polskę pozbawiła
 Króla, po którym wielkie sobie po-
 myślności obiecować mogła, który
 tę jednę do siebie miał wadę, wielkim
 Bohatyrom przyrodzoną: że nad to
 ufał szczęściu wojennemu, które bar-
 dzo obojętne jest. * Za iego Pano-
 wania, Zbigniew Oleśnicki, Kardynał,
 Biskup Krakowski, kupił Xięstwo Sie-
 wierskie, od Wacława, Xiążęcia Cie-
 szyn-

- * Fortuna, frogie lubiąca Igrzyska,
 Równą szyłkością sprzyia, y uciska:
 Honory na przemian rozdawa,
 Dziś ku mnie, jutro ku Innym łaskawa.
 Chwałę przytomną, gdy odemnie zboczy,
 Oddaie nazać iey dary ochoczy.
 Pod cnoty bezpieczni puklerzem,
 Mądrze czyniemy, gdy iey zbyt niewierzym.
Horacysz w Odz: 29. Xięg: III.

szczyńskiego, za 6000. grzywien groszy Praskich, y wiecznemi czasy do Biskupstwa Krakowskiego przyłączył, od tego Xięstwa Biskupom Krakowskim dać się tytuł, *Xięże Siewierskie*.

Po Władysławie, Kazimierz IV. Brat jego, Wielki Xięże Litewski, rządy objął. Prus część, to jest: trzy dzisiejsze Województwa, Chełmińskie, Malborskie, Pomorskie, y Xięstwo Warmińskie, po czternaścieletniej z Krzyżakami wojnie, do Polski, przez traktat w Toruniu zawarty, przyłączył. Wiele mu, do tego Prus zawoiewania, samiz obywatele Pruscy dopomogli, którzy, niemogąc dłużej znieść jarzma Krzyżackiego, Królowi poddali

się. Część wschodnia Prus, które dziś Dòm Brandeburski posiada, Krzyżakóm, z obowiązkiem hołdowania Polsce, zastawiona jest. Rudolf, Biskup w Karyntyi, Poseł Papielski, który się, do zawarcia z Krzyżakami Traktatu Toruńskiego, znacznie przyłożył, Kardynalską godność, za rekomendacją Królewską, otrzymał, od którego czasu, Królowie Polscy, równie iak inni Katoliccy Monarchowie, do Kardynałstwa nominacją dawać poczęli: Tatarów, Ruś y Podole plon-druiących, dwa razy, przez Jana Alberta Syna swojego, poraził. Kłótnie, o prym między Kardynałem Oleśnickim, y Arcy-Biskupem Gnieźnińskim, na Seymie Piotrkowskim, Roku

1451. takowym uspokoił sposobem: ażeby kolejną do Senatu przychodzili, y nikt się od tąd z Biskupów Polskich, bez wiadomości Królewskiej, o Kardynałską Godność nie starał. Pierwszy nominować począł Biskupów, których sobie do tąd Kapituły, wolnymi głosami, obierały. Teraz znak, y cień tylko, tej Prerogatywy, przy Kapitułach zostaje. Xięstwo Oświęcimskie, od Janusza, Xiążęcia Oświęcimskiego, za 5000. grzywien groszy szerekich Praskich, kupił. Kray Bełzki do Polski przyłączył. Zostawił Kazimierz, z Elżbiety, Córki Alberta, Arcy-Xiążęcia Austryackiego, Synów szczęściu: *Władysława*, Króla Czeskiego, y Węgierskiego, *Świętego Kazimie-*

rza, którego ciało w Wilnie spoczywa, *Jana Alberta, Alexandra, Zygmunta, Fryderyka* Kardynała, Arcy-Biskupa Gnieźnińskiego, y *Krakovskiego*, y Còrek siedm: *Jadwiga* zaślubiona Jerzemu, Xiążęciu Bawarskiemu: *Zofia* Fryderykowi, Margra-
 bi Brandeburskiemu: *Elżbieta* Fryderykowi, Xiążęciu Lignickiemu, á po jego śmierci, *Bogdanowi*, Woiewodzie, albo *Hospodarowi* *Multańskiemu*. *Anna* *Bogusławowi*, Xiążęciu *Szczecińskiemu* (*Stetin*) *Barbara* zaślubiona Jerzemu, nazwanemu *Bogatemu* Xiążęciu *Saskiemu*, z *Linii Albertyńskiej*, która dziś Xięstwo *Elektorstwo* *Saskie* dziedziczy: Dwie w dziecięcym wieku poumierają.

Zszedł

Zszedł z tego świata Kazimierz w Grodnie, panując lat 45. Za niego, uchwalono, ażeby Król, bez dołożenia się Stanów, Senatorskiego, y Rycerskiego, żadnego nieważył się prawa stanowić. Pod nim Mikołaj *Kopernik*, sławny na cały świat Matematyk, y Astronom, narodził się w Toruniu Roku 1473. był Kanonikiem Warmińskim: cała iego w Astronomii nauka polega na owym dobrowolnie wziętym początku (*Hipothese*) iż Słońce stoi, a Ziemia obraca się.

Jan Albert, po Oycu na Państwo nastąpił. Xięstwo Zatorskie, od Janusza, Xiążęcia Zatorskiego, Roku 1494. za ośmdziesiąt tysięcy czerwonych Złotych kupił. Xięstwo Płockie, po

zmarłym bez potomnie Janie, Xiążęciu Płockim, do Polski inkorporował. Złączywszy Woyska Polskie z Litewskimi, pod Kommendą Brata swego, Alexandra, Xiążęcia Litewskiego, podnosi woynę przeciwko Turkom, ale zdradliwie od wiarołomcy Stefana, Woiewody Wołoskiego, w *Bukowinach*, tak nazwanym lesie, frogą klęską porażony został. Moskwa też do Litwy wtargnęła, a zniósłszy woysko Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Xięstwo Siewierskie zawoiowała; o dobycie Smoleńska, potrzykroć, lecz daremnie, usiłuje. Wkrótce potem, Jan Albert, apoplexyą tknięty, umarł w Toruniu, pochowany jest w Krakowie. Za niego, uchwalono, aby nikt z miey-

z mieyskiej, lub też wieyskiej kondy-
 cyi, dõbr Ziemskich w Polszcze nie
 ważył się nabywać.

Pozmarłym bezpotomnie Janie
 Albercie, *Alexandrowi*, Bratu iego
 Kròlewska dostała się godność. Koro-
 nowany w Krakowie od Fryderyka,
 Brata swego. Na Seymie Lubelskim,
 kłòtnie, o mieysce w Senacie, między
 Duchownemi, y Swieckimi Senato-
 rami, z przysądzeniem pierwszego
 mieysca Duchownym, uspokoił. Po-
 tym, odiechawszy do Litwy, wybrał
 się przeciwko Tataròm, kray Litewski
 pustoszącym; lecz śmiertelną zdięty
 chorobą, oddał Kommendę Woyłka
 Michałowi Glinńskiemu, który Tata-
 rów szczęśliwie pod Kleckiem na

2000. wyciął, á Alexander, zaraz po batalii, umarł: panował lat 5. pochowany w Wilnie. On pierwszy, postanowił w Woiewòdztwach, y Ziemiach, Urzędnikòw Ziemskich Sądowych, którzyby, imieniem Kròlewskim, sprawy, y kłòtnie pomiędzy Obywatelami rozsządza-
li. Za iego także Panowania, Juliusz II. Papież Roku 1506. pozwolił Kancle-
rzòm, y Podkanclerzòm Koronnym Duchownym, ażeby mogli sądzić spra-
wy kryminalne, na głowę, bez po-
padnienia w censury Kościelne.

Po zmarłym Alexandrze, *Zygmun-
towi*. I. Bratu iego, rządy Państwa
dostały się. Ten Michała Glinńskiego,
który bunt przeciwko Kròlowi w Litwie
podniòł, poskromił, y od wšzystkich
dòbr odsądzonego, z Kraiu wywołał.
Moskwy

Moskwy 60000. którą Wafil, Car Moskiewski przystawił Glinińskiemu, przez Konstantyna Xiążęcia Ostrogskiego poraził, legło na placu Moskwy 40000. Bogdana, Woiewodę Multańskiego, y Wołoskiego, który wtargnął do Polski, y onęż pustoszył, przez Mikołaja Kamienieckiego, Woiewodę Krakowskiego, poraził, y za pośrednictwem Władysława Króla Czeskiego, y Węgierskiego, do łaski przyjął, warując sobie z Multan, y Wołosza hołdowanie. Albert, Margrabia Brandeburski, Mistrz Wielki Krzyżacki, wzbrania się oddawać hołdu, do którego się Mistrzowie, pod Kazimierzem IV. obowiązali. Seym więc w Toruniu naznaczony, na którym uchwalona wojna przeciw Krzyżakom,

kòm, która na wzajemnym kraiu
 pustoszeniu, y rabowaniu, zakończyła
 się. Przymierze na lat cztery z Krzy-
 żakami zawarte, które w Krakowie
 potwierdzone, zupełnym między
 Królem y Krzyżakami pokojem, mocą
 którego, Margrabia Brandeburski, Al-
 brycht, z Mistrza Wielkiego Krzyża-
 ckiego, zostaje Xiążęciem Dziedzi-
 cznym Prus wschodnich, y bierze na
 nie od Króla solenną w Krakowie In-
 westyturę, warując dla siebie, y Potom-
 ków swoich, pći męskiej * lenność,
 z obiet-

* Na ten czas, gdy Albert Luterską przyjął sektę,
 ustał Zakon Kawalerów Ordinis Teutonici albo
 Krzyżaków w Polsce, w Niemczech ieszcze po-
 dziśdzien wspomniany Zakon kwitnie, y znaczne
 Beneficia przez Komendę posiada. Stołeczne, y
 Rezydencyalne miasto wielkich Mistrzów Ordinis
 Teutonici jest Margentheim, w Cyrkule Frankonii.
 Karol Alexander, Xiąże Lotaryński, jest dziś Wiel-
 kim Mistrzem Ordinis Teutonici.

z obietnicą, przystawiania Rzeczy-
pospolitey, podczas woyny, Woyska
kwoty. * Powiaty Bytowłki, y Lem-
burski, Jerzemu, y Barninowi, Xiążę-
tóm Pomorskim, Siestrzeńcóm swoim,
Zygmunt. I. Lennym prawem, na
Potomków ich, p̄ci męskiej, oddał.
Mazowsze, po wygasłey linii Xiążąt
Mazowieckich, do Polski przyłączył.
Piotra, Woiewodę Wołoskiego, naiezd-
nika Rusi, przez Jana Hrabie Tarnow-
skiego, wielką klęską poraził: Umarł
Zygmunt Roku 1548. panując lat
41. zostawił z *Bony* Córki Jana Galea-
sza Sforcyusza, Xiążęcia Medyolań-
skiego, y Izabelli Aragońskiej, Syna
jednego, Zygmunta Augusta y Còrek

4.

* Kwota ta woyska, wyraźnic potym iest określona,
w Traktacie Welawkim, to iest Piechoty 1500.
á Jazdy 300.

4. *Elżbietę* zaślubioną Janowi *de Zapol*, Królowi Węgierskiemu. *Zofię*, wydaną za Henryka, Xiążęcia Brunświckiego. *Annę*, zaślubioną w piędziesiątym drugim roku Stefanowi Batoremu, Królowi Polskiemu: *Katarzynę*, zaślubioną Janowi, Xiążęciu Finlandzkiemu, który potym Panował w Szwecyi, pod Imieniem Jana III. ta była Matką Zygmunta III. Króla Polskiego z Familii *Wazow*.

Za Panowania Zygmunta I. stała Konkordata z Dworem Rzymskim, względem Biskupstwa Warmińskiego, samey tylko Apostolskiej Stolicy podlegającego, mocą której, po zeszłym Biskupie, Król czterech Prałatów, lub Kanoników Warmińskich

skich rodowitą Szlachtę Pruską, albo
Indygenat w Prusiech mających,
nominuje, z których iednego obiera
Kapituła. Pospolicie ten pierwszy
w Kandydacyą kładzie się, którego
Król sobie widzieć na tym stopniu ży-
czy. Za Zygmunta I. Leo X. Pa-
pież, na Concilium II. Lateraneń-
skim, nadał Arcy-Biskupom Gnie-
znińskim, za staraniem Jana Łaskiego,
Prymasa, tytuł: *Legati Nati*. Stolicy S.
Ta godność daie Prymasom zwierz-
chność y władzę nad Duchowień-
stwem Polskim, tak dalece: iż za wy-
jazdem Nuncyuszów z Polski, Na-
miesznikom onychże niepozwolili ni-
gdy Prymasowie urzędu Nuncyuszow-
skiego sprawować. Lecz Dwór Rzym-
ski dosyć na to ma polityki, gdy nie
prędzey

prędzey odwoływa Nuncyusza, aż
 Następca iego do Polski przybędzie.
 Za Zygmunta także, postanowiono,
 ażeby Hetmaństwa dożywotne były.
 Tudzież pod iego Panowaniem, nie-
 ktòrzy Senatorowie pretendowali,
 ażeby Szlachta Polska na dwie Classes
 Wyższą, y Niższą podzielona była,
 ale się temu mocno Stan Rycerski
 sprzeciwił. Pod tenże prawie czas,
 Mikołay Radziwił, Woiewoda Wileń-
 ski, otrzymał od Maxymiliana I. Ce-
 sarza, tytuł *Xiążęcia Imperii S. Pań-
 stwa Rzymskiego*, ktòry mu potym
 Rzeczpospolita potwierdziła. Zy-
 gmunt I. był to Pan pełny wielkich
 przymiotów. Zaden prawie, z panu-
 jących na ten czas Królów, doskonaley
 nad

nad niego, powagi Królewskiej utrzymać niepotrafił. Do czego mu nie mało dopomógł wiek jego obfity bardzo w wielkich ludzi, iacy byli: Jan Łaski, y Jędrzey Krzycki, Arcybiskupi Gnieźnińscy, Samuel Maciejowski, Biskup Krakowski: Piotr Tomicki, Podkanclerzy Koronny, po tym Biskup Krakowski nazwany, dla piękney y gładkiej wymowy, *Oycem y Wzorem Kanclerzów*, Mikołay Kamieniecki, Jan Tarnowski, Kasztelanowie Krakowscy, y Hetmani Wielcy Koronni, Konstantyn Xiążę Ostrogskie, sławni Woioownicy, y wiele innych, nauką y męstwem zaszczyconych ludzi. Sprawiedliwie więc Paulus Jovius, sławny Pisarz mawiał: iż

Karól

Karól V. Cefarz, Francifzek I. Król Francufki, y Zygmunt I. Król Polski, każdy z ofobna, pierwſzeby między wſpółżyjącemi Monarchami otrzymali mieyſce, gdyby razem nie żyli. *

Zygmunt II. Auguſt, za Zycia ieſzcze Oyca ſwego, Koronowany; Inſlanty, za dobrowolnym poddaniem ſię obywatelów uciemieżonych od Moskwy, do Polski przyjączył. Kurlandya y Semigallia Gottardowi Ketlero-

* Jeden w Polityce błąd Zygmuntowi I. ſprawiedliwie może ſię zarzucić, że, widząc Krzyżaków tak poniżonych, y zgnehionych, Pruſy w hołd Albertowi, Margrabi Brandeburkiemu, Miſtrzowi ich, oddał, z ſukceſyą na potomków. Do dobrej Polityki należało, wczęſnie przegłądać: że Dom Brandeburki, wielu ſukceſyami w Niemczech na ten czas wzmacniający ſię, co raz bardziey wzraſtać będzie, y kiedykolwiek ſtraſznym ſię uczynić może Polſzcze, która iuż, za Familii Jagiellońſkiej, do Republikańſkich nieznaicznie dążąc rządów, z czaſem koniecznie wpaść muſiała w Archia y oſłabieć. Zawsze więc iej mocnych Sąſiadów obawiać ſię należało.

Ketlerowi, Mistrzowi Krzyżaków Inflantkich, w hołd, oddał, za to, że mu pomieniony Ketler udysponował serca Inflantczyków do dobrowolnego poddania się. Złączył wieczyście Litwę z Polską, na Seymie Lubelskim Roku 1569. przypuściwszy ich do zupełney wszelkich Swobód, praw, przywileiów, y prerogatyw koekwacyi. Pod tenże czas, Pruskim Woiewództwóm mieysce w Senacie naznaczone. Postanowił wojsko Kwarciane, to jest: z czwartey części dochodów z Królewszczyzn, płatę mające, na obronę Królestwa, przeciw Tatarskim wycieczkom. Zygmunt August umarł w Knyshynie, na Podlasiu, powracając z wyprawy wojenney, którą podjął przeciwko Iwa-

nowi Wasilewiczowi, Carowi Moskiewskiemu, po kilka kroć usiłującemu Inflanty sobie podbić, ale zawsze od Polaków porażony, na ostatek o pokòy prosić musiał, który y otrzymał. Pod Zygmuntem Augustem, Luterska, Kalwińska, y Aryanów Sekty, do Polski wprowadzone były, y wszystkie prawie znaczneyse Familie iadem nauki swoiey zaraziły. Na Kròła nawet samego było podeyrzenie, iż Kacerskim nowościom sprzyiał. Za iego panowania, Matka Kròlewska *Bona* do Włoch Oyczyzny swoiey wyiechła, y w kròtce tamże, w Barze, w Kròlestwie Neapolitańskim z tym się światem pożegnała. Ta Kròlowa pożyczyla Filipowi II. Kròlowi Hispańskie-

pańskiemu, y Neapolitańskiemu Summę
 430000. Czerwonych Złotych pod
 obowiązkiem odbierania z niey prowizyi,
 z Komory Celney w *Toggia*,
 Miaszeczkę Królestwa Neapolitańskie-
 go; ta Summa, dziedzicznym Prawem,
 na Zygmunta Augusta, y Siostry iego
 spadająca po Matce, znaioma iest,
 pod imieniem *Summ Neapolitańskich*.
 Zygmunt III. Król Polski część tych
 Summ, na siebie po Matce spadającą,
 darował Rzeczypospolitey, która, w
 następujących czasach, po kilka razy
 u Dworów Madryckiego y Neapolitań-
 skiego o odebranie oneyże starała się,
 ale zawsze daremnie. Przez Państwa
 Conventa *Stanisławowi Augustowi*
 szczęśliwie nam Panującemu Królowi,
 pozwoliły Stany, używania prowizyi z
 Summ Neapolitańskich.

EPOKA IV. ✱

PO wygasłej linii męskiej Jagiello-
na, na Zygmuncie Auguście, Pola-
cy zgromadzili się dnia 5. Kwietnia
w Roku 1573. na Elekcyą, pod War-
szawę. Stany na cztery partye podzie-
lone były. *Austryacka*, za Arcy-
Xiążęciem Ernestem, Synem Maxy-
miliania II. Cesarza, y tey Pryncypa-
łem był Jan Firley, Marszałek Wiel-
ki Koronny, Herfzt na ów czas Dyffy-
dentów. *Francuzka*, za Henrykiem
Walezyuszem, Xiążęciem Andegaw-
skim,

* Od tey właśnie Epoki, właściwie, y ściśle biorąc,
zaczęła się forma rządu Republikańskiego w Pol-
szcze, gdy, po wygasłej Linii męskiej Jagiellońskiej,
Polacy wolnemi głosy Królów sobie obierać poczęli,
poddając się im w rządy pod pewnemi warunkami y
Kondycyami, które nazwali Paćta Conventa: Król
ie nowo obrany poprzyśiega, iako ich wiernie prze-
strzegać będzie.

skim, Bratem Karola IX. Króla Francuzkiego, Synem Henryka II. Króla Francuzkiego y Katarzyny, z Domu Medyceuszów, wsparta od Piotra Zborowskiego, Woiewody Sandomirskiego, y Jana Montluka, Biskupa Walencyi, Posała Francuzkiego. *Moskiewska*, za Iwanem Wasilewiczem, Carem Moskiewskim, lub też Fiedorem Iwanowiczem, Synem Carskim. *Czwarta Partya Piasta pragnąca*, lecz ta wnet upadła, iako y Moskiewska. Austryacka còżkolwiek zdała się trudnić Elekcyę, ale na reszcie y nad tą przemogła partya Francuzka, zwłaszcza, gdy się do niey Litwa, przez Xięcia Radziwiłła, y Chodkiewiczów nakłoniona, przyłączyła. Zaczym

Henryk Walezyusz, Xiążę Andegawski, mianowany był Królem Polskim, od Jakuba Uchańskiego, Prymasa. Wyśłani po niego do Francyi Posłowie, w których przytomności, *Pacta Conventa*, czyli obowiązki, pod któremi Koronę mu oddawano, przysięgą ztwierdziwszy, dane mu było *Diploma* Elekcyi. W krótcie potem, przybył do Krakowa. Koronacya Dnia 12. Lutego Roku 1574. odprawiona; po krórey, w pięć miesięcy, odebrawszy Henryk wiadomość o śmierci Brata swego, Karola IX. Króla Francuzkiego, ujechał sekretnie z Polski, na obięcie Tronu Francuzkiego. Jan Tęczyński, Kasztelan Woynicki Króla w Pilźnie na Śląsku dogonił, lecz go żadną miarą do powrotu nakłonić nie mógł.

Polacy

Polacy więc, niemogąc się doczekać Henryka, na Seymie w Stężyicy 12. Maia, Tron za wakujący ogłosili. Odezwali się Kandydaci: Ernest Arcy-Xiąże Austryacki, Ferdynand, Brat Maxymiliana II. Cesarza, Jan III. Król Szwedzki, Zygmunt, Syn iego, Alfons, Xiąże Ferrary, y Modeny, Stefan Batory, Xiąże Siedmiogrodzki. Jakub Uchański, z Senatem Duchownym, y znaczną częścią Swieckiego, ofiaruje Tron Maxymilianowi II. Cesarzowi, lubo o niego iawnie niezdawał się Maxymilian starać, y Królem go mianuje. Przeciwna Partya wzywa do Korony Stefana Batorego, który spieszno przybywa do Krakowa, zaślubia sobie Królownę Annę, Córkę

F4 Zygmun-

Zygmunta I. y z nią razem Koronowany jest w Krakowie, przez Stanisława Karnkowskiego, Biskupa Kujawskiego. Wkrótce potym, Prymas, y wszyscy prawie Senatorowie stronę Maxymiliana Cesarza trzymający, Stefanowi poddali się. Sami Gdańszczanie sprzyiają Elekcyi Cesarza. Ogłoszeni więc za nieprzyjaciół Ojczyzny, y generalna wyprawa przeciwko nim uchwalona. Gdańsk obleżony od Króla, y do Kapitulacyi przymuszony. Gdańszczanie przywrócili nakłady wojenne, Króla przeprosili, który wszystkie im przywileje potwierdził. Stefan na Kozaków pewne włożył powinności, osobliwie bronienia Ukrainy od inkursyi Tatarskich, y z nich rodzaj niejaki zawsze trwającej milicyi uformował;
nadał

nadał im swobody y wolność obiera-
 nia Hetmana Kozackiego, któremu
 rezydencyą w Trechtymirowie nazna-
 czył. Postanowił Trybunały; Koron-
 ny, á po nim we trzy lata, Litewski,
 na fundamencie projektu podanego od
 Jana Zamoyfskiego, Podkanclerzego
 Koronnego, a potym Kanclerza, y
 Hetmana Wielkiego Koronnego. Woy-
 na Moskwie, Inflanty naiezdżaiącey,
 wypowiedziana. Połock im mocą od
 Kròla wzięty, y inne przyległe Zamki,
 tak dalece: iż Iwan Wafilewicz, Car
 Moskiewski, po wielu utratach Ludzi
 y Kraiów, Grzegorza XIII. Papieża,
 obiecuiąc unią Moskwy z Kościołem
 Rzymskim Katolickim, o instancyą
 upraszać musiał, ażeby Stefana do
 zawarcia

zawarcia traktatów przywiódł. Jakoż Papież otrzymał pokòy dla Moskwy, ale Car zmyśloney swoiey obietnicy niewypełnił. Zawarty Traktat w Zapolu, którym się Król obowiązał, wszystkie dobyte w Moskwie Zamki przywrócić; Moskwa zaś Królowi Inflant, Połocka, y innych miast w Litwie, od Króla odebranych, ustępowała. W Inflanciech założone Biskupstwo Wendeńskie było, y trzy Woiewòdztwa Wendeńskie, Derpskie, y Parnawskie, tudzież trzy tegoż imienia Kasztelanie Krześłowe, y Urzędnicy Ziemsy, na wzór innych Woiewòdztw. Samuel Zborowski, który, ieszcze za Henryka Walezyusza, z kraiu był wywołany, dla tego, iż śmiertelnie ranił

ranif Bernarda Wapowskiego, Kasztelana Przemyślskiego, powróciwszy z Ziemi Siedmigródzkiej z Królem Stefanem do Polski, pełen dumy, dla wielkiego Familii swoiey u Króla kredytu, gdy śmiało sobie postępuje, dekretem pogardza, y owszem na życie Króla Stefana z dwiema Braci swoiemi sekretny czyni spisek, poymany iest, z rozkazu Wielkiego Zamoyckiego, Starosty na ten czas Krakowskiego, y zcięty. Brat zaś iego, Krysztof Zborowski, za winowaycę zelżonego Maieństwa osądzony, y na utratę życia, y honoru, na Seymie Lubelskim, zkazany iest. Drugiego zaś Brata, Jędrzeia, sprawa do następującego Seymu odłożona.

zona.

żona. Tym czasem, Zborowscy Szlachtę przeciwko Zamoylskiemu buntuią, y Seym bez skutku rozszedł się. Stefan, chcąc korzystać z śmierci Jana Wafilewicza, y Moskwę do Polski przyłączyć, Seym w Grodnie naznacza, dla otrzymania na to zezwolenia Stanów, lecz niespodzianie tamże umiera Roku 1586. Nigdy Polska bardziej, iak za tego Króla, postronnym niebyła straszliwa. Był to Pan, niemniej w sztuce woienney, iako w polityce biegły. Dziejów Juliusza Cezarza z rąk nigdy niewypuszczał, z wielką łatwością, y przyjemnością mówił; przeciwności, których doznał w trzyletnim areście, nim ieszcze był obrany Xiążęciem Siedmiogrodzkim,

z rozkazu Maxymiliana Cefarza, ofadzony, uczyniły go przyjemnym, ludzkim, y do litości nad niešťczęšťliwościami poddanych swoich skłonnym. Panował lat niešťpeřna 11. Za niego, Akademia Wileńřka pod dozorem Xięży Jezuitów Roku 1579. zařona, tudzieř postanowiono, aby nikt do Szlachectwa w Polřczce, bez dozwolenia Stanów na Seymie, niebył przypuřczony.

Po zmarłym Stefanie, Polacy rozdzieleni, międy Maxymilianę, Arcy-Xiąęcię, Auřtryackim, y Zygmuntem, Królewiczę Szwedzkim, Synę Jana III. Króla Szwedzkiego, y Katarzyny z domu Jagiellońřkiego, Córki Zygmunta I. Króla Polřkiego, idą częścią za Zborowkie-

rowskiem, pierwszego, częścią za Zamoyfskim, drugiego utrzymującemi. Stanisław Karnkowi, Prymas, Zygmunta Królem nominuje. Zborowscy zaś, których słabsza była partya, Maxymiliana Arcy-Xiążęcia, przez Jakuba Woronieckiego, Biskupa Kijowskiego, Królem ogłaszają, który też, w tę nadzieję, z 6000. woyska do Polski wchodzi, Kraków oblega. Ale od Jana Zamoyfskiego, Kanclerza, y Hetmana Wielkiego Koronnego miasto obronione. Tym czasem, Zygmunt do Gdańska przybywa, y poprzyśląwszy *Pacla Conventa*, Koronowany jest w Krakowie, Dnia 17. Grudnia Roku 1587. Na Seymie Koronacyi zlecono Zamoyfskiemu, aby woyska użył, na rugowanie z Polski Maxymiliana,

liana. Zamoyfki, dopędziwszy go pod Byczyną na Śląsku, Woyska Austryackie poraża, Arcy-Xiążęcia w niewolę bierze, y w Zamku Krafnostawkim go osadza, pod Kommendą Marka Sobieskiego, Chorążego Koronnego.

Zamoyfki, przybywszy do Krakowa, przed zakończeniem Seymu *Coronationis*, przyjęty iest z oświadczeniem powszechney wdzięczności, dane mu są prawem dziedzicznym Starostwa: Krzeszowfkie, y Zamechskie.

Maxymilian, za instancją Grzegorza XIII. Papieża, z arefztu Roku 1589. uwolniony iest. Tak ugruntowawszy się na Tronie Zygmunt, za konsensem Rzeczypospolitey, do
Szwe-

Szwecyi odiechał, obiać Państwo
 Szwedzkie, po śmierci Oycy swego;
 ale niedługo się nim cieszył, bo po
 odieździe jego ze Szwecyi, Karol
 Xiążę Sudermanii, Stryi jego, Rządca
 Królestwa od niego uczyniony, Luter-
 ską w Szwecyi Sektę wzmocniwszy,
 rząd też sobie Królestwa uzurpował,
 * Inflanty naiechał, iednakże od
 Zamoykiego porażony, a potym od
 Karola Chodkiewicza, Starosty Zmudz-
 kiego, pod Kircholmem, na głowę
 prawie zbity, od oblężenia Rygi, y z
 Całych prawie Infant, ustąpić musiał.
 Tegoż prawie czasu, na Króla padło
 podeyrzenie, iż Władysław, Syna
 swego,

- * Myśl długo pierwey, nim się komu zwierzy szcze-
 Nie zawsze ten przyjaciel, co to imie bierze. (rze,
 Komuż mógł lepiej ufać Zygmunt, nad Karola?
 z tym wszystkim zdradą podszedł StryiSynowca Króla.

swego, Królem po sobie naznaczyć zamysła. Woiewòdztwo Krakowskie, za powodem Mikołaja Zebrzydowskiego, Woiewody Krakowskiego, związek czyni w Stężycy, do którego wiele innych Woiewòdztw po tym przystąpiło. Rokosz podniesiony przeciwko Królowi w Lublinie, z którego domowa wojna wyniknęła, y nie prędey uspokojona była, aż Król nad Rokoszami, pod Guzowem, w Radomskim Powiecie, zupełne odniósł zwycięstwo.

Wtym, Rzeczpospolita wojnę Moskwie wypowiedziała, na odzyskanie oderwanych od Polki Prowincyi, ile że się do tego bardzo pogodna, z okazji kłótni w Moskwie zaszłych,

G

przez

przez zmyślonych Demetryuszów,
 * otworzyła. Jakoż Stanisław Zół-
 kiewski, Hetman Wielki Koronny
 zniósł-

- * Borys Gudenow, pewny Moskiewski Szlachcic, żeby sobie po śmierci Fiedora Iwanowicza, Cara Moskiewskiego, u którego w wielkim kredycie zostawał, tym łatwieyszą do Tronu uśłał drogę; Demetryusza, Syna Cesarzkiego sekretnie kazał z świata zgładzić y Carem się ogłosił. Tym czasem Grygory Otrepiow, pewny Moskal, obawiając się kary, za popełnione w Monasterze występki, porzuciwszy Stan Duchowny, uciekł do Polski, y za prawdziwego Demetryusza, najprzód w Domu Xięcia Adama Wiśniowieckiego służąc, a potem w Domu Jerzego Mniszka, Woiewody Sandomirskiego, udał się, tak dalece, iż Woiewoda uwierzywszy Impostorowi, do odzyskania Tronu, dopomógł mu przyobiecął, byleby Córkę jego za Zonę chciał pojąć, co on łatwo przyrzekł. Za pomocą więc Wóyska Polskiego, dobywszy stołecznego Miasta Moskwy Demetryusz, Fiedora Borysowicza, Cara, Syna Borysa Gudenow, y Tronu y życia pozabawił, y Carem ogłosił się. Lecz przez swoje nie-rządy, y zbrodnie, zaciągnawszy na się nienawiść ludu, wkrótce y życie y Państwo utracił. Na jego miejsce, obrany Carem, Wasyl Iwanowicz Szuyski, Herzst, y Dowódca konjuracyi przeciwko Impostorowi uknowaney. Pod tenże czas, w tumulte, drugi zmyślony Demetryusz zjawił się: lecz y ten potym wkrótce, w mieście Kulaga, zabity jest.

znióſſzy Woyska Moskiewskie, ſtołecz-
nego Miasta Moskwy dobył, y przy-
musił Moskwę, do złożenia z Tronu
Bazylego Szuyſkiego, Cara, na ktòre-
go mieysce, obrany na Tron Roſſyi-
ſki, Władyſław, Kròlewicz Polſki,
Syn Zygmunta III. Bazyli Car, z
Dwiema Bracią, Zòlkiewſkiemu wy-
dani. Moskale wierność Władyſławo-
wi przyſięgli, dopraſzając ſię Zygmun-
ta, aby im iak nayprędzey poſłany, y
Koronowany był, pod obowiązkiem
jednak przyięcia Religii Greckiey.
Lecz gdy Zygmunt tey Kondycyi
przyjąć, y Władyſława poſłać niechce,
Polacy nie doczekawszy ſię pomocy,
z Moskwy uſtąpili. Michał więc Fie-
dorowicz, obrany Carem. Tym cza-

sem, Turcy do Wołoch z woyskiem
 wpadli, y Stefana Tomszę, na Hospo-
 darstwie Multańskim, osadzili, przy-
 musiwszy Konstantyna Mohyle,
 Przyjaciela Polaków, do opuszczenia
 Multan. Ale Zulfkiewski, pokòy, za-
 miast potkania się z niemi, uczynił,
 ustąpiwszy im, powagą swoją Hetmań-
 ską, bez dołożenia się Kròla, y Stanów
 Rzeczypospolitey, Woiewòdztw: Mul-
 tańskiego, y Wołoskiego. Betlem
 Gabor, Xiążę Siedmiogrodzkie, urazo-
 ny na Kròla, za to, iż Ferdynandowi
 II. Cesarzowi 8000. Kozaków, pod
 Kommendą Lissowskiego, posłał prze-
 ciw niemu; Turków, y Tatarów prze-
 ciwko Polscze poduszczwał. Gracyan,
 Hospodar Multański, Następca Tom-
 szy,

ſzy, przyjaciel Polski, przestrzegał
 Króla o tych zdradach. Osman, Ce-
 sarz Turecki, woysko na zchwytanie
 Gracyana wyſyła; Zułkiewski, na pro-
 źbę iego, z 8000. do Multan wszedł.
 Wydana Turkom potyczka, pod
 Cekorą, w którey woysko Polskie
 porażone, Gracyan, y Zułkiewski na
 placu trupem legli, á Koniecpolski,
 Hetman Polny w niewolą do Stambu-
 ſu poymany. Osman omamiony do-
 brym woyska ſwego powodzeniem,
 podnosi woynę przeciwko Polakóm,
 y we trzykroć ſto tyſięcy Turków, á
 ſto tyſięcy Tatarów, pod Chocimem
 lokował ſię. Polskiego Woyska nie
 było więcey nad 35000. á Kozaków
 30000. pod Kommendą Karola Chod-

kiewiczza Hetmana Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y Stanisława Lubomirskiego, Podczaszego Koronnego. Polacy acz chorobami (na które y Chodkiewicz Hetman umarł) osłabieni; mężny iednak odpór niewiernym dał, tak dalece, iż Osman, sprzykrzywwszy sobie dłuższą wojnę, do pokoju nakłania się. Zawarty Traktat w Chocimie, przez który, dawnieyszy Traktat, względem Multan, y Wołochów uczyniony z Zułkiewskim potwierdzony jest, z kondycyą: ażeby Hospodarem Multańskim był Chrześcianin, y Polakóm sprzyiający.

Pod czas tey Expedycyi, Gustaw Adolf, Król Szwedzki, widząc Polskę Turecką zatrudnioną wojną, naiechał

Inflan-

Inflanty. Rygę, po sześcioletnim oblężeniu, wziął, y cały prawie Kray, z tamtey strony Dźwiny Rzeki, zawoiewał. Potym do Prus wpadł, Toruń obległ, lecz bezskutecznie. Przyślane są Zygmunтови od Cesarza Ferdynanda II. posiłki, 7000. Woyska wynoszące. Na ostatek, po różnych potyczkach, zawarte jest, za pośrednictwem Francyi y Anglii, między Polską, y Szwecyą, przymierze, na lat 6. mocą którego, Inflanty do Dźwiny Rzeki, y nie które w Prusach miasta, Szwedom były warowane, które Władysław dopiero, Syn y następca Zygmunta, z rąk Szwedzkich odebrał. Umarł Zygmunt Roku 1632. panując lat 44. Zostawił Synów 5.

Władysław, Jana Kazimierza, Jana Alberta, Kardynała, Biskupa Krakowskiego. Karola Ferdynanda, Biskupa Wrocławskiego, y Połockiego, Alexandrą Karola, y Córkę iedną, Annę Katarzynę, zaślubioną Filipowi Wilhelmowi, Falck-Graffowi Renu, z Linii Neuburskiej. Za Panowania Zygmunta III. cztery sławne Ordynacye w Polsce założone były. *Otycka* w Roku 1589. od Mikołaja Albrychta, y Stanisława, Xiążąt Radziwiłłów, *Zamoyska* w Roku 1589. od Jana Zamoyskiego, Kanclerza, y Hetmana Wielkiego Koronnego. *Pińczowska* w Roku 1601. od Piotra, Woiewody Rawskiego, y Zygmunta, Kasztelana Woynickiego Myszkowskich. *Ostrogska*, czyli *Dubieńska* w Roku 1618.

1618. od Janusza, Xiążęcia Ostrogskiego, Kasztelana Krakowskiego. Pod Zygmuntem III. Unią Ruś Polska z Kościołem Rzymskim Katolickim, Roku 1595. przyięła.

Pod nim, Akademia Zamoyaska, od Jana Zamoykiego założona. Tudzież za Panowania Zygmunta, ustanowione są Dobra Stołu Królewskiego: są zaś te: Zupy solne Wielickie, y Bocheńskie, Kruszcze Olkuskie, Cła Koronne, Cła na Ruś, Cła y Młyny Gdańskie, Ekonomie: Sandomierska, Samborska, Malborska, Rogożyńska, Tczewska, Grodzieńska, Szawelska, Brzeska Litewska, Orszańska, Mohylowska, Lidzka, Olicka, Wielkorządy Krakowskie &c. Zygmunt III. ustąpił Rzeczypospolitey
 prawa

prawa swoiego Kròlewskiego do Mennicy, ktòre teraznieyszemu Kròlowi, Zkonfederowane Stany Rzeczypospolitey w Roku 1764. przywròciły, polecivszy zupełnie staraniu Jego Mennicę. Można mòwić, iż, dopiero od Panowania Zygmunta III. Polacy poczęli tracić nabyte od Przodków swoich Prowincye. Jako to Inflanty, Multańską y Wołoską Ziemię. Utraty te, nie samemu tylko nieszczęściu przypisywać się powinny, ale też y wielkim w Polityce błędem Zygmunta; *Naprzód*, zbyt cznemu iego do Domu Austryackiego przywiązaniu się. Przez posłanie na pomoc Cesarzowi Kazaków Lifowczyków, zciągnął na się wojnę Turecką, y w niey utracił

Multa-

Multany y Wołochy. *Powtòre* nie-
umiejętności iego, w korzyſtaniu z
przygòd, iemu pomyslnie zdarzają-
cych ſię. Przez tę, utracił Pańſtwo
Moskiewskie, dla Syna, y Polſki. *Po-
rrzecie*, zbytney iego w zdaniu właſ-
nym zaciętości, y uporowi. Przez to,
utracił Kròleſtwo Szwedzkie, niechząc
iednego z Synòw ſwoich, iak Szwedzi
żądali, y wierni mu radzili Przyiacie-
le, wyſłać do Szwecyi, na obięcie
Tronu dziedzicznego. *Naofiatek*
nie dozorowi iego, w obieraniu oſòb
do rady: co było zrzòdłem wſzyſtkie-
go nie powodzenia. Z tym wſzyſtkim,
Zygmunt, był to Pan pobożny, ſpra-
wiedliwy, ſaſkawy, iednego w ſzczę-
ściu, y w nieſzczęściu umyſłu; pier-
wſzy

wfzy z Królów w Warszawie mieszkać
począł.

Po zeyściu Zygmunta III. Seym
Convocationis na dzień 3. Czerwca,
Roku 1632. naznaczony, na którym,
kłótnie y scyffye wielkie z Dyffyden-
tami, których Krysztof Radziwiłł,
Hetman Polny Litewski, partyą
wspierał, nastąpiły. Elektor Brande-
burski, przez Posła swego, domagał
się, ażeby do obierania Króla, wraz
z innemi Rzeczypośpolitey Stanami,
był przypuszczony; ale pretensya iego
odrzucona. Seym Electionis, Dnia 27.
Września, zaczął się, na którym,
jednostaynym głosem, obrany *Władysław IV. Syn* Zygmunta III. y przez
Jana Wężyka, Prymasa, koronowa-
ny

ny jest, w Krakowie. Na Seymie Koronacyi, woyna Moskwie wypowiedziana. Smoleńsk od oblężenia uwolniony, y wiele miast wziętych, tak dalece: iż Moskwa o pokòy upraszać musiała, który Traktatem, Polszcze pożytecznym, stwierdzony jest. Mocą tego Traktatu, Władysław wszelkich do Tronu Moskiewskiego odstępuje Pretensyi, y uznaje Carem, Michała Fedorowicza, ten zaś wzajemnie wyrzeka się wszelkiego prawa do Inflant, Estonij, Kurlandyi, Smoleńska, Siewierza, y Czerniechowa. Podczas tey expedycyi, Turcy poduszczeni od Moskwy, wpadli z Tatarami w granice Polskie; lecz Stanisław Koniecpolski, Hetman W. K. poraziwszy ich, plon

plon im odbiera, y do ucieczki przymusza. Przymierze z Szwedami na 26. lat, za pośrednictwem Francyi, Anglii, y Holandyi, potwierdzone; obowiazali się oddać Polscze Malborg, Elbląg, y insze miasta Pruskie, które do tych czas w ręku Szwedzkich, po ostatniey wojnie, zostawały; im też wzajemnie Inflanty, aż do Dzwiny rzeki, ustąpione. Jerzy Ossoliński, w Poselstwie, do Rzymu wyprawiony, wyrobił Bullę od Urbana VIII. względem Kompozyty o Dzieścicy; Kozacy rebelizujący, przez Michała Potockiego, Hetmana Pol. K. do poddania się przymuszeni. Pauluk, y inni Herztowie śmiercią skarani. Jan Kazimierz, Brat Królewski, do Hiszpanii zmierzający,

rzaiący, gdy z okrętu, na oglądanie Toulona, Marsylii, y innych niektòrych Portòw Francuzkich, wysiadł w Prowancyi, od Gubernatòra Francuzkiego przytrzymany, iż do Kròlestwa, bez paszportu wszedł, ile w słuźbie Hispanòw zostaiąc, z ktòremi Francya na ten czas w kłòtni, y wojnie była, po dwòch leciech dopiero, z arefztu uwolniony, z smutku, Kardynałem w Rzymie został. ✽ Rozmowa w Toruniu, pod tytułem *Colloquii Charitativi*, między Katolikami, y Dyffydentami, od Kròla wyznaczona; Jerzy Tyszkiewicz, Biskup Zmudzki, nauki Katolickiey brònił, á Zygmunt Guldenstiern, za Lutròw, Zbi-gniew

* Zamek, w którym Jan Kazimierz w arefzcie zostawał Cisteron zwał się.

gniew zaś Gorayski, za Kalwinistów obstawiał: rozeszły się Strony, bez żadnego skutku. Król z Wenetami w przymierze wkroczywszy, y odebrawszy obietnicę pieniężnych posiłków od Papieża, y Xiążąt Włoskich, sekretnie Ludzi na wojnę przeciw Turkom zaciąga, y na postanowienie Orderu, pod Tytułem Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny, Breve od Urbana VIII. otrzymuje, lecz Stany Rzeczypospolitey iego imprezie sprzeciwiają się, y nowe zaciągi rozpuszczone były. Co większa, Król zezwolić musiał, swym y następców swoich imieniem, iż bez dozwolenia Stanów, ani woyska zaciągać, ani Wojny podnosić, ani w żadne z obcemi potencjami traktaty wchodzić,
ani

ani Posłòw do Dworòw cudzoziem-
skich wysyłać niebędzie.

Kozacy od Polaków nieznośne
uciemiężenie cierpiąc, znowu o zrzu-
ceniu z siebie iarzma tego zamysłaią.
Władysław ustanawia w Polsce
Poczty Cudzoziemskie. Zygmunto-
wi III. Oycu swemu statkę wspania-
łą w Warszawie eryguie. Umarł Włady-
śław w Mereczu, w Litwie, mając
lat 52. panował 16. żadnego niezo-
stawiwszy potomka. Za niego ustano-
wiono, ażeby Królowa Polska Religii
była Katolickiey, á to z okazji: iż
myślał Władysław o zaślubieniu Còr-
ki Ferdynanda, Falckgraffa Renu, Reli-
gii Protestańskiey, czemu się Stany
mocno sprzeciwiły. Pod nim także,

H

zaka-

zakazano Szlachcie Polskiej starać się o tytuły Cudzoziemskie. Za Władysława także, uchwalono, ażeby Kandydat do Korony, pod czas Elekcyi, w Warszawie nieznaydował się.

Zal y smutek powszechny w Narodzie, po śmierci Władysława nastąpił, z tey naybarziej przyczyny, że w tenże sam prawie czas, bunt y rebellią Kozacy, lud po nad Dnieprem mieszkający, pod Wodzem Bogdanem Chmielnickim, podnieśli, chcąc z siebie zrzucić iarzmo nieznosne dla nich, Panowania Polskiego, y zemścić się na własnych Panach, urazy y krzywd sobie poczynionych; Chmielnicki, naprzód pod żółtymi wodami, podiazd Polski znosi, gdzie
y Ste-

y Stefan Potocki, Syn Hetmański ginie,
 á potym pod Korfuniem, przynagla
 woysko Polskie do ustąpienia z obozu.
 Ci, co śmierci w tym attaku ufzli, á
 mianowicie Hetmani Koronni, Miko-
 łay Potocki, y Marcin Kalinowski,
 w niewolę dostali się. Tym czasem,
 Maciey Łubiński, Prymas, złożył
 Seym Convocationis na Dzień 16.
 Lipca Roku 1648. Elekcyi czas
 naznaczony w Październiku, na Sey-
 mikach przedkonwokacyinych, uchwa-
 lono nowe co prędzey przeciw Koza-
 kóm wyśłać woysko, zacyimby się z
 Tatarami złączyli; lecz te, dla emula-
 cyi Regimentarzów, bez żadney za-
 szły batalii, rozprószyło się. Chmiel-
 nicki Ruś Czerwoną plondruie, y

znaczne wybrawszy Kontrybucye,
 mianowicie ze Lwowa, y Zamościa,
 na Ukrainę z woyskiem powraca,
 prowadząc za sobą tłum niezmierny
 brańców, których część większa, z
 głodu y nędzy, poumierała. Wtym,
 Seym Elekcyi zaczął się, Jan Kazi-
 mierz, Brat Władysława, po długich
 sprzeczkach z Karolem Ferdynandem,
 Bratem swoim młodszym, który się
 także do Korony ubiegał, Królem
 obrany, y w Krakowie Dnia 16. Stycz-
 nia Roku 1649. był koronowany.
 Chmielnicki, acz mu się szczęśliwie
 powodziło, przecież się dał złożyć,
 do zawarcia z Królem, y Rzeczą-
 pospolitą przymierza. Ogłoszony,
 Królewskim imieniem, Hetmanem
 Koza-

Kozaków, odebrał Buławę, Buńczuk, y Chorągiew, na znak tey godności. W kilka miesięcy po zawartym przy-
mierzu, wojna, z większą nizeli przed-
tym, zaczęła się zawziętością. Chmiel-
nicki, po złączeniu się z Tatarami,
mający na dwakroć-stoty tysięcy woyska,
9000. Polaków, pod Zbarażem okopa-
nych, opasał. Król oblężonym na pomoc
z pospolitym ruszeniem przybywa.
Bitwa walna, pod Zborowem, na
Rusi, przez dwa dni trwająca, zwycię-
stwo Polakom przyniosła, którego
skutkiem było, uwolnienie oblężonych
pod Zbarażem, y Hetmanów z niewo-
li. Chmielnicki, wykonawszy przy-
sięgę, przeprosił Króla, Swobody y
wolności Kozakom potwierdzone,

Hetmanowi zaś ich, y Następcóm
 iego na tę godność, nadane Starostwo
 Czehryńskie. Wkrótce po tym Trak-
 tacie, Chmielnicki do dawnych znowu
 wraca się buntów, Moskwę, y Turków
 przeciwko Polscze podusza, po-
 wtórnie więc Pospolite Ruszenie prze-
 ciwko niemu nakazane, Kozacy pier-
 wsi biorą się do broni, oblegają Kamie-
 niec, lecz próżno. Tym czasem
 Król, z woyskiem y Szlachtą, przez
 Pospolite Ruszenie wezwany, w sto
 tysięcy, do obozu Hetmana Wielkiego
 Koronnego przybył, y po wielu po-
 mnieyszych utarczkach, nastąpiła wal-
 na pod Beresteczkiem bitwa. Kozacy
 y Tatarowie, których 300000. było,
 przełamani: Oboz cały, z znacznym
 Plonem, y 18. Działami, w zdobyczy
 Pola-

Polakom zostawili. Król, Szlachtę rozpuściwszy, do Warszawy powrócił, przez co, skutek tego zwycięstwa zniszczony. Hetmani, z pozostałą częścią wojska, za Nieprzyjacielem w pogon na Ukrainę udali się. Chmielnicki o pokoy ich prosi, który y otrzymanie, przyrzekli, więcę nigdy iuz od tąd przeciwko Polscze niewoiować, ani się z Tatarami wiązać. Sejm naznaczony, na obmyślanie skuteczných sposobów zapobieżenia buntom Kozackim, zerwany pierwszy raz od iednego tylko Posła, Imieniem *Sycińskiego*. Tymoteusz Chmielnicki, Syn Hetmana Kozaków, nieuważając na Traktat zawarty, złączywszy się z Tatarami, nagle na Kalinowskiego, Hetmana, pod Batowem obozującego, H4 uderzył,

uderzył, wojsko jego zniósł, y samego Wodza zabił. Znowu więc Król z Wojskiem, pod Zwaniec ciągnie, y tam się okopuje. Han też Tatarski Kozaków odstąpił, y na Polską deklarował się stronę. Tym czasem, Alexy Michałowicz, Car Moskiewski, wojnę wypowiedział Polscze, y dwa wojska, iedno do Litwy, drugie na Ukrainę wprowadził, z którym się Chmielnicki złączył; zaśła pod Humanem, między Moskwą, Kozakami, y wojskiem Królewskim bitwa, zwycięstwo przy Polakach, lecz gdy z niego nie starano się korzystać, Chmielnicki, w dobrym porządku, w głąb Ukrainy uszedł, kilka tylko armat y Chorągwi zostawiwszy, á Kazimierz do Warszawy pospieszył. W Litwie dale-

daleko lepiej Moskwię powodziło się. Smoleńsk, Mohilów, Połock, Newel w krótkim czasie opanowali.

Pod tenże prawie czas, Chrystyna, Królowa Szwedzka * rząd Królestwa y Berśo Karolowi Gustawowi, Xiążęciu Bipontu, Ciotecznemu Bratu swemu, rezygnowała. Henryk Canafil, Posel w Sztokolmie Jana Kazimierza, solennie przeciw temu ustąpieniu protestował się. Ta protestacya, Stan opłakany Polski, zewsząd od Nieprzyjaciół uciśnioney, złość y namowy Hieronima ✠ Radziejowskiego, Podkanclerzego Koronnego, który przekonany

* Chrystyna, złożywszy Berśo, w Rzymie Katoliczką została.

✠ Ociec to był, sławnego owego Kardynała, Prymasa Radziejowskiego, który, pod Augustem II. nie mniej kłótni wzniecił, iak Ociec jego, za panowania Jana Kazimierza.

nany na Seymie, z listów przeiętych: iż Kozaków przeciw Oyczyźnie w buntach utrzymywał, z Polski wygnany, u Kròła Szwedzkiego szukał protekcyi, chęć na ostatek popisania się w pierwiastkach panowania swego, y ocucenia Narodu Szwedzkiego, pod panowaniem Chrystyny uspionego, Karolowi Gustawowi pobudką były, do podniesienia woyny przeciw Polakóm. Starał się w prawdzie Jan Kazimierz, przez powtórzone do Karola Poselstwo, tę burzę od Polski odwrócić; ale Gustaw na żadne niechciał przystać perfwazye. Feld-Marszałek Szwedzki Wittemberg do Wielkopolski wchodzi, z 17000. woyska. Szlachta Poznańska, y Kaliska, za namową Radziejowskiego, Szwedom się

się poddaie. Król, z drugą wojska
dywizyą, z Wittembergem pod Kołem
łączy się: Kazimierz do Opoczna z
Wojskiem udał się, gdzie się Wittemberg
okopał. Karol dobywszy Warszawy,
Feld-Marzałkowi swemu na pomoc
przybywa, obydwie Wojska w szyku
do bitwy stawiają, deszcz nawalny na
przeszkodzie jest obydwóm stronom,
zaczynają Kazimierz lasem przyległym,
do Krakowa, a z tamtąd do Głogowa
na Szląsk ucieka. Karol po dwu
miesięcznym oblężeniu, Kraków (któ-
rego mężnie bronił Stefan Czarn-
cki) przez ugodę wziął. Wojsko też
Kwarciane, pod Kommandą Stanisła-
wa Lanckorońskiego, Hetmana Polne-
go Koronnego zbite, wierność Szwed-
om przyśięgło. Moskwa także Wil-
na

na dobyła, y całą prawie Litwę opanowała, Chmielnicki Lwów atakował, ale bezskutecznie. W Prusach niemniej szczęśliwie Szwedom powodziło się; Całe bowiem, prócz Gdańka, w moc swoją wzięli, ile że y Elektor Brandeburski wszedł z Karolem w przymerze, przeciwko Rzeczypospolitey, odebrawszy od niego deklaracyą Warmii. Odpór Szwedom dany pod Częstochową, którey Miller Generał Szwedzki, w 17000. piechoty, dobyć niemógł, ożywił w Polakach odwagę y męstwo, wielą niezdolnościami przytłumione. *Konfederacya Tyssowiecka*, do której y wojsko Koronne przyłączyło się, sprowadza Jana Kazimierza z Śląska do Lwowa. Karol, widząc iż woyna, którą miał za

dokoń-

dokończoną, bardziey się wzmaga,
 z Prus do Mało-Polski pospiesza.
 Zamość atakuie, ale bez skutku.
 Czarnecki w woysku Szwedzkim, dłu-
 gim, y nagłym ciągnieniem zmordo-
 wanym, z zasadzek po kilka kroć
 wielką szkodę czyni. Jan Kazimierz
 z 60000. woyska Warszawę obległ
 y dobył: Feld-Marszałek Wittemberg,
 y inni dzieściu przednieysi Panowie
 Szwedzcy, w niewolą wzięci, y do
 Zamościa odesłani. Wtym Król
 Szwedzki, z Elektorem Brandeburskim
 złączywszy się, pod Warszawę przy-
 bywaią, bitwa generalna, pod Pragą
 wydana, przez trzy dni trwała, przy
 Szwedach zwycięstwo, z którego in-
 ney korzyści nie odnieśli, prócz odzy-
 skania

skania Warszawy. Kazimierz do Lublina przeniósł się, Król z Elektorem Brandeburskim do Prus powrócili. Moskwa, pod tenże sam czas, do Inflant wchodzi, y Rygę atakuje, lecz próżno; tym czasem Jerzy Rakocy, Xiążę Siedmiogrodzki, obietnicami wielkimi Króla Szwedzkiego ułudzony, wpadł do Polski z woyskiem 50000. Ludzi wynoszącym: ale zewsząd od Polaków y Tatarów otoczony, gdy się niemógł przerznąć do kraiu swego, okupić się musiał 12000. Czerwonych Złotych. Jeszcze niewyszedł był z Polski Rakocy, kiedy posłki od Cesarza, pod Kommendą Hrabi Hallsfelda, do Polski weszły, przyobiecane przez Traktat, zawarty z Ferdy-

z Ferdynandem III. á od Leopolda,
Syna iego, ztwierdzony; ktòrym, po
śmierci Jana Kazimierza, obiecano,
Kròlem obrać iednego z Xiążąt z
Domu Austryackiego, Haltsfeld Kra-
kowa dobył. Przymierze, ku wzajem-
ney obronie przeciw Szwedòm, między
Polską y Danią, w Kopenhadze za-
warte. Tudzież pokòy sławny *We-*
lawski z Elektorem Brandeburskim,
za pòśrednictwem Barona *de l'*
Isola, Posta Cesarzkiego, w Roku
1657. zawarty. Elektor, uwolniony
od hołdu na zawsze, obowiążał się
swoim, y następców swoich imieniem,
do przystawienia Polszcze, pod czas
woyny 1500. Piechoty, á 300. Jazdy.
W tey zaś wojnie 6000. woyska
prze-

przeciw Szwedom przyobiecał, za co mu, w tymże Roku, Król, y Rzeczpospolita, w nadgodę nakładów woiennych, przez Traktat Bydgoski, Powiatow: Lemburskiego, y Bytowskiego, lennym prawem ustąpiła; potym Elbląg z Powiatem puścić mu przyrzekła, skoro od Szwedów odebrane będą, aż do zupełnego wypłacenia Summy 400000. Talerów Niemieckich, tyle za koszty woienne pretendował. Prócz tego, wypuszczono mu zastawę Starostwo Drahimskie, w Summie 120000. Talerów, od niego pożyczonych. Krystyern Król Duński, na Fundamencie Traktatu zawartego, do Szwecyi z woyskiem wpada. Gustaw więc, na sukurs Dziedzicznemu

mu

mu Państwu, część woyska swoiego z Polski wyprowadził, zostawiwszy przy drugiey Kommendę Bratu swemu Adolfowi. Toruń po 6. miesiącach obleżenia od Cesarzkiego y Polskiego Woyska wzięty. Pomerania Szwedzka, od Stefana Czarneckiego, y Opałińskiego zawoiowana, kontrybucyami opłacić się musiała. Po śmierci Chmielnickiego, Kozacy obrali Wodzem Wyhowskiego, który, sprzykrzywwszy sobie frogość rządów Moskiewskich, pod pokuszenie Króla, y Rzeczypospolitey, z Kozakami Ukrainiemi, z tey strony Dniepru mieszkającemi, powraca. Traktat pod Hadziakiem, na Ukrainie, 16. Września Roku 1659. szczęśliwie doszedł.

Wyhowski, Woiewodą Kijowskim kreowany, wojnę przeciwko Moskwie deklarował. Car, rozgniewany o bunt Kozacki, znowu wojnę podnosi, trzy woyska do Litwy, y na Ukrainę wysławszy. Wyhowski, złączywszy się z Polakami, y Tatarami, partyą Ukrainą Moskwę na głowę poraził. W Litwie kilka miast odebrali Moskale, y Gąsiewskiego, Hetmana, woysko znieśli. Król Duński, od Szwedów zwyciężony, pokòy z Szwecyą uczynił, w kròtce potym iednak, wzmoconiony posiłkami Cesarzkimi, Holenderskimi, y Dywizyą 6000. Polskiego Woyska, pod Kommendą Stefana Czarnieckiego, nową przeciwko Szwedom podniòł wojnę, y do pokoju ich

iu ich przymusił: atoli wielce niepożytecznego Polszcze, bo przez Traktat, w Oliwie, pod Gdańskiem, Roku 1660. za pośrednictwem Francyi, y Hollandyi, zawarty, ustąpić Polska Szwedom musiała Inflant, wyjąwszy szczupłą częśćkę, która teraz ma tytuł Woiewództwa Inflantkiego, tudzież wszelkich pretenzyi do *Estonii*, y wyspy *Oeselli*: Jan Kazimierz wszelkiego także Prawa do królestwa Szwedzkiego wyrzekł się; tytuł iego tylko sobie zatrzymawszy. Szwedzi z swoiey strony, Elbląg, Malborg, y Sztum w Prusiech oddali. Traktaty, względem podziału Polski, z Elektorem Brandeburskim uczynione, skasowali. Jakuba, Xiążęcia Kurlandzkiego z niewo-

li uwolnili, w którą go zagarnął Douglas, Generał Szwedzki, nagle wpadłszy do Nittawy, mimo zachowaney od Xiążęcia przez całą wojnę obojętności. Cesarzkie też woysko z Polski rewokowane. Polacy, od iedney wojny uwolnieni, z całą potęgą na drugą przeciw Moskalóm idą. Bitwa pod Kudnowem, od Stanisława Potockiego, y Jerzego Lubomirskiego, Hetmanów, wydana, w której Moskwy na 36000. trupem legło. Szeremet, Wódz Moskiewski od Tatarów w niewolę wzięty jest. Zgadzaią się Historycy, iż z tey bitwy ieden nawet z Nieprzyjaciół nie uszedł, któryby klęskę w Moskwie opowiedział. W Litwie też Czarnecki, Moskwy, pod Komendą

mendą Chowańskiego na 17000. pod
 Połockiem wyciął. Na Seymie Roku
 1661. Traktaty Oliwski, y Hadziacki
 potwierdzone. Stefanowi Czarneckie-
 mu, Woiewodzie Ruskiemu, w nad-
 grodę wielkich iego zasług, Starostwo
 Tykocińskie od Króla y Rzeczy-
 pospolitey w dziedzictwo darowane.
 Woysko, tak Koronne, iako y Li-
 tewskie, z przyczyny zatrzymanego
 żołdu, związek czyni, y z pod posłu-
 szeństwa wyłamuje się. Koronne
 obrało sobie Marszałkiem związku,
 Swiderskiego: á Litewskie, Zyromskie-
 go. Tym końcem ustanowione po-
 głowne nadzwyczajne, pod Tytułem
Subsidii Charitativi. Z woyskiem
 Polskim, od 26. millionów, wyli-
 kwidowaney zatrzymaney zapłaty,

stała ugoda, na 8. millionach. W Litwie, nie tak prętko do iedności przyšlo, z przyczyny śmierci Zyromskiego, Marszałka związku, y Wincentego Gąsiewskiego, Hetmana Polnego Litewskiego. Woytkowi niektórzy, zapalczywością zdieci, pierwszego rozsiekali, á drugiego rozstrzelali. Zeby więc iak nayprędzey woyfko uspokoić, podano wynalazek, aby moneta, podleyszey niż przed tym ligi, bita była. Rzeczpospolita arędą mennisę puściła Tytowi Boratyniemu, y Tynfowi, od ktòrego *Tynfy* Imie wzięły. Tynf srebrną, á Boratyni miedzianą monetę bił. Kozacy o nowych znowu buntach na Ukrainie zamysłaią, z namowy, iak mniemano, Wyhowskiego, Woiewody Kijowskiego,

go,

go, lecz w krótkce są uspokojone, Wyhowski za wyrokiem Sądu Woyskowego, rozstrzelany.

Jan Kazimierz, potomstwa nie mając, y ostatnim z Domu swego będąc, z namowy Ludwiki Maryi, Córki Karola, Xiążęcia Mantuy, Ferrary, y Niwernu, Małżonki swoiey, wydawszy Siefertzenicę swoią Annę, Córkę Falcgraffa Renu, za Xiążęcia Henryka Juliusza d' Enghien, Syna Xiążęcia Kondeusza, dla dzieł woiennych, *wielkim* nazwanego, wszelkiemi usiłuię sposobami, ażeby się Korona Polska temuż Xiążęciu, lub Oycu ięgo, Xiążęciu Kondeuszowi, dostała. Jerzy Lobomirski, Marszałek Wielki, y Hetman Polny Koronny, protestuie się przeciw obraniu następcy na Tron,

za życia Króla, y zaciąga na się nie-
nawiść Dworu. Zapozwany więc
na Seym o to, iakoby wojnę domową
w Oyczyźnie wzniecić zamysłał, y
zkazany na utratę majątności, urzę-
dów, y życia, ustąpił do Wrocławia.
Tym czasem, Woiewództwa Wielko-
Polskie za Lubomirskim ogłosiły się,
który z partyzą woyska swego, y
Konfederacyą Wielko-Polską, Litwę
pod Kommendą Połubińskiego, pod
Częstochową zniósł. Król Lubomir-
skiego z Woyskiem ściga, y iuz oby-
dwie strony, w Szyku do boiu, pod
Palczynem stanęły, gdy Jędrzey
Trzebicki, y Tomasz Lezeński, Biskup
Chełmski, pokòy pod pewnemi wa-
runkami przywracają, mianowicie
zeby

żeby Lubomirski do godności, y dobr
był przywrócony, który przeprosiwszy
Króla, do Wrocławia powrócił, gdaie
się miał zatrzymać przez Sejm, na
którym sprawa iego miała się agito-
wać y, zupełnie zakończyć. Zaciętość
Króla w nienawiści ku Lubomirskie-
mu, oddanie Buławy Polney Janowi
Sobieskiemu, po śmierci Czarneckiego,
Sejm skutku pozbawiły, który zatym
był zerwany. Lubomirski utyskuie
na niedotrzymanie przymierza. Woie-
wództw znaczna część na iego stronę
deklaruie się. Bitwa pod Montwami
w Kuiuawach. Lubomirski 12000.
woyska, á Król 20000. liczył: zwycię-
stwo przy Lubomirskim, po którym,
w Łagonicach, wnet pokòy zawarty.
Lubo-

Lubomirski, lubo Króla przeprosił, y amnestya generalna ogłoszona, przecież iuż więcey Królowi niedowierzając, w Śląsku, dla bezpieczeństwa, lokował się, y w krótcie potym, w Wrocławiu umarł. Król, z strony twoiey, publicznie na piśmie dał przyrzeczenie, iż za życia swego, nikomu do osiągnięcia Tronu Polskiego dopomagać niebędzie. Na tyle niewczesna Ludwiki Królowy rada, y ślepe iey do Interessów Francuzkich przywiązanie przydały się. Część wielka Kozaków poddaie się Turkom, którzy, na ich wsparcie, Tatarów nasyłają, ci zaś Ruś pustoszą. Traktat *Andrusowski*: przymierze z Moskwą, do lat 13. przeciągający, mocą którego, Siewier-

Siewierskie, Czerniechowskie y część Kijowskiego Woiewòdztw, tudzież Ukraina za Dnieprem, Moskwie dostały się: miasto zaś, Kijów, do dwóch tylko lat. Moskwa zaś przywróciła Połock, Witebsk, y Inflanty Polskie, tudzież przeciw Turkòm y Tataròm posiłki przyrzekła.

Jan Kazimierz, sprzykrzywszy sobie w niefortunnym panowaniu swoim, á bardziej od Francyi omamiony, ażeby czym prędzej wstęp do Tronu Polskiego Xiążęciu Kondeuszowi otworzył, w obecności Stanów, na Sejm Roku 1668. zgromadzonych, z Królewskiej wyzwał się Dostojności, y do Francyi oddał się, gdzie, od Króla Francuzkiego, Opactwem

twem Świętego Germana *in Pratis*,
 y Świętego Marcina *w Niwernie*,
 opatrzony. W Roku 1672. życia
 dokonał, w Niwernie, mając lat 63.
 panował w Polsce lat 21. po abdy-
 kacyi żył lat 4. Naznaczona mu od
 Rzeczypospolitey pensya roczna
 300000. Złotych. Niemogła nigdy
 Polska w okropnieyszym Stanie, iak
 za tego Króla, znaydować się, do
 tych zaś nieszczęśliwości, Królowa
 Ludwika, po wielkiej części, przyło-
 żyła się, przez swoje ślepe do Dwo-
 ru Francuzkiego przyłgnienie: gdyż,
 według Interessów Francyi, Interessa
 Polskie, z oczywistą kraiu zgubą,
 powodowała. Król zaś niemiał tyle
 przymiotów rozumu y serca, ażeby
 się

się iey radom mógł oprzeć, y sam przez się rządzić. Za Jana Kazimierza, Aryanie, y Socynianie z Polski wygnani Roku 1662. za co mu, y Następcom iego, Królom Polskim, Alexander VII. Papież tytuł: *Prawowiernego, Regis Orthodoxi* nadał.

Po abdykacyi Jana Kazimierza, Fryderyk Wilhelm, Elektor Brandeburski, gdy się nie może doczekać wypłacenia sobie summy 12000. talarów, affekturowaney mu przez Pakta Bydgoskie, na Starostwie Drohimskim, oneż zaieżdża. Mikołay Prażmowski, Prymas, Seym Konwokacyi w Listopadzie złożył. Elekcyja w Roku 1669. 2. Maia zaczęła się, na ktòrey, po długich niezgodach, podzieloney
Rzeczy-

Rzeczypospolitey, za Filipem Wilhelmem, Xiążęciem Neuburskim, y Karolem Xiążęciem Lotaryńskim, usilnie dobijającemi się o Koronę Polską; Michał Wiśniowiecki, Syn Jeremiaśza Wiśniowieckiego, Woiewody Ruskiego, y Gryzeldy Zamoyfski, Córki Tomafza Zamoyfskiego Kancelrza Wielkiego Koronnego á wnuczki Wielkiego Zamoyfskiego, od Andrzeia Olszewskiego, Podkanclerzego Koronnego, y Stanisława Krzyckiego, Podkomorzego Kaliskiego, do Tronu zalecony, z podziwieniem całego Narodu, Królem był zawołany. Koronacya w Krakowie, w Dzień Świętego Michała, odprawiła się. Na Seymie Elekcyi, postanowiono, ażeby Król Polski,

Polſki, nigdy na potym nieważył ſię,
abdykować Korony, lub Naſtępcę po
ſobie na Tron, za życia ſwego,
wyznaczać. Tudzież, ażeby odtąd,
dwa Ministeria Stanu razem, albo
iedne Ministerium z Buławą, iedneyże
Oſobie nie były dawane. Wyrok też
uczyniony, za Jana Kazimierza, prze-
ciw Lubomirſkiemu, znieſiony. Rządy
Króla Michała, pełne zamieſzania
były, dla potaiemney możnieyſzych
nie których Panów, á mianowicie
Prymaſa Prazmowſkiego, y Sobieſkie-
go, Hetmana Wielkiego Koronnego,
zazdrości ſzczeſciu, y wywyżſzeniu
iego na Tron. Roku 1672. Mahomet
IV. Cefarz Turecki, wpadłszy na
Ukrainę, Kamieńca zdradą doſtaie:
ztamtąd

ztamtąd do Lwowa zmierza, lecz obywatele stem tysięcy Talarów okupili się. Pokòy z Turkami zawarty, mocą ktòrego, Ukraina y Kamieniec przy nich mieli zostać; Kozacy ich rządòm od tąd podlegać: á Rzeczpospolita corocznie dwanaście tysięcy Czerwonych Złotych Porcie Ottomańskiej wypłacać przyrzekła; lecz ten ostatni punkt, do skutku nieprzyšzedł, dla zwycięstwa, ktòre w kròtce potym, Sobieski nad Turkami pod Chocimem odniòł. Wewnętrzne kłòtnie, z przyczyny Prymasa, y Hetmana, na Kròla ustawicznie utykujących, co raz mocniej wzmagaly się. W tym Konfederacya *Gołębiowska*, dla wsparcia Powagi Kròleskiej, prze-

poiednali skasłowawszy Konfederacyą
 Gołębiowską, y wszystkie Akta z oby-
 dwóch stron poczynione. Na tym
 Seymie (który się Seymem *Pacificacionis*
 nazwał) aukcyą Woyska uštano-
 wiona, do 60000. Po skończonym
 Seymie, Król do Łwowa, gdzie wo-
 ysko Polskie y Litewskie przeciwko
 Turkòm zmierzające obozowało,
 udaie się, lecz zachorowawszy, we
 Lwowie zostaie, y tam umiera. Na-
 zaiutrz po śmierci Królewskiej, za-
 szła pod Chocimem bitwa, w ktòrey
 Jan Sobieski Hetman Wielki Koronny
 Turków na 60000. na głowę pora-
 ził, obòz, armaty, y sprzęt cały
 woyskowy Polakòm dostały się, Cho-
 cim też wzięty. Panował Michał
 lat

Iat 5. pochowany w Krakowie. Fami-
 lia Xiążąt Wiśniowieckich początek
 swòy wzięła, od Korybuta, Brata
 rodzonego Władysława Jagiellona:
 wygasta w Roku 1744. na Michale
 Wiśniowieckim, Woiewodzie Wileń-
 skim, y Hetmanie Wielkim Wielkiego
 Xięstwa Litewskiego. Jeremiaśz
 Wiśniowiecki, Woiewoda Ruski, Ociec
 Kròła Michała, wszystkich prawie
 majątności przez Kozakòw pozbawio-
 ny, Syna w ubóstwie zostawił. Kròlowa
 Ludwika, y Karol Ferdynand, Kròle-
 wic, Biskup Wrocławski, y Płocki,
 dali mu przyzwoitą iego urodzeniu
 edukacyą. Pod czas Elekcyi, Michaś
 niemając żadnego Urzędu, przyłączył
 się do Woiewòdztwa Sandomirskiego,

do dania głosu na Króla, alizci sam
 cudem, bez dób, bez pomocy, bez
 przyiaciół, bez zalecenia od postron-
 nych, poniewolnie na Tron był wy-
 wyższony. Niebraknęło mu na przy-
 miotach do rządzenia, ale zazdrość
 szczęściu y wywyższeniu iego w moż-
 nieyfzych Panach, na przeszkodzie
 mu była, że, gdy z swoiey strony
 chciał być dobrym Królem, nigdy
 nim z przyczyny zazdrośnych być
 nie mógł. Pod nim uchwalono, aże-
 by trzecią Kadencyą Seym w Grodnie
 agitował się. Za pánowania także
 Michała, Alexander, Xiążę Zastawski,
 Dziedzic Ordynacyi Ostrogskiey, bez-
 dzietny umarł, Ordynacya więc
 ta dostała się Domowi Xiążąt Lubo-
 mirskich,

mirskich, przez Józefa Lubomirskiego, Teofilę, Xiężniczkę Zastawską, Siostrę Alexandra za Żonę mającego. Alexander Lubomirski, Syn ich, gdy bezpotomnie umarł, Ordynacya dziedzicznym prawem spadła na Siostrę jego, wydaną za Xiążęcia Pawła Sanguszka, Marszałka Wielkiego, Wielkiego Xięstwa Litewskiego ktòrey Syn, jest teraz Ordynatem. Dobra tey Ordynacyi, przez Konstytucyą Seymu 1766. za Ziemskie są uznane. Sukcessorowie, za miast 600. ludzi, ktòre taż Ordynacya kosztem swoim, na usługę Rzeczypospolitey utrzymywała, co rocznie sumnę 300000. Złotych do Dyspozycyi Kommissyi Woytkowey Koronney płacić obowiązali się.

Nigdy się więcej do Korony Polskiej Kandydatów nie odezwało, iako po śmierci Michała: nayznaczniejszy był Karol, Xiążę Lotaryński, którego Królowa Eleonora, Austryaczka, Wdowa po Michale, z Xiążęciem Floryanem Czartoryjskim, Prymasem, y Michałem Pacem Hetmanem Wielkiego Xięstwa Litewskiego utrzymywała. Lecz śmierć Prymasa Lotaryńską partyą osłabiła. Sobieski, będąc duszą obrad, y woyska, ile po odniesionym nie dawno nad Turkami zwycięstwie, pod pozorem pomagania Xiążęciu Kondeuszowi, sam sobie drogę do Tronu otworzył. Jędrzey Trzebicki, Biskup Krakowski (gdyż ani Prymasa, ani Biskupa Kuiawskiego niebyło,

niebyło, którzy obydwu tylko mają
 Prawo nominowania, y Koronowania
 Królów) przytąpił do zbierania głosów.
 Stanisław Jabłonowski, Woiewoda
 Ruski, pierwszy na Sobieskiego woto-
 wał, za nim całe Woiewództwo Ruskie,
 a potem y inne poszły. Jednostayne-
 mi więc głosy, obrany Królem Jan
 III. Sobieski. Król nowy, chcąc
 dziełem jakim znakomitym początki
 panowania swego wślawić, Koronacyą
 swoią odłożył, a do kontynuowania
 wojny z Turkami, na Ukrainę z woy-
 skiem pokwapił się. Rzeczpospolita
 pozwoliła mu, lata panowania swiego
 od Elekcyi rachować, y pieczęci
 Gabinetowey pokojowey, do expedy-
 cyi, y Instrumentów publicznych
 używać. Ukrainę całą z rąk Tureckich,

odebrał. Tatarzy po dwa kroć, raz pod Złoczewem, od Jabłonowskiego, Woiewody Ruskiego, drugi raz pod Lwowem, od samego Króla porażeni. Roku 1676. Dnia 2. Lutego Król, y Królowa Koronowani w Krakowie, przez Jędrzeia Olszewskiego, Prymasa. Po Koronacyi, znowu Król na wojnę Turecką wybrał się. Ibrahim Basza, Wódz Turków, Sobieskiego, w obozie oblężonego, atakuie. A lubo na żywności, y prochach woysku Polskie-
mu zchodziło, tak, iż ledwie cztery dni ieszcze szturm wytrzymać można było, przecież Ibrahim do pokoju nakłania się. Traktat w Zurawnie zawarty, przywrócił Polsce połowę większą Ukrainy; Kamieniec iednak
przy

przy Turkach został się. Król, za powrotem swoim z tey ekspedycyi, w Zuckwi, Order Świętego Ducha, od Ludwika XIV. Króla Francuzkiego, przez Margrabie *de Bethune*, Szwagra Królowy, Półta Francuzkiego, odebrał. Roku 1677. na Seymie Warszawskim, pokòy z Turkami w Zurawnie zawar-ty, Stany potwierdziły. Po Seymie, Król do Gdańka wyjechał, dla uspokojenia wszczętych tam kłòtni, między Magistratem, y Pospòłstwem. Szwedów, pod Kommendą Generała Horna, 16000. z namowy Francyi, do Prus Brandeburskich wtargnęło, ażeby tym sposobem, Elektora Brandeburskiego od przymierza z Domem Austryackim odciągnąć. Fryderyk Wilhelm

Wilhelm Xiążę Pruski utyskuje na Króla, iż Szwedom przez Kurlandya y Zmudz wolnego przeyscia pozwolił. Posłowie Francuzki, y Szwedzki Sobieskiego uwodzą obietnicą, iakoby część Prus zawoiowanych, potomstwu jego wiecznym prawem dostać się miała. Elektor przybywa do Prus z wojskiem zaciągnionym w Niemczech, Szwedów z Xięstwa swego wypędza, onychże aż do Kurlandyi ściga, wszędzie poraża, tak iż ledwie ich do Inflant 2500. powróciło.

Margrabia de Bethune, gdy tym sposobem Domowi Austryackiemu szkodzić niemoże, *Tekelego*, Herzta

Roko-

Rokoszanów Węgierskich, pieniędzmi, y Ludźmi wspomaga, Króla nawet przywodzi do sprzyiania tymże Buntownikom. Wkrótce iednak, zaśle między Królową y Margrabią de Bethune diffidencye, koniec tym intrygom uczyniły. Jan III. cale się do Domu Austryackiego przywiązał. Na Seymie Roku 1683. Traktat z Cesarzem Leopoldem, za pośrednictwem Innocentego XI. Papieża, względem wspólney pomocy, przeciw Turkom, zawarty. Przymierze to wnet swoy skutek wzięło, gdy Wezyr Wielki Turecki, Kara Mustafa, we trzy kroć sto tysięcy, Wiedeń obległ. Jan III. na odsiecz obleżonemu miastu w 30000. Woyska pospieszył.

* y złączywszy się z Woyskiem Cefarskim, pod Kommendą Karola, Xiążęcia Lotaryńskiego zostającym, tudzież z Elektorami, Bawarskim, y Saskim, naywyższą nad całym Woyskiem Chrześcianańskim (którego 68000. liczono) Kommendę objął, y na nieprzyjaciela uderzył. Jazda pierwsza Polska na średni nieprzyjacielski hufiec, w którym sam Wezyr był, pod zastoną Chorąwi Machometa, natarła, y przełamała go. Wezyr ucieczką salwował się, á trwoga, z średniego Hufca do pobocznych skrzydeł prze-

* Nie pierwey Jan III. z woyskiem pod Wiedeń ruszył, aż mu Poseł Cefarski w Warszawie oddał skrypt ów sławny, którym Polska, za Jana Kazimierza, w niezczęśliwym stanie, Domowi Austryackiemu obowiązała się, dla pozyskania posłków przeciwko Szwedom, obrać po Janie Kazimierzu na Tron, jednego z Arcy-Xiążąt Austryackich.

przeniósłszy się, zupełne Chrześcianom nad Turkami odnieść dała zwycięstwo. Obóz cały, w którym niezmiernie łupy znalezione były, wojsku na zdobycz poszedł. Król, po krótkim z Leopoldem Cesarzem widzeniu się, za Turkami w pogonń poszedł. Pod Parkanem fatalna dla wojska Polskiego bitwa, w której, Król ledwie życia nieutracił, lecz za nadciągnięciem Xiążęcia Lotaryńskiego z wojskiem Cesarzkim, dobrze tej klęski zemścił się na nieprzyjacielu. Król zostawiwszy kilka tysięcy wojska w Węgrzech, do Polski powrócił. Jędrzey Potocki Kasztelan Krakowski pod tenże sam czas, szczęśliwie Turkom y Tatarom na Podolu odpór dał, Hospodara Multańskiego przymusza do

do poddania się Polscze, y osadę
Polską w Jassach zostawie.

Francya Króla wszelkiemi sposo-
bami od przymierza z Cesarzem, do
którego y Wenetowie przyięci byli,
odwieść usiłuje. Margrabia de Bethu-
ne, pod pretextem widzenia się z Królo-
wą, przybywa do Polski, mając za
cel tę negocyacyą: lecz mu się nie-
powiodła. Jan Wielopolski Kanclerz
Koronny, do Ludwika XIV. posła-
ny, dla uczynienia satysfakcyi, za
obelgę Margrabi *de Vitri*, Ministro-
wi Francuzkiemu uczynioną, przez
pewnych służących, którzy sobie
podochociwszy, do okien Posła w
Warszawie mieszkającego, z pistole-
tów strzelali. Winowaycy na śmierć
skazani, ucieczką salwowali się.

Woyfko

Woytko Polskie, przez Bukowinę puszczą obszerną ciągnące, w głąb Multan, y Wołochów, napadłszy trafunkownie na 140000. Turków, y Tatarów, na zasadzce lokowanych, mężnie natarczywość Nieprzyjaciela wytrzymuie, y cofać się musi, bez naymnieyszey klęski, dla tego, że w dobrym porządku zachowało się.

Mennica Roku 1685. zawarta, już więcey aż do naszych czasów niebyła otworzona. Roku 1686. Traktat wieczystego pokoju z Moskwą zawarty, przez *Grzymułtowski*, Woiewodę Poznańskiego, w którym, stosując się do Traktatu Andruszowskiego, za Jana Kazimierza uczynionego, Smoleńskie, Siewierskie, Czerniechowskie

chowskié y część więkfsza Kijowskiégo
 Woiewòdztw, y Kijòw Miafto, Mo-
 skwie wiecznemi czasy uftąpione.
 Moskwa z swoiey ftromy, 200000.
 Rublòw zapłacić Polfzcze, y przyftą-
 pić do przymierza z Cefarzem, Krò-
 lem, y Rzeczàpospolitą Wenecką,
 przeciw Turkòm, y Tataròm, dekla-
 rowała. Te Pakta głośnie są w Pol-
 fzcze, pod imieniem Traktatu Grzy-
 muftowskiégo, który dopiero w Roku
 1764. na Seymie Coronationis, po-
 twierdzony iest. Traktat ten, tak
 uciążliwy dla Narodu, na który cała
 natychmiast Polska sarkała (gdyż
 y Kondycyòm iégo, z ftromy Moskiew-
 skiey warowanym, nigdy zadofyc nie-
 stało się) dla tego szczegulnie Jan

Sobieski

głodem zciśniony, o powrocie do Polski myśleć musiał. Wkrótce po tym, Tatarzy wpadli do Dôbr Dziezicznych Kròleskich, ku Zòłkwi, y oneż pustoszyli. Kròl woyska Komendę Kròlewiczowi Jakubowi powierzył, ktòry Kamieniec atakuie, lecz bezskutecznie, dla zaszłych scyfłyi, między nim, y Hetmanami, o Kommendę nad woyskiem, ktòra prawem, w niebytności Kròla, samym tylko Hetmanòm należy się. Seym w Grodnie Roku 1688. pierwszy raz, przed obraniem Marszałka, zerwany, przez Dąbrowskiego, Chorążego y Posa Wileńskiego, za to, że Kròl przy sobie Kròlewicza Jakuba po lewey ręce w Senacie posadził.

Xiężnicz-

Dòbr Radziwiłowskich, taką zwawo-
 ścią od Sapiehów był wsparty: iż
 gdy wspomnionego Xiążęcia od Dòbr
 miano odsądzić, Seym był zerwany.
 Na tym Seymie, pewny Szlachcic,
Zybczyński, oskarżony, y przekonany
 o to, iż był Ateuszem, skazany iest na
 stòs, y żywo spalony. Tatarzy zno-
 wu Polskę pustoszą, y Kròla by same-
 go w Złoczewie byli chwytali, gdy-
 by był wcześniej, od szpiega przestrze-
 żony, nie uszedł. Hrabia *de Thun*,
 Poseł Cesarzki, obiecuie Kròlowi,
 Imieniem swego Pryncypała, 6000.
 Woyska posiłkowego, na zawoiowanie
 Multan y Wołochów. Margrabia de
 Bethune, przekłada Kròlowi: iż obiet-
 nice Domu Austriackiego nie trwałe,
 y nie-

y niepewne są, kłótnia więc ztąd między Pościami wynika, wyzywają się na pojedynk: Ludwik XIV. zabiegając dalszym kłótniom, Margrabię de Bethune na funkcją Poselską do Sztokolmu naznacza.

W Królewskiej Familij, Scyffye panią, dla tego: że Jadwiga, Xiężniczka Neuburska, Zona Królewicza Jakuba, nie we wszystkim Królowy Matce, podług iey chęci, powodować się daie. Król znowu zamysła sobie podbić Wołochy, y Multany; lecz niedostatkiem żywności przyciśniony, powraca, bez żadney korzyści, do Polski. Kamieńca dobyć niemogąc, każe sypać okopy, sławne pod tytułem *Okopów Świętej Trójcy*, ażeby

L3

tym

tym sposobem, Turkóm odciąć Komunikacyą do Kamieńca. Konstantyn Brzoławski, Biskup Wileński, po wielu upomnieniach bezskutecznych, klątwę rzucił na Kazimierza Sapiechę, Woiewodę Wileńskiego, Hetmana Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y iego współ Pomocników, o ciężkie uciesmięzenie Dóbr Duchownych, przez stanowiska, przeyscia Żołnierskie, y kontrybucyi wybieranie. Ztąd dwie urosły partye; Król, pragnący poniżenia Domu Sapieżyńskiego, na stronę Biskupa nakłonił się; Prymas, Hetmana od klątwy uwolnił; Nuncyusz, *Santa Croce*, Sentencyą w tey mierze Prymasowską skassował. Prymas w Rzymie na Nuncyusza zażale się. Biskup z stro-

z strony swoiey, Hetmana na Seym do sądu Rzeczypospolitey zapożywa, lecz cały Seymowych obrad przeciąg, na scyssyach upłynął, y Seym rozszedł się. Gdy te w Warszawie sprzeczki trwają; Tatarów 60000. na Ruś wpadło, y pod Lwów przyciągnąwszy, przedmieścia zapalili. Jabłonowski Hetman Wielki Koronny Tatarów za Dniestr odpędził.

Król, za pozwoleniem Senatu, do wód, za granice, dla poratowania zdrowia, wyjechać zamysła, lecz Króleski Lekarz, *Jonas*, Zyd, rodem z Miasieczka Kazalu, w Monferracie, zbyt wiele Merkuryusza albo żywego srebra dawszy mu w lekarstwie, śmierć przyspieszył. Umarł Jan Sobieski Roku

1696. w Willanowie, pod Warszawą, gdzie najmilsza jego była rezydencya: tegoż samego dnia, y godziny, którey był Królem obrany. Panował lat 22. pochowany w Krakowie. Zostawił z Maryi Kazimiry *de la Grange d'Arguin*, Córki Ludwika *de la Grange*, Margrabi *d'Arguien*, Wdowy, po Janie Zamoy skim, Woiewodzie Sendomirskim, Synów trzech *Jakuba*, który za Zonę pojął *Jadwigę*, Córkę *Wilhelma* Xiążęcia *Neuburskiego*: umarł Roku 1737. w *Zółkwi*, zostawił Còrek dwie. *Klementyna*, wydana za *Jakuba III. de Stuart*, Pretendenta Króla Angielskiego, w *Rzymie* umarła. *Karolina*, wydana za Xiążęcia *de Bouillon*
Alexan-

Alexandra ktòry w Gdańsku Roku 1714. życia dokonał. *Konstantyna*, ktòry wziął w Małżeństwo Jozefę Wesselównę. *Tereffa Kunegunda*, Còrka Jana III. wydana za Maxymiliana Emmanuela, Xiążęcia Elektora Bawarskiego, w Wenecyi Roku 1730. umarła. Król iey pięć kroć sto tysięcy posagu naznaczył. Kròlowa Sobieska umarła w Blezach (Blois) w Francyi Roku 1716.

Wyznać potrzeba, iż Janowi III. niezbywało na przymiotach do rządu: umiał wiele ięzyków, kochał się w naukach, y wieku swego był Bohatyrem: niemało iednak w rządach błędów politycznych popełnił, ktòre zrzódlęm były, ieżeli niezupełnie
nie-

nieszczęśliwego, to przynajmniej nieiednostaynego iego w rządach powodzenia. *Nayprzód*, zbytnie owe z Domem Austryackim sklejenie się. Francya albowiem, główna na ten czas Austryaków nieprzyjaciółka, ażeby go odwiodła od aliancyi z Leopoldem Cesarzem, nieprzestawiała ustawicznie przeciw niemu Turków y Tatarów pobudzać. Gdyby Jan III. był umiał, na czas iaki, gładko y pozornie uchylić się od Austryi, mógł by był podobno, dobrym sposobem, od Turków y Kamieniec odebrać, za pośrednictwem Francyi, która tak barzo ieżeli nie o przyjaźń iego dla siebie, to przynajmniej o obojętność dla Domu Austryackiego starała się.

Miał

Miał zaś wiele okazji, z strony samego Domu Austryackiego, do tego od przyjaźni z nim na iaki czas uchylania się. Po dwa kroć, o żenieniu Syna Jego, Jakuba, z Xiężniczką Radziwiłówną, którego sobie Jan III. tak bardzo życzył, Dòm Austryacki sekretnie, przez Elektora Brandeburskiego, przeszkodził. Posiłków mu, według umowy, na zawoiowanie Multan, y Wołochów niedodał, Woysku iego w Węgrzech, po Wiedeńskiej bitwie, pozostałemu, Konfystecyi, pod czas ostrey y przykrey zimy, ile w poblikości gór Karpackich, pozwolić niechciał; więkfsza więc tegoż woyska część, zimnem, y głodem zciśniona, zginęła. Lecz na te wszystkie Domu Austryackiego

ckiego mniej szczerze z sobą postępki, obojętnym okiem Jan III. patrzeć musiał, skoro sobie uknował Plantę, zawoiowania, dla swego potomstwa, Wołochów, y Multan. Y ta też planta była *drugim skopułem*, o który się od tąd wszystkie Jana III. zamysły rozbijały. Dla tego projektu, niesławny ów Traktat, przez Grzymuśtowskiego z Moskwą zawarł, przez co się w Narodzie wielce dyskredytował. *Na ostatek*, Królowa niepomału, do iego niepowodzenia, y zaciągnięcia mu diffidencyi w Kraiu, których przez Całe panowanie swoje doznawał, przykładała się: która Interessa wszystkie, w Gabinecie swoim, pierwey z Margrabią *de Berhune*, Posłem Francuzkim, Szwagrem swoim, roztrząsała,

ła, niżli do Publicznych obrad podane były. Gabinet Królowy (mawiał Sapieha) stał się grobem praw, y wolności, ona łaski Króleskie rozdawała, duszą negocyacyi była, y Seymów obrady kierowała, á zwycięzca Turków, żony swoiey był niewolnikiem. Potomstwu nawet swemu, tak nieżyczliwa była: iż po śmierci Króla, publicznie Polaków zaklinała, aby żadnego z Królewiców za Króla nieobierali, á w szczegulności, żeby się Jakuba wystrzegali.

Po śmierci Jana III. Seym Konwokacyi, od Michała Radzieiowskiego, Kardynała, Prymasa, na Dzień 28. Sierpnia, w Roku 1696. naznaczony. Po elekcyi Marszałka, Seym

ten zerwany, przez Horodyńskiego, Połta Czerniechowskiego. Pierwszy to był przykład, zerwanego Seymu Konwokacyjnego. Ztym wszystkim, Konfederacya Stanów stanęła, na utrzymanie wolney Elekcyi, która też Piaśta od Korony wyłączała. Woysko, tak Koronne, iako y Litewskie, związek uczyniło, dla odzyskania zatrzymanego żołdu. Marszałkiem związkowym, w woysku Koronnym, obrany był Bogusław Baranowski: a w Litewskim Ogiński, Chorąży Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Związek Litewski za wypłaceniem, przez Sapiechę Hetmana, połowy żołdu Woysku Litewskiemu wnet był rozerwany. Związek zaś Koronny, gdy mu Senat pogroził,

iz w nim zostajacy, za buntownikow,
y nieprzyaciol Oyczyzny beda po-
czytani; paddac sie musial Jablonow-
kiemu, Hetmanowi. Seym Elekcyi
Roku 1697. Dnia 5. Maia, zaczal sie,
pod Laska Kazimierza Bielińskiego,
Podkomorzego Koronnego. Kandy-
daci do Tronu odezwali sie: Królewicz
Jakub, Franciszek Ludwik, Xiążę
Burboński de Conti, Fryderyk August,
Xiążę Elektor Saski, Karol, Xiążę
Neyburcki, Leopold, Xiążę Lotaryński,
Ludwik, Xiążę Badeński, Liwiusz Ode-
schalchi, Synowiec Innocentego IX.
Papieża. Partya Xiążęcia Kontego,
ktora iawnie Xiążę Polignai, Poseł
Francuzki, w Warszawie zbieral, nay-
znacznieysza byla, ile ze y Prymas

iey sprzyiał. Po niey, szła Fryderyka Augusta, Xiążęcia Elektora Saskiego, którą popierał Jan Prebendowski, Kasztelan Chełmiński, obiecuiąc, imieniem Elektora, 10. millionów do Skarbu Rzeczypospolitey zapłacić, Kamieniec, kosztem swoim, odzyskać, *Avulsa* od Korony oderwane, odebrać, na koniec, 6000. woyska, na żołdzie swoim, na usługę Rzeczypospolitey, utrzymywać.

Gdy Dnia 27. Czerwca, Xiąże Kardynał przystąpił do zbierania wotów, po Woiewództwach, tak poróżnione widział umyśły, iż nominacyą Króla do dnia następującego odłożyć musiał. Wnocy partyaaska tak się wzmocniła, iż na zaiutrz, po wielu daremnych pracach podjętych, na przy-

przywrócenie zgody, Kardynał Prymas Kandydata swego, Xiążęcia de Conti, w zakłóceniu, nominować musiał, á Stanisław Dąbski, Biskup Kuiawski, z większą nierównie liczbą Woiewództw, ogłosił Królem *Fryderyka Augusta II.* Elektora Saskiego. Hrabia Fleming, Posel Elektorski, *Pała Conventa*, Imieniem Pryncypała swego, poprzyśiągł. Elektor, w Tarnowicy, na pograniczu Śląskim, zastał Posłów od Rzeczypospolitey, zapraszających go, do objęcia Tronu. W Pikarach, sam August *Pała Conventa* poprzyśiągł, y Kommunią z rąk Kryszpina, Biskupa Zmudzkiego, przyjął. Przez tę akcyą, dał znać Narodowi, iż się zupełnie wyrzekł

M

błędów

błędów Luterskich, w których przed tym zostawał. Diploma Elekcyi mu oddane od Biskupa Kuiawskiego. Wkrótce potym, wjazd iego do Krakowa odprawił się.

Tym czasem, przeciwna Partya, na utrzymanie Elekcyi Xiążęcia Kontego, czyni *Rokosz* albo związek, którego Marszałkiem był Stefan Humiecki, Stolnik Podolski. August Koronowany w Krakowie, 15. Lipca, przez Dąbskiego, Biskupa Kuiawskiego. Wtym Flotta, pod Kommendą Kawalera *de Bart*, Xiążęcia Kontego prowadząca, pod Gdańskiem stała. Sapiehowie mu też niechcą dać, y niemogą przyrzeczonego sukursu, dla zatamowanych dróg od woyfka

woyska Saskiego, którego 8000. August, dla wsparcia swej Elekcyi, do Polski wprowadził. Xiążę de Konty straciwszy nadzieję osiągnięcia Tronu, 9. Listopada, do Francyi powraca; August z Krakowa do Warszawy iedzie, Kommissarzów do Łowicza, gdzie Rokoszenie rady swoje mieli, wysyła, którzy, za pośrednictwem Howerbeka, Posa Brandeburskiego, w traktaty z przeciwną partyą wkroczyli. Małopolanie wszyscy, y część Woiewództw Wielkopolskich, związku odstąpili, y Augusta za Kròla uznali. Wtym, Sejm *Pacificatio-*
nis Roku 1698. zaczął się, lecz niedoszedł. Prymas, y Marszałek związkowy, do ugody z Augustem

przystąpili. August, ugruntowawszy się na Tronie, począł myśleć o wykonaniu obowiązków, przyrzeczonych w Paktach Konwentach, osobliwie zaś, względem odebrania Kamieńca. Król w Rawie zjeżdża się z Carem Piotrem Wielkim, powracającym z Wiednia do swego Państwa, na uspokojenie wszczętych tam buntów. Wtedy to sklepiła się ściśła owa między temi Monarchami przyjaźń, którą potym tak skutecznie y wiernie między sobą, nawet w Potomkach swoich, zachowali. August, cały zaprzętniony myślą o odebraniu Kamieńca, do Lwowa wyjeżdża, lecz niezgody między wojskami, Saskim y Polskim, odnowienie kłótni w Litwie

między

między Familiami, niepozwoili mu skutecznie pomysleć o odebraniu tey Fortecy. Tym czasem też y pokoy Karłowicki, za pośrzednictwem Anglij, y Stanów Hollenderkich, między Portą Ottomańską, y Królestwem Polskim, Roku 1699. przez Stanisława Małachowskiego, Woiewodę Poznańskiego, zawarty jest. Przez ten wieczystego Pokoiu Traktat, Turcy Polszcze przywrócili Kamieniec, y to wszystko, co na Podolu, y Ukrainie posiadali: wyzuli się także z wszelkicy nad Kozakami Protekcyi, y Tataróm surowie obiecali przykazać, aby nigdy na potym nieważyli się na Ruś Polską z woyskiem wkraczać.

Pod tenże sam prawie czas, Fryde-

ryk II. Elektor Brandeburski, Elbląg
Miaſto opanował, na fundamencie
Traktatu Bydgoskiego, mocą które-
go, rzeczony miasto, Oycu iego w
zaſtaw, za ſumme 100000. talerów,
puſzczone być miało. Luboli Król, y
Stany Rzeczypoſpolitey, tym iego
nagłym, y nieprzyjaznym poſtępkim,
znacznie urażone były, przecieź ugo-
da z nim uczyniona, przez Traktat,
12. Grudnia, Roku 1698. którym,
Elektor obowiązał ſię, dnia 1. Lute-
go, w roku naſtępującym, woſko z
Elbląga wyprowadzić, co y uczynił.
Rzeczpoſpolita zaś przyrzekła, wy-
płacić mu ſumme 300000. talerów
(bo ſtu tyſięcy odſtąpił) we trzy
mieſiące, po zakończonym Seymie
naſtępu-

naślępującym; tym czasem, nie które mu klejnoty Koronne, zastawą oddano. Gdy się z strony Rzeczypospolitey Kondycyom zadosyć niestało, Elektor, według umowy w Traktacie, obiał w Possessyą Roku 1703. Powiat, czyli włości Elbląskie, które do dzisiaj, wraz z klejnotami, w ręku iego zostaią. Sejm też *Pacificationis*, pod Laską Szczuki, Referendarza Koronnego, szczęśliwie doszedł, na którym, Król deklarował, woyska Saskie z granic wyprowadzić, woysku żołd wypłacić, oraz woyskowe związki zakazane.

August, pod pozorem odzyskania krajów, od Rzeczypospolitey oderwanych, do którego, przez *Pacta*

Conventa, obowiązał się, niezniósłszy się nawet zupełnie z Stanami Rzeczypospolitey, wojnę Szwedom wypowiada, y do Infant Woysko Saskie, pod Kommandą Feld-Marszałka Fleminga, wysyła, za którym, y sam, z 12000. woyska, pospiesza; Generała Szwedzkiego Wellinga, po dwa razy znosi, y wiele miast mocą bierze.

W Litwie znowu nowe kłótnie wzniecone, przeciw Sapihom, którzy pod Olkinikami, na Szlachtę Litewską uderzywszy, pokonani są, gdzie Sapiha, Koniufzy Litewski zginął. Stała Konfederacya Olkienicka, pod dyrekcyą Xiążęcia Michała Wiśniowieckiego, przez którą, Sapihowie, mianowicie Woiewoda Wileński Hetman,

man, y Synowie iego, Stolnik, y Marszałek Litewski, Brat Woiewody, Podskarbi, y tegoż Syn, Pisarz Polny, tudzież wszyscy ich przyjaciele, za nieprzyjaciół Oyczyzny są poczytani, y dobra ich zkonfiskowane. Władza, y Kommenda nad woyskiem Litewskim, Xiążęciu Wiśniowieckiemu, na dwie lecie, przyśadzona. W tym niezczęściu, Sapiehowie udali się pod Protekcyą Augusta; lecz ten woyną Szwedzką zatrudniony, gdy w odwłokę niejaką puszczą pogodzenie ich z Szlachtą, do Szwedów się przywiązuia, y u Karola XII. protekcyi szukaią, ktòry Moskwy, pod Narwą, 60000. poraziwszy, do Inflant z woyskiem wchodzi, y przeprawiwszy się przez Dźwinę rzekę, Sasów, na przeciwney stronie

stronie stojących, odpędza, wszystkie od nich zawoiowane miejsca odbiera, y Kurlandyą całą pod moc swoją podbija. Na Seymie Warszawskim, w Roku 1702. zkonfederowaną Szlachtę Litewską z Domem Sapienhów pogodzić starano się, tudzież postanowiono, Posłów wysłać do Króla Szwedzkiego, perswadując mu, iż już Sasi, których on ścigał, z Polski wyszli, ażeby zatym raczył, z granic Polskich ustąpić. Lecz Seym ten zerwany był. Karol, cały zaprzętniony myślą, o zrzuceniu z Tronu Augusta, do Litwy z woyskiem wkracza. Posłowie, od Rzeczypospolitey wysłani, pod Grodnem z nim spotykają się, proszą, ażeby do Pokoju przystąpił, który on nie inaczej Rzeczypospolitey ofiaruje,

ruie, tylko pod Kondycyą, złożenia z Tronu Augusta. Król, za radą Senatu, woyska Polskie y Litewskie zgromadza, y Sasów z niemi łączy, sam zaś do Krakowa wyieżdża. Szwedzi Warszawę biorą. Prymas Radzieiowski, za Króleskim zezwoleniem, o pokòy z Królem traktuje. Konferencye te, zakończyły się na tym, iż Król Szwedzki oświadczył się publicznie: iż od swego przedsięwzięcia, względem złożenia z Tronu Augusta, nieodstąpi. August, odebrawszy wiadomość, iż Szwedzi za nim ku Krakowowi ciągną, zachodzi im drogę z woyskiem, y pod Kliszowem bitwę akceptuje. Woysko Augusta, na 24000. a Szwedzkie, na 12000. wynosiło. Długo z sobą wzajemnie, oby-

obydwu mężni y waleczni Królowie,
 o zwycięstwo walczyli, na ostatek,
 dyffidencya między woyskiem Saskim,
 y Polskim, Szwedóm wygraną dała.
 Mało w tey potyczce Polaków zginę-
 ło, Sásów 2000. trupem padło, 1500.
 w niewolą, z całą Altyleryą, sprzętem
 obozowym, y ammunicyą, dostało się.
 Kraków też od Szwedów wzięty.
 August, zgromadziwszy woyska swego
 ostatki, do Sandomierza ciągnie, gdzie,
 na utrzymanie iego przy Koronie,
 Woiewództwa Małopolskie. *Konfede-
 racyą Sandomirską*, pod Laską Den-
 hoffa, Miecznika Koronnego podnio-
 sły. Znowu tedy w Poselstwie, Stani-
 sław Morfztyn, Woiewoda Mazowie-
 cki, do Króla Szwedzkiego wysłany,
 lecz

lecz on, ani wzmianki sobie o pokoju czynić pozwala, zaczymby Augusta prawa do Korony nie wyrzekł się. Rada Senatu, w Toruniu odprawiła się, na której, Konfederacya Sandomirska potwierdzona. Pan *de Heron*, Posel Francuzki, który Karolowi wojnę do Saxonij przenieść radził, z rozkazu Augusta, w Warszawie był aresztowany, y za granicę wywieziony. Prymas Radzieiowski radę złożył w Warszawie, dla traktowania o pokoy z Szwedami, lecz obłudnie: bo ten Pan nie bardziey nie pragnął, iak Augusta z Tronu złożonego widzieć, y w tey Intencyi, tajemne z Szwedami miewał rady, któremi, tyle tylko dokazał, mówi Pan *Voltaire*, iż Oycyznę

swoią

swoią w ostatnie wprawił zamieszanie, y sam z Królami: Królem Augustem, Stanisławem, z Rzeczpospolitą, y z Rzymem pokłócił się. Karol XII. zniósłszy pod Pułtuskim, partyą woyska Saskiego, pod Kommandą Generała *Steinau*, Toruń obległ, y dobył. Gdańsk zaś 100000. okupił się. August do Piotra Wielkiego Cara Moskiewskiego, wysyła Tomasz Działyńskiego, Woiewodę Chełmińskiego, dla zawarcia nowego przymierza, ku wspólnej obronie, y pomocy przeciw Szwedom. Prymas, już więcej z swoim do Szwedom przywiązaniem nie tając się, na wieździe w Warszawie, do którego się Konfederacya Wielko-Polska, pod Laską Piotra

Broni-

Bronisza przyłączyła, dnia 16. Lutego w Roku 1704. ogłosił: iż August od Korony odpadł, y czas wyznaczył obrania nowego Króla, od Karola podanego, który dla przyspieszenia Elekcyi, z Torunia do Warszawy z woyskiem swoim przybył, y podał za Kandydata do Korony, samego tylko Stanisława Leszczyńskiego, Woiewodę Poznańskiego, którego Święcicki, Biskup Poznański mimo klątwy Papielskiej, Królem nominował, za co potym, do Rzymu był odesłany. Prymas usilnie pragnął, ażeby się Berło Hieronimowi Lubomirskiemu, Hetmanowi Wielkiemu Koronnemu dostało. Po Elekcyi, Karol XII. do Lwowa wyiachał,

August

August spiesznie pod Warszawę przy-
ciągnął, z kąd, Leszczyński, y wszy-
scy jego przyjaciele, wczesnie za
Kròlem na Ruś umknęli. Odebra-
wszy zaś wiadomość, iż Szwedzi zbli-
żają się do Warszawy, August z niey
ustępuje, y woysko swoje na różne po-
dzieliwszy partye, do Krakowa odjeź-
dza. Część Piechoty Saskiey, pod
Kommendą Generała Schulemburga,
z Karolem XII. pod Poznaniem spo-
tyka się, Schulemburg natarczywość
iazdy Nieprzyjacielskiey mężnie wy-
trzymaie, noc przerwała bitwę. Schu-
lemburg, zważając przemagaiące nie-
przyjaciela siły, przezornie cofnął się,
y przez Odrę, w Śląsku, przeprowiwszy
się, dywizyą swoię ocalił. Odwrót

ten,

ten, taką u Karola XII. Schulemburgowi chwałę zjednał, iż publicznie, z tey okazji rzekł: *Schulemburg nas dzisiaj zwyciężył.* Król August do Saxonii, a ztamtąd do Karlsbadu, do Cieplic, wyiachał: Leszczyński, wraz z Żoną swoją, Katarzyną Opałińską, na Kongressie Warszawskim, od Konstantyna Zielińskiego, Arcybiskupa Lwowskiego w Warszawie Koronowany, za co potym, tenże Biskup, w niewoli Moskiewskiej życia dokonał. Król August, Roku 1705. powróciwszy z Saxonij, z Carem w Tykocinie zjachał się, y tam Order Orła białego postanowił, którego napis jest: *za Wiarę, Prawo, y Króla;* Ztamtąd, do Grodna udali się, gdzie

wojsko Polskie, z Moskiewskim, przeciw Szwedom złączyło się. August wojska swojego Kommandę Schulemburgowi powierzył; Karol przeciw niemu Marszałka Renschild wysłał, a sam do Saxonij z wojskiem pospieszył, y lokował obóz pod Alt-Ranstadem. Bitwa między Generałami pod Wschową złączona, nad kwadrans nie trwała. Sasi, za przykładem Moskalców, których 7000. było, z placu ustąpili, y w rozsypkę poszli. Cały jeden Regiment Francuzów, którym była Artylerya powierzona, broni złożył, y służbę u Króla Szwedzkiego przyjął. August tyle nieszczęściami skołatany, obawiając się zupełnego zburzenia Saxonij, o pokòy prosi.

Karol,

Karol, szczęściem zaślepiony, nieznośnie mu kondycye podaie, aby się Tronu Polskiego wyrzekł, Stanisława Królem uznał, y *Diploma* mu swoiey Elekcyi oddał, przymierza z Piotrem Wielkim odstąpił, y Posła jego, Patkula, rodem Inflantczyka, (który iak mniemano, powodem był Augustowi, do wtargnienia w Inflanty, y którego, sam nawet August, poymanego w *Sonnenstein* osądzić kazał o to, iakoby Moskwę y Sasów, z Szwedami klócił) wydał. Gdy w Alt-Ranstadzie, o przywróceniu pokoju, pracowano, Xiążę Mężyków, naywyższy Hetman Moskiewski, Szwedów, pod Kommendą Generała Meiefelda zniósł, przecież zwycięstwo to, Karola do łaskawszych

Kondycyi, bynajmniey nie nakłoniło. August, obawiając się, aby Elektor Brandeburski, Król iuż na ten czas Pruski * między Szwedami y Moskwą pokoju nieskleił, wszystkie od Karola podane kondycye przyjął, y Traktat w Alt-Ranstadzie ztwierdził, nad to ieszcze, uwolnił z arefztów Królewiców, Jakuba, y Konstantyna, Sobieskich, których Roku 1704. pod Wroclawiem poymał, y w Königsteynie

* Fryderyk II. Roku 1701. tytuł Królewski wziął, y Koronował się, ręką własną sobie Koronę na głowę włożywszy, w Królewcu. Rzeczpospolita dopiero mu w Roku 1754. na Seymie Konwokacyi, Tytuł Króla Pruskiego przyznała.

Powiadają, że Zona Fryderyka II. Króla Pruskiego, pod czas iego Koronacyi, ustawicznie plamę niby jakąś z sukni własnych ścierała; y gdy iey mówiono: że plamy żadney na sukniach niemasz; jest, odpowiedziała, y bardzo jest wielka plama. Warmia między Prusami Brandeburskiemi, a nie do nich należąca.

nie osadził, mniemając, iakoby się który z nich sekretnie u Króla o Królestwo Polskie starał. List nawet, otrzymaney Korony winszujący, do Stanisława Leszczyńskiego pisał, Patkula wydał Karolowi, który go, Roku następującego, 1707. w Kazimierzowie, żywo ćwiertować kazał. Postępek ten, potomnych wieków nie przestanie przekonywać, o frogości, y okrucieństwie Karola XII.

Król Szwedzki, zmocniwszy, y z bogaciwszy woysko swoje w Saxonij, z Alt-Ranstadu ruszył się, y Drezno miiając, oddał dziwną onę, y sławną wizytę Augustowi, którego wieki potomne rzetelności, y wspaniałości umysłu, sławić nie przestają, gdy

mając w ręku swoich nayglównieyszego
 swego nieprzyjaciela, y mogąc go
 poymać, przecież niechciał się zem-
 ścić tak znacznych, sobie wyrządzo-
 nych, uraz; W czym by się łatwo
 mógł przed całą usprawiedliwić Euro-
 pą, która się nad tą Karola zuchwa-
 łością zdumiewała, á na Augusta oczy-
 wistą krzywdę, bez sprawiedliwego
 uzalenia, patrzeć nie mogła.

Król Szwedzki, wszedłszy do
 Polski, udał się z 35000. wojska
 ku Grodnowi, zostawiwszy w Polsce
 7000. Szwedów przy Królu Stanisła-
 wie. Po odebraniu Grodna, Król za
 Carem upędza się, Moskalów pod
 Halloszynem znosi, y przez Dniepr
 przeprowia się, mając nadzieję, iż

Berło Rofsyiskie, tak iak Polskie, Cara z Tronu złożywszy, komu zechce, odda. Gdy by był prosto udał się ku Stolicy Moskiewskiej, możeby projekt iego do skutku przyszedł, lecz Karol przedsięwziął drogę na Ukrainę, dla opatrzenia woyska swego w żywność, y ammunicyą woiczną, y dla łatwiejszego złączenia się z Mazepą, Hetmanem Kozackim, który się przeciw Carowi zbuntował, tam więc oczekiwał na 12000. woyska, które mu Generał Lowenhaupt z Szwecyi prowadził, z wielkim żywności, y oręża woennego dostatkim. Lowenhaupt na Moskwę, w Woiewòdztwie Mściławskim, niespodzianie napadł, gdzie po bitwie, przez trzy dni ponawianey,

ledwie się z 5000. pozostałego wojska do obozu Karola przeprowadził. Wozy, których na 8000. z sobą prowadził, częścią spalone były, częścią się Moskalom dostały. Xiążę Mężyków Ukrainę, y Baturyn stołeczne Miasto Kozaków, opanował, co sprawiło, iż Mazepa, ledwie się z dwiema Pułkami Kozaków do Karola przyłączył. Zima też, nad zwyczaj Roku tego przykra, na dwa tysiące Szwedów umorzyła. Skoro się pora potrzebna do wojowania, otworzyła, Król przeszedłszy Ukrainę, y Kozaków Zaporowskich na swoją przeciwną stronę, Pułtawę obległ. Piotr Wielki w 70000. wojska, pod Pułtawą lokował się. Przyшло za tym do bitwy,

bitwy, w której Karól, trzy razy
 mniej, niżeli jego przeciwnik, wo-
 yska mający, dobrze zuchwałości przy-
 płacił, gdy w jednym dniu, cały prac
 swoich, y zwycięstw pożytek utracił.
 Woysko iego do szczytu zniesione
 było, sam ledwie, z 800. Szwedów,
 do Benderu, do Turek, ucieczką
 salwował się.

August, o przegranej pod Pułtawą
 Karola odebrawszy wiadomość, o
 odzyskaniu Tronu Polskiego za-
 myśla, protestując się solennie
 przeciwko Traktatowi Alt-Ranstadtz-
 kiemu, iako do niego mocą y gwał-
 tem był przymuszony. Generał
 Krassau od Karola w Polzzcze zosta-
 wiony, dla utrzymania na Tronie
 Stani-

Stanisława, z nim wraz do Szczecina; w Pomieranią Szwedzką, udać się: August do Polski powróciwszy, w Toruniu, do kąd y Car zjachał, Traktat zawarł z Królem Duńskim, y Pruskim, przeciw Szwecyi. Na radzie wielkiej Warszawskiej Roku 1710. Traktat Alt-Ranstadtzki skaffowany, Konfederacya Sendomirska, *Pacta Conventa* Króla Augusta, tudzież przymierze z Carem potwierdzone, na koniec, amnestya generalna ogłoszona, która w takowych przypadkach, ile w stanie Republikańskim, nayskuteczniejszy jest, na uspokojenie podzielonych umysłów, lekarstwem.

Roku 1712. Seym w Warszawie,

na

na którym Stany, Augusta II. znowu za iedynego y prawego Króla uznafy; Woysku Saskiemu wyznaczone w Polfcze kwatery: Poselstwo do Cara wyprawione, aby woysku swoiemu z Polski ustąpić rozkazał. Seym ten, nowym cale przykładem, zalimitowany był, tak, żeby, co do tąd uchwalono, moc prawa miało; w Roku zaś następującym, pod tymże Marszałkiem, y temiż Posłami, znowu Seym reasumowany, lecz w tey drugiej części zerwany był, prawa jednak, na pierwfzey Seymu części postanowione, walor swòy, y powagę zachowały.

Król Stanisław z Pomorza tajemnie wyiachawszy, udaie się do Turek,
do

do Karola XII. w Jassach go poymano, y do Benderu odeślano, tegoż prawie czasu, kiedy Karola z Benderu do Demotyki prowadzono. Stanisław, w kilka miesięcy potym, wolność otrzymał.

Roku 1714. Pokòy Karłowicki z Turkami, przez Stanisława Chomentowskiego, Woiewodę Mazowieckiego, Posła do Porty Ottomańskiej, ztwierdzony. Turcy wolny dla Karola XII. przez Polskę przejazd warowali, tudzież o wyjście z granic Polskich woyska Rossyjskiego dopraszali się. Karol z Turek do Stralsundu w Pomorze powróciwszy Roku 1715. o nowey przeciw Polszcze, zamyślał wojnie, y iuż z Piotrem Wielkim na
wyspie

wyspie Aland, sekretną przez Barona de Gortz w Roku 1718. na wskrzeszenie Traktatu Alt-Ranstadzkiego, negocyacyą układał, gdy Roku tegoż, dnia 12. Grudnia, przy ataku Fortecy *Fryderych-sald* w Norwegij, zabity został.

Tym czasem, Roku 1715. w Polsce, domowe wyniknęły kłótnie, z okazji wojsk Saskich nieznośnie obywatelów Polskich na kwatyrach ucieżających. Przeciwno tym, wojsko Polskie uczyniło związek pod Łaską Władysława Gurzyńskiego, a *Konfederacya Tarnogrodzka* stanęła, pod Stanisławem Leduchowskim Podkomorzym Krzemienieckim. Różne z różnym skutkiem między Sasaki y
 Pola-

Polakami zasfzy bitwy. Piotr Wielki bierze na się w tey mierze Stanów z Kròlem medyacyą. Zjazd w Lublinie na dzień 3. Czerwca dla uspokojenia tych kłòtni wyznaczony, dokąd się udali Xiąże Dołhoruki Poseł Rossyjski, Szaniawski Biskup Kuiawski, Generał Fleming, y Posłowie od Konfederatów, lecz ugoda nie przysła do skutku. Znowu tedy Roku 1717. powtòrzono negocyacyą, z większym skutkiem, gdyż dnia 20. Stycznia, ugoda podpisana, y potwierdzona była, po ktòrey Seym *Pacificationis* nastąpił, który nad 7. godzin nie trwał, ponieważ na nim uczyniony Traktat, iedynie tylko był przeczytany. Na tym Seymie wojsko Polskie
nowym

nowym cale kształtem ułożone było, pensya mu pewna na zawsze obmyślona, przez co wieczyście zagrodziła się droga owym ustawicznym wòysk związkòw, o niepunktualne wypłacenia żołdu, Kray własny, Kościoły, y współziomkòw swoich rabuiących. Konfederacye wszystkie y związki skassowane, á woysko Saskie do Saxonii wyciągnęło. Cena Tynfów ktòra do tąd była 30. groszy, podniesiona jest do 38. á Czerwony Złoty do 18. Złotych. Roku 1720. Rossyjskie woysko z granic Rzeczypospolitey ustąpiło. Traktat przedugodny między Polską y Szwecyą zawarty, którym Ulryka Eleonora, Siostra Karola XII. uznawała Augusta II. za prawego Kròla Polskiego, á Stanisławowi żadney więcej

więcey przyobiecała nie dawać pomocy. Ten traktat Roku 1732. na Traktat wieczystego pokoju z Fryderykiem Królem Szwedzkim był przemieniony. Tegoż Roku Unia Kościoła Greckiego z Łacińskim w Zamościu potwierdzona.

W Roku 1724. rozruch w Toruniu, Lutrów przeciw Studentóm z Szkół Jezuickich, pod czas Processyi Bożego Ciała wszczęty: pospółstwo rozjuszone wpadło do Jezuickiego Klasztoru, y cały zrabowało. Sprawa ta wytoczyła się na Sejm, naznaczona za tym Kommissya, którey Prezydentem był, Jerzy Lubomirski Podkomorzy Koronny. Prezydent mieyski z innymi Radnemi na gardło skazani. Xięży Jezuitoróm za Sakody poczynione 22000.

22000. Złotych miaſto wyliczyło. Kościół Panny Maryi y Kłaſztor przyległy, od Lutrów na Szkołę przemieniony, Katolikóm przywrócony. Potencye Proteſtańskie zdawały ſię bydz' mocno urażone tym z Dyſſydentami poſtępkim, ale lepiej interes zrozumiawſzy, łatwo uſpokoily ſię.

Ferdynand Xiążę Kurlandzki, oſtatni z Familij Ketlerowſkiej męſkiej płci, mając lat 71. w Gdańſku mieſzkał. Stany Kurlandzkie zgromadzone w Nitawie, zabiegając kłótniom, które po ſmierci Ferdynanda wyniknąć mogły, ſekretnie obrały Xiążęciem Graffa Maurycego de Saxe. Rzeczpoſpolita, do której po wygaſſey linii męſkiej Ketlerowſkiej, Kur-

landya według Konfitytucyi R. 1589. za Zygmunta III. uchwaloney, wrócić się miała; Kommissyą na Seymie Grodzieńskim Roku 1726. wyznaczyła, która Elekcyą Graffa Maurycego skafowała. Moskwa, pretensye sobie do Xięstwa Kurlandkiego urościła, na fundamencie wyprawy Xiężny Kurlandkiej Annie Iwanównie wyznaczoney, która potym na Tronie Rosyiskim panowała. Xiężę Mężyków o godność Xiążęcia Kurlandkiego dobiia się, lecz bezskutecznie, gdyż Kommissya od Rzeczypospolitey wyznaczona postanawia: że Kurlandya po zmarłym Ferdynandzie, do Polki wróci się, y wiecznie iey inkorporowana być ma. Gdy obydwa Hetma-

ni Koronni z tego świata zeszli,
Król, Stanisława Poniatowskiego, Pod-
skarbiego Wielkiego Xięstwa Litew-
skiego y Generała Gwardyi Koronney,
Regimentarzem wòysk Polskich uczy-
nił. Toż samo, gdy się we dwóch
potym leciech, w Litwie przytrafiło,
Regimentarzem Wòysk Litewskich,
Xiążę Michał Wiśniowiecki, Kanclerz
Litewski został. Takowe Regimenta-
rzów po śmierci Hetmanów wyzna-
czenie, ztąd pochodziło, iż Buławy
inaczej niemogły być, tylko na Sey-
mie rozdawane. Zaś od Roku 1726.
aż do Roku 1736. żaden Sejm nie-
stał: á przeto w Roku 1736. na Sey-
mie Grodzieńskim, Stany Rzeczy-
pospolitey przywróciły Królom, moc

rozdawania Buław zaraz po ich zawa-
kowaniu. Roku 1752. rozterki mię-
dzy Radziwiłòw y Sapiehòw Domami,
o Xięstwo Słuckie, które po Ludwice
Karolinie Xiężniczce Radziwiłównie,
weszło w Dòm Neyburcki, uspokoiłone,
z przysądzeniem Xięstwa wspomnio-
nego Radziwiłòm, którzy Domowi
Sapiehòw dwa milliony złotych za
pretensyą wypłacili. Tegoż Roku,
Król wojenne dla Polaków widowiska
w Willanowie pod Warszawą sprawił,
na których mniej w prawdzie woyska
było, niż na Kampamencie pod Michl-
bergiem w Saxonii Roku 1729. od-
prawionym, ale nie mniej wspania-
łości. August Roku 1733. na Seym
Extraordynaryiny z Saxonii ziecha-
wszy, umarł w Warszawie, dnia 1.
Lute-

Lutego, mając lat 63. panował lat 35. pochowany w Krakowie, Został z Krystyny Eberhardyny Córki Krystyna Ernesta Margrabi Brandeburskiego, z linii Bareith, Syna iednego, Fryderyka Augusta, który po nim w Polsce panował. Krystyna dla Religij Protestańskiej, której odmienić niechciała, niebyła Koronowana. Umarła w Pretsch, gdzie po obraniu Augusta II. na Tron, większą życia swego połowę przepędziła.

Po śmierci Augusta II. Theodor Potocki Prymas, Sejm Convocatio-nis na dzień 27. Kwietnia, w Roku 1733. naznaczył, który pod Laską Michała Maffalskiego Pisarza Wielkiego Xięstwa Litewskiego szczęśliwie,

dnia 23. Maja zakończył się. Elekcyja na dzień 26. Sierpnia naznaczona. Stany obowiązały się wzajemnie przy sięgą na obranie Piasła, to iest rodowitego Polaka. Fryderyk August Syn zmarłego Króla po wielu namowach Maryi Jozefy Austryaczki Małżonki swoiey, tudzież po odebraney od Karola VI. Cesarza y od Anny Imperatorowy Rossyiskiey, obietnicy posłków, do osadzenia się na Tronie, skutecznie o Koronie Polskiey myśleć zaczyna. Woysko Rossyiskie, pod Kommendą Generała Lassey, weszło do Polski, ku utrzymaniu Augusta przy Koronie. Seym Elekcyiny zaczął się dnia 25. Sierpnia pod Laską Franciszka Radzewskiego Podkomo-
rzego

szego Poznańskiego Xiążę Michał Wiśniowiecki Kanclerz y Regimentarz Wielkiego Xięstwa Litewskiego z pola Elekcyjnego dnia 29. Sierpnia ustatpił, y na Pragę z drugiey strony Wisły przeniósł się, co też następujących dni znaczna część Senatorów y pierwszych w Kraiu osób uczyniło. Dnia 4. Września Król Stanisław Leszczyński publicznie na osiągnięcie Tronu Polskiego Listem Króla Francuzkiego był zalecony, y sam dnia 9. Września w Warszawie stanął, przechawszy całe Niemcy z Kawalerem Dandelot, za Kupca się udającym, którego się Stanisław Towarzystem być twierdził.

Dnia 11. y 12. Września, Prymas

obiezdzał Woiewództwa, które iedno-
 stajnie głosy swoje na Stanisława da-
 wały, nominowany zatym był od
 Prymasa Królem Stanisław Leszczyń-
 ski, dnia 21. Września. Przeciwna
 partya na Pradze będąca, manifest
 zanosi przeciw zaślęcy Elekcyi Stani-
 sława, y postępuje ku Węgrowi, ażeby
 się tym prędzey z woyskiem Moskiew-
 skim ciągnącym ku Warszawie złą-
 czyła.

Król Stanisław dnia 21. Września
 poprzyśiągłszy *Pacla Conventa*, gdy
 się niebezpiecznym w Warszawie,
 z przyczyny zbliżającego się woyska
 Rossyjskiego, być widzi, do Gdańska z
 Prymasem Potockim y partyą swoją
 przenosi się. Partya Augustowska
 zgroma-

zgromadza się pod Kamieniem wsią, obraniem niegdyś Henryka wstawioną, y tam pod Laską Antoniego Ponińskiego Instygatora koronnego, Elekcyą składa, y dnia 5. Października, który był ostatni Seymu Electionis od Prymasa złożonego, Stanisław Hozyusz Biskup Poznański Królem Augusta III. nominuje. Tamże oraz stała *Konfederacya*, pod dyrekcją Ponińskiego Instygatora Koronnego, na poparcie Elekcyi Augusta. Poślowie Sascy dnia 1. Listopada *Pacta Conventa* zaprzysięgli.

August tym sposobem obrany, dnia 9. Grudnia Roku 1733. z Saxonii do Polski wyjechał, y dnia 6. Stycznia w Tarnowicy na pograniczu Śląskim

Słaſkim od Lipſkiego Biſkupa Krakowſkiego y innych delegowanych był witany, y tam oſobiſcie *Paſta Conventa* poprzyſiągł, Roku 1734. dnia 17. Stycznia Król y Królowa od Biſkupa Krakowſkiego Koronowani w Krakowie. Sejm Coronationis dla ſzczupłej liczby Poſtów do innego czasu był odłożony.

Tym czasem wóſko Moſkiewkie pod Kommendą Feld-Marſzałka de Munich, do Gdańſka, gdzie ſię Król Stańiſław zamknął, ſzturmować počęło. z Francyi, miasto licznego wóſka, które było deklarowane, dwa tyſiące żołnierzy przybyło, którzy pod Mindą Fortecą wyſiadłszy, tak byli od nieprzyjaciela zciſnieni, iż
żadnego

żadnego oblężonym niemogli dać ratunku. Dnia 12. Czerwca Flotta Rossyiska z 15. okrętów złożona, pod Gdańsk przybyła, przez co bardziey iefzcze zciśniona Forteca Minda, poddać się musiała, y woyskiem Saskim osadzona była. Gdańsk też żadney dla siebie z nikąd pomocy nie mając, dnia 30. Czerwca do ugody przystąpił, y Augustowi poddał się. Król Stanisław na trzy dni pierwey, przed poddaniem się miasta, tajemnie z Gdańska uiechał, y do Prus Brandeburskich, á potym do Królewca dostał się.

Król August 19. Lipca w Oliwie przysięgę wierności od Gdańszczanów odebrał. Dnia 24. Stycznia Roku 1735.

wielka

wielka rada w Warszawie złożona, na której Konfederacya do Seymu *Pacificationis* przeciągniona jest, który się w Warszawie dnia 17. Września zaczął, lecz czas iego sześciodzielnym na Sessjach upłynął, gdy Posłowie nawet do obrania Marszałka przystąpić niechcieli, zaczymby woyska cudzoziemskie z Polski niewyciągnęły, Konfederacya iednak do dalszego Seymu potwierdzona, y wakanse rozdane, osobliwie Buław y pieczęci tak Koronnych, iako y Litewskich.

Tym czasem Panowie partyą Stanisława trzymający, ieden po drugim z Królewca, za iego zezwoleniem, powracali do Polski. Zaczym y sam Stanisław przez Traktat w Wiedniu zawar-

zawarty, otrzymawszy Xięstwo Lotharyńskie y Barńskie, y przy tytule Króla Polskiego będąc zostawionym, powrócił do Francyi, wszelkich do Korony Polskiej zrzekając się pretenzyi. Sejm więc *Pacificationis* Roku 1736. dwuniedzielny, pod Laską Wacława Rzewuskiego Pisarza Polnego Koronnego, szczęśliwie doszedł, ieden szczególnie w przeciągu lat 30. panowania Augusta III. Tegoż Roku Jan Tarło Woiewoda Sandomirski z Nuncyuszem Kamillem Pauluccim Concordatum względem Opactw zawarł, mocą którego 12. Opactw y Probstwo Miechowskie do nominacyi Królewskiej wydzielono, w innych zaś Opactwach, moc zostawiona Zakonnikom obierania Klasztornych Opatów.

Roku

Roku 1737. na mieysce zmarłego Ferdynanda, Xiążęcia Kurlandzkiego, ostatniego z Linii męskiej Ketlerowskiej, Xiążęciem obrany od Szlachty Ernest Biron, Podkomorzy Nadworny, Anny Imperatorowy Moskiewskiej; Lubo Senatorowie przytomni na *Senatus Consilium* w Wschowie, za nieważną tę jego Elekcyą poczytali, przecież na usilne Anny Imperatorowy instancye y żądania, Król, Bironowi y Potomkóm jego płci męskiej, Xięstwo Kurlandzkie, lennym prawem, pod pewnemi warunkami, dać musiał, mianowicie: ażeby Rzeczypospolitey, podczas wojenney wyprawy, 500. piechoty á 100. jazdy, przystawiał, ażeby dobra stołowe

Xiążąt

Xiążąt Kurlandzkich wykupił, y Katolikóm wszelką, w zachowaniu ich Wiary y nabożeństwa, wolność zostawił, y onymże Kościół w Lippawie wystawił.

Roku 1739. 20. Marca Xiążę Biron, Inweſtyturę przez Kanclerza Kurlandzkiego, Pana Fink odebrał. W krótcie iednak po śmierci Anny Imperatorowy, Biron wyzuty był, tak z Xięstwa Kurlandzkiego, iako z Regencyi y opieki, którą mu zmarła Cesarzowa zostawiła, nad Iwanem Synem Ulryka, Xiążęcia de *Brunswick Bevern*, y Anny Xiężniczki Meklemburgskiey, Siostry Starszey Anny Imperatorowy, y na Syberyą z Zoną y dziećmi odeſłany. Kurlandczykowie

więc

więc przez 19. lat, bez Xiążęcia
zostańczy, niemaiąc nawet nadziei
o powrocie Birona, dopraszają się u
Króla y Rzeczypospolitey, o wyzna-
czenie innego Xiążęcia. August więc,
za konsensem Elżbiety Imperatorowy
Rossyiskiey, po zaślęym *Senatus
Consilium* Roku 1739. inwestyował
na pomienione Xięstwo, Królewica
Karola Syna swego. Lecz ten, za
uwolnieniem Birona z aresztu, y po-
wrotem iego do Xięstwa Kurlandskie-
go, ustąpić prawa swego do wspom-
nionego Xięstwa musiał.

Roku 1748. Woysko Rossyiskie,
na pomoc Austryakóm, przez Polskę
ku Granicóm Śląskim, przeszło, y po
zawartym tegoż Roku w Aquisgranie
Trakta-

Traktacie, toż wojsko tymże traktem do Inflant powróciło. Roku 1749. Trybunał Koronny niepraktykowanym nigdy przykładem zerwany był.

Roku 1756. znowu Wojsko Rosyjskie na odsiecz Austryakom przeciwko Królowi Pruskiemu idące, do Polskich Krain wkroczyło. Kommissya w Toruniu, na rozeznanie krzywd Obywatelom Polskim od tegoż wojska poczynionych w Roku 1761. agitowała się. Tegoż Roku dnia 12. Września, Podskarbi Wielki Koronny pierwszą złey Monety w Polsce ogłosił redukcją. Dnia 28. Października powtórna znowu objaśniająca pierwszą stanęła redukcya. Król August Roku 1763. przy końcu Mie-

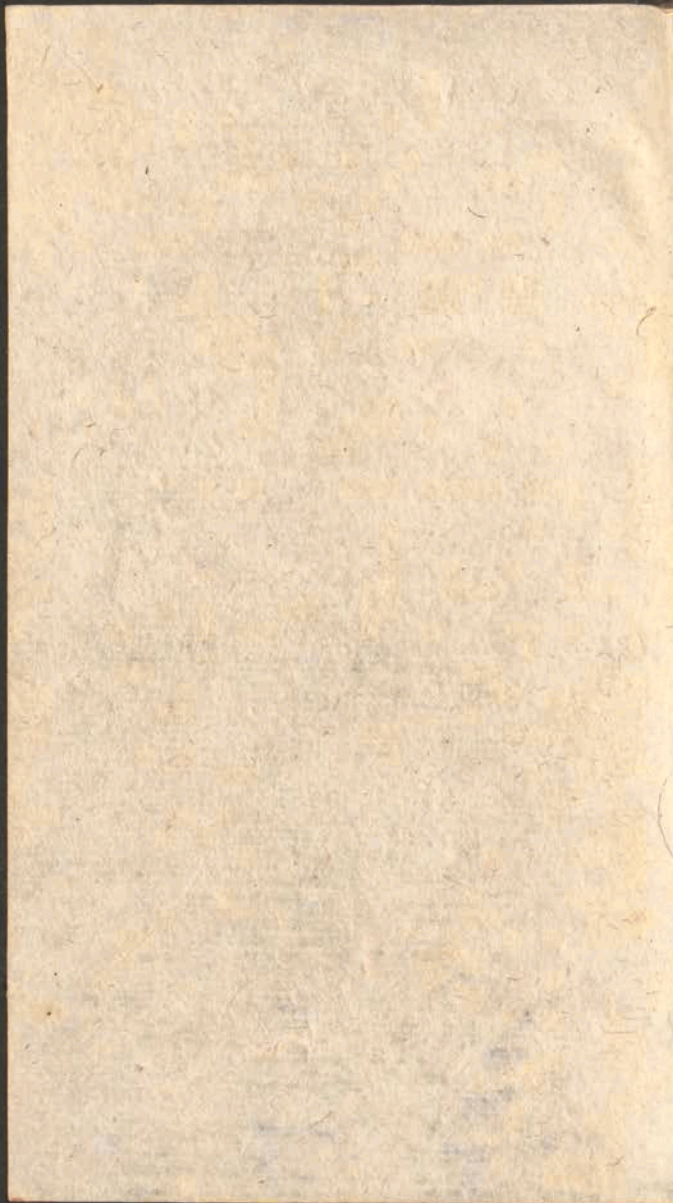
siąca Kwietnia do Drezna wyjechał, gdzie dnia 5. Października apoplexyą rąszony, z tym się pożegnał światem, panując lat 30.

Po zmarłym Auguście III. Seym *Convocationis* dnia 7. Maia Roku 1764. zaczęty, szczęśliwie doszedł, pod Laską J. O. Xiążęcia Adama Czartoryskiego Generała Ziem Podolskich. Seym *Electiois* 27. Sierpnia tegoż Roku, pod Laską Józefa Sosnowskiego Pisarza Litewskiego, agitował się, na którym Stanisław August szczęśliwie obrany, y Królem nominowany był, dnia 7. Września. Koronowany jest w Warszawie dnia 25. Listopada, przez Władysława Łubińskiego Prymasa Korony Polskiej y

Wiel-

Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Sejm Coronationis 3. Grudnia, pod Laską Jacka Małachowskiego Referendarza Koronnego zaczął się; po którego zakończeniu, Piotr Biron Dziedziczny Xiążę Kurladski, dnia 31. Grudnia osobiście Inweityturę na Xięstwo Kurlandkie odebrał. Roku 1766. Sejm ośmniedzielny w Warszawie, pod Laską Celestyna Czaplica Podkomorzego Łuckiego odprawił się, na którym Konfederacya generalna Stanów w Roku 1764. zawarta, była rozwiązana.

G E O G R A F I A

O

P O L S Z C Z E

y

W. X. LITEWSKIM.

P*olska* od pola ma Imię, ponie-
 waż prawie cała w ślicznych
 równinach położona jest.

Herb Królestwa Polskiego, jest
 Orzeł biały z rozciągnionemi skrzy-
 dłami, który Lech I. Fundator
 Monarchii Polskiej około Roku 550.
 od Chrystusa, za Herb Państwu swoje-
 mu nadał, dla tego: iż na tym mieyscu,
 gdzie pierwsze Miasto umyślił zało-
 żyć, wiele miał znaleźć gniazd Orlich,
 od których Miasto założone, Gniez-
 nem nazwał.

P;

Gra-

Granice Królestwa Polskiego są
 te: *Na północ* Morze Bałtyckie, Prussy
 Brandeburskie. *Na Wschód* Moskwa.
Na Południe Wołosy, Xięstwo
 Siedmiogrodzkie, czyli Transylwa-
 nia, y Węgry, od których nas góry
 Tatry, przez kilka mil oddzielają.
Na Zachód Śląsk y Pomorska Kraina.
 Polska ma na wzdłuż około 260.
 mil, á w szerz około 150. ✽

Rząd Królestwa Polskiego jest
 złożony z Monarchicznego, Arysto-
 kratycznego y Demokratycznego,
 ponieważ Król razem z Stanami Sena-
 torskim y Rycerskim znosić się musi,
 w zachodzących Państwa interesach.

Przed

* Polska jest między gradusem długości 33. y 51.
 szerokości między 47. y 57. w Gradusie jednym
 mil 15. zawiera się.

Przed tym naywyższa y zupełna władza była przy Xiążętach, á po tym przy Królach Polskich, których wola za Prawo stała. Wolno im było bez dołożenia się Rzeczypospolitey, wojny wypowiadać, w Traktaty z obcemi Potencjami wchodzić, generalnie wszystko według swoiey woli decydować. Dopiero za Panowania Bolesława Krzywoustego, pierwszy raz w Roku 1140. Panowie Swieccy y Duchowni do Rady wezwani byli, dla ztwierdzenia podziału, który Król uczynił, dzieląc Polskę między czterech Synów swoich. Za Panowania Kazimierza Wielkiego nietylko przednieyszych Panów, czyli Senatorów, ale też y Urzędników, którzy niby na

ten czas osobę Posłów reprezentowali, do rady wezwano na Sejm Wiślicki w Roku 1347. Dopiero jednak za Władysława Jagiellona w Roku 1404. najpierwszy raz Posłowie na Sejm wezwani byli, dla naradzenia się o wykupieniu Ziemi Dobrzyńskiej od Krzyżaków. Po Kazimierzu Wielkim, Ludwik Król Węgierski, Siostrzeniec y Następca jego, więcej jeszcze nadał wolności Szlachcie, obróciwszy nawet znaczną część Dóbr Królewskich na Starostwa. Naywięcej zaś władza Stanów Rzeczypospolitey powiększona jest od Familij Jagiellońskiej, która ledwie nie ze wszystkich Prerogatyw Tronu, *in favorem* Rzeczypospolitey wyzwała się. Od Pano-

Panowania Henryka Walezyusza tym
lepiej jeszcze sobie Polacy ugruntow-
wali Przywileie wolności, od Familij
Jagiellońskiej nadane, przez *Pačła*
Conventa, czyli umowy, y Kondy-
cye, pod któremi się Królóm w rząd
podają, á oni ie powinni przed swoją
Koronacyą Stanóm poprzyśiądz, tak
dalece: iż Król Powagą swoją, bez
dołożenia się Stanów, niemoże ani
woyny wypowiedać, ani pokoju y
przymierza z żadną Potencyą zawie-
rać, ani podatków narzucać na Stany
Rzeczypospolitey, ani Praw stano-
wić. Rozdawanie Wakanfów Du-
chownych y Swieckich, Staróstw, y
wszelkich Królewsczych, Królowi
zostawione, tudzież Administracya
Mennicy, y bicie Monety. Trzy
tedy

tedy są Stany w Polsce, Królewski, Senatorcki, y Rycerski, z których Sejm składa się, y Prawa formuie.

Religia panująca w Polsce jest Katolicka, Mieczysławowi I. Xiążęciu Polskiemu winniśmy iey początek, około Roku 965. iako y fundowanie Arcy-Biskupstwa Gnieźnieńskiego, Biskupstwa Krakowskiego, Poznańskiego, Kujawskiego, Płockiego, y Chełmińskiego. *

Rzeki znaczniejsze w Polsce są następujące: *Wisła* wypływa z gór Tatrów, płynie wzdłuż Polki około Krakowa, Sandomierza, Kazimierza, Warszawy, Torunia, a pod Gdań-

* Zamyka się w Polsce Arcy-Biskupstw 2. Biskupstw 15. Kościołów Parafialnych 4570. Klasztorów Zakonnych 1104.

Gdańskiem dzieli się na dwa koryta lub warty, iednym do Gdańska, drugim do Affy odnogi morskiej udaie się. Mieysce gdzie się Wisła na dwa koryta przedziela, zowią głową. Wisłę od Głowy aż do Morza zowią Leniwką, bo tam leniwo płynie, y Morze ją odbija. *Dniepr* początek ma w Moskwie, w Woiewòdztwie Smoleńskim, płynie przez znaczną część Litwy, około Mohylowa, Rohaczowa, y Rieczycy, potym odgraniczając nas od Moskwy, oblewa Kiiów, Czerkassy y Kryłòw, na koniec przez Tartaryą mnieyszą przebiegłszy, wpada w Morze Czarne. *Niestr* który nas od Turków odgranicza, zaczyna się za Komarnem, płynie około Hali-
cza,

cza, Kamieńca Podolskiego, wpada w
 Morze Czarne. *Bug* ma początek na
 Wołyniu, płynie około Sokala, Włodzi-
 mierza, Chełma, Drohyczyna, a po-
 tym pod Zakroczymem łączy się z
 Wisłą. *Dźwina* zaczyna się w Mo-
 skwie, płynie około Witebska, Połocka,
 Duneburga, Rygi, wpada w Morze
 Bałtyckie. *Bog* bierze swój począ-
 tek w Podolu, płynie około Winnicy,
 Braclawia, y Konicpola, y wpada
 w Morze Czarne. *Niemen* w Litwie
 zaczyna się w Woiewòdztwie Miń-
 skim, płynie około Grodna y Kowna,
 a potem wpada w Bałtyckie Morze.
Warta ma swoje źródło w Woie-
 wòdztwie Krakowskim, płynie około
 Wielunia, Sieradza, y Poznania, a
 potem

potym w Śląsku łączy się z Odrą. Inne pomnieysze rzeki są, *San* w Woiewòdztwie Ruskim, który pod Sendomierzem łączy się z Wisłą. *Dunaiec* w Woiewòdztwie Krakowskim, z Wisłą także pod Opatowem łączy się. *Wisłoka* w Woiewòdztwie Ruskim. *Pilica* Woiewòdztwo Krakowskie, Sendomirskie, y Mazowieckie oblewając, wpada w Wisłę pod Mniszewem. *Narew* oblewa Woiewòdztwa Podlaskie y Mazowieckie, łączy się z Bugiem.

Obfitość Kraiu Polskiego jest bardzo wielka, na niczym albowiem Polszcze do wygody potrzebnym niezbywa, zboża y bydła tak wiele, iż y insze go od nas zakupią Narody.

Kruszce

kruszcze rozmaite, iako to srebro, miedź na wielu mieyscach, mianowicie zaś w górach Olkuskich w Woiewòdztwie Krakowskim, na pograniczu Śląskim. Znaydują się także w Polsce marmury różnego Koloru, tudzież Rudy Żelazne, iakoto: Samsonowska, Końska, Przysuska w Sandomirskim Woiewòdztwie, y wiele innych.

Narod Polski jest naturalnie sposobny do pojęcia wszelkich sciencyi, Sztuk, y ięzyków; szczerzy, przywiązany szkrupulatnie do wolności, żarliwy o Religiją, wierny Królom swoim, w szczęściu nie-

po-

pomiarkowany. *

Polka dzieli się na trzy wielkie Prowincye, to iest: na Wielką Polskę, Małą Polskę, y Wielkie Xięstwo Litewskie.

Prowincya Wielkopolska.

W Prowincyi Wielkopolskiej zamyka się 12. Woiewòdztw y Ziemie dwie. I. Woiewòdztwo Poznańskie II. Kaliskie. III. Sieradzkie,

* Ludność Polski wychodzi do czterech millionów. Prócz Katolików, znajduie się na sto tysięcy przeszło Dyssydentów, na dwadzieścia tysięcy (mimo zakazu Konstytucyi Roku 1696) Mennonistów, czyli Anabaptistów, na siedm kroć sto tysięcy Żydów, na pięć tysięcy Ormianów, na million blisko Rusi Linistów, na sto tysięcy Schyzmy, na pięćset Familij Tatarskich, które ieszcze pod Witoldem Xięciem Litewskim, Bratem Władysława Jagiellona w Litwie osiadły, Religii są Machometaniskiej. Cyganów też niemało tuła się w Polsce, którzy mają od Króla, wyznaczonego Pryncypała, czyli Szefa swojego Szlachcica Polskiego, któremu oni dają tytuł Króla, y opłacają się. Rezydencya jego w Konstantynowie na Rusi.

kie, IV. Łęczyckie, V. Brzeskie
Kuiawskie, VI. Inowrocławskie, VII.
Płockie, VIII. Mazowieckie, IX.
Rawskie, X. Chełmińskie, XI. Mal-
borskie, XII. Pomorskie. Ziemie
dwie, Wieluńska, y Dobrzyńska.

Woiewòdztwo Poznańskie.

To Woiewòdztwo miało przed
tym swoich udzielnych Xiążąt z
Familij Piaśta, lecz po śmierci Prze-
myśława Xiążęcia Poznańskiego, któ-
ry na Tron Polski około Roku 1295.
wyniesiony był, wiecznemi czasami od
Władysława Łokietka Następcy jego,
do Polski przyłączone jest.

Ma za Herb Orła białego bez
korony, w Polu czerwonym. *Sena-*
torów 9. Większych czyli Krze-
ślowych

Ńowych 3. to iest: Biskup, Woiewo-
da, y Kafztelan, Poznańscy. Mniey-
szych czyli Powiatowych 6. to iest:
Międzyrzecki, Rogoziński, Szremski,
Przemęcki, Krzywiński, y Santocki,
Kafztelanowie.

Powiatów y Grodów zamyka
w ſobie 4. to iest: Poznański, Wſchow-
ſki, czyli Ziemia Wſchowſka, Koſciań-
ſki, y Waſeckie.

Staroſtw Grodowych, iest 3.
Poznańskie, Wſchowſkie y Waſeckie.
Staroſta Poznański, iest oraz Genera-
łem Wielko-Polskim, y ma pod ſwo-
ią Juryzdykcyą ſiedm Grodów, to iest:
Poznański, Kaliski, Gnieźniński, Kcyń-
ſki, Koniński, Koſciański, y Pyzdriſki,
Generałem Wielko-Polskim niemoże
bydź

bydź ani Woiewòda, ani Kasztelan
Poznański, lub Kaliski, niemoże też
trzymać inszego Starostwa Grodowe-
go przy Generalstwie.

Nie Grodowe Starostwa są te
znacznieysze: Niewodworowskie,
Rogożyńskie, Międzyrzeckie, Szredz-
kie, Szremskie, Babimostkie, Kopay-
nickie, Obornickie &c. wszystkie
Imiona swoje od Miasteczek Króle-
skich, tegoż nazwiska mają. *Staro-
stwo Drabimskie* na granicy Pomera-
nii zdawna do Woiewòdztwa Poznań-
skiego należące, przez Państwa Bydgo-
skie Roku 1657. ustąpione jest
Fryderykowi Wilhelmowi Elektorowi
Brandeburskiemu w summie 120000-
Talerów, która mu za różne, pod
panowa-

panowaniem Jana Kazimierza Pol-
 szcze Woynami roztargnioney, doda-
 wane woienne posiłki, na tym Staro-
 stwie affekuirowana była. Wykupno
 Starostwa Drahimskiego Królowi
 Michałowi y innym iego następcóm
 jest w Paktach Konwentach zalecone.
 Na Seymie Grodzieńskim Roku 1726.
 pozwolono Woiewòdztwom Poznań-
 skiemu y Kaliskiemu składkę uczynić
 na wykupienie pomienionego Staro-
 stwa, co się y stało; ale Ministerium
 Saskie pieniądze na inne potrzeby
 obróciło, á Woiewòdztwom ustąpio-
 na jest w summie rzeczoney: *Siera-
 kowśczyzna.*

Seymiki Poselskie y Deputackie
 odprawuie Woiewòdztwo Poznań-

skie wraz z Kaliskim, y Ziemią
Wschowlką w *Srzodzie*, gdzie obiera-
ią 12. Posłòw na Sejm, á 4. Deputa-
tòw na Trybunał Wielko-Polski, z
obydwòch na połowę.

Miasta znaczneyse w tym
Woiewòdztwie są: *Poznań* Stołeczne
Woiewòdztwa, murowane, Kościoła-
mi pięknemi przyozdobione, w Ko-
ściele Świętey Maryi Magdaleny ciała
kilku Polskich Xiążąt y Królòw spo-
czywają. W Poznaniu odprawuie się
co drugi Rok, według Konstytucyi
Seymu *Convocationis* 1764. Trybu-
nał Koronny Prowincyi Wielkopol-
skiej od Niedzieli Przewodney do
Świętego Tomasz, który się tam z
Piotrkowa przenosi, pod tymże Prezy-
dentem

dentem y Marszałkiem Trybunałskim.

Wschowa czyli *Fraustad* Stołeczne Ziemi *Wschowskiej*, porządne, murowane, wstawione Senatús Konsultami pod *Augustem* II. y III. Miasto to *Dyssydentami* napełnione. Na około iego jest wiele wiatraków zdobiących miasto. *Leśno* sławne bogactwami *Kupcami* *Niemieckimi* y *Rzemieślnikami* różnemi, osobliwie *Sukiennikami*: pełno w nim *Dyssydentów*. *Rydzyna* Rezydencya *Xiążąt* *Sufkowskich*, Pałacem wspaniałym przyozdobiona. *Przemęc* Opactwo *Cysterskie* *Paradyż* Opactwo *Cysterskie*, należy do *Kollacyi* *Króleskiej*. Za panowania albowiem *Augusta* III. stanęła między *Stolicą* *Apostolską* y

Dworem Warszawskim, za kooperacyą Jana Tarła Woiewody Sandomirskiego ugoda, przez którą pozwoloną Królowi 12. Opactw y Probstwo Miechowkie, według swego upodobania, komu zechce konferować. W tych tedy 12. Opactwach y trzynastym Probstwie są 2. Opaci, ieden Klasztorny, Drugi od Króla postanowiony Swiecki Xiądz, lub Biskup, który ma osobne sobie wydzielone dobra, y w rząd Klasztorny nie mieszczą się.

Zubien Opactwo Benedyktyńskie należy także do Kollacyi Króleskiej. *Bledziow* Opactwo Cysterskie. *Rogożno* Ekonomia Króleska. *Srzoda* Miasteczko sławne Seymikami Wielkopolskiemi.

Woie-

Woiewòdztwo Kaliskie.

To Woiewòdztwo równie iak Poznańskie miało swoich Xiążąt z Familij Piaſta, potym zaś wraz z Poznańskim do Polski ieſt inkorporowane.

Ma za *Herb* Zubrzą głowę z Pierścieniem w nozdrzach; ten Herb nazywa ſię *Wieniawa*.

Senatorów ma 8. więkſzych 4. to ieſt: Arcy-Biskup Gnieźniński Prymas Królestwa Polſkiego, Woiewoda Kaliski, Kafztelanowie Kaliski y Gnieźniński; mnieyſzych 4. to ieſt: Łęcki, Nakielſki, Biechowſki, y Kamieńſki, Kafztelanowie.

Powiatów, 6. Kaliski, Gnieźniński, Kcyński, Koniński, Pyzdriſki y Nakielſki. Z których pierwſze 5. należą

należą do Juryzdykcyi Sądowey Generała WielkoPolskiego, iako się wyżej o tym namieniło. Nakielski zaś Powiat swego osobnego ma Grodowego Starostę.

Starostwa nie Grodowe są te: Uyskie, Powidzkie, Odolanowskie, Kleckie, Pobiedziskie, Kcyńskie, Konińskie, Pyzdrowskie, Kolskie &c.

Seymiki, to Woiewòdztwo wraz z Poznańskim odprawia w *Szrodzie*, iako się wyżej rzekło.

Miasta znaczniejszye są te: *Kalisz* Stołeczne Woiewòdztwa, z obydwóch stron *Prosną* Rzeką oblane. *Gniezno* Stołeczne niegdyś całego Państwa Polskiego przedtym wspaniałe, lecz teraz sam go tylko prawie Kościół Kate-

Katedralny zdoł, w którym Ciało Świętego Woyciecha spoczywa. Prezydent y Vice-Prezydent Trybunału Koronnego Prowincyi WielkoPolskiej zawsze bywa z Kapituły Gnieźnińskiej. *Mogilno* Opactwo Benedyktyńskie. *Wągrowiec* Opactwo Cysterńskie. *Trzemeszno* Opactwo pod dyrekcyą Kanoników Regularnych Świętego Augustyna; wszystkie 3. należą do Kollacyi Króleskiej. Z tych dwóch Woiewòdztw, właściwie mówiąc, składa się WielkoPolska.

Woiewòdztwo Sieradzkie.

To Woiewòdztwo miało także własnych Xiążąt z Familij Piasta, aż do Władysława Łokietka Króla Polskiego, który ie do Polski przyłączył.

Ma

Ma za *Herb* Pół Orła Czarnego w Czerwonym Polu, y pół Lwa czarnego w żółtym Polu, y w Koronie złotey.

Ma Senatorów większych 2. to iest: Woiewodę y Kasztelana Sieradzkiego. Mniejszych zaś 3. Rospińskiego, Spycymirskiego, y Konarskiego Sieradzkiego, Kasztelanów.

Powiaty ma 4. Sieradzki, Szadkowski, Piotrkowski y Radomski.

Starostwa Grodowe, Sieradzkie y Piotrkowskie.

Starostwa niegrodowe, Radomskie, Szadkowskie, Klonowskie, Tuszynskie, Wartckie &c.

Seymiki w Szadku, gdzie obiera Posłów 4: á Deputatów 2.

Miasta

Miasta znaczneyſze *Sieradz* Stołeczne Woiewództwa, mocno zdeſolowane. *Piotrkow* murem opafane, w nim agituie ſię Trybunał Koronny Prowincyi WielkoPolskiej, od Świętego Franciſzka, aż do Soboty przed Niedzielą Kwietną. *Proboſtwo Piotrkowskie* inkorporowane ieſt na zawſze Kapitulę Gnieźnińskię dla Suſtentacyi Prezydenta Trybunałſkiego. *Wolborz* miasto y rezydencya Biſkupów Kuiawſkich. *Suleiow* Opactwo Cyſterskie należy do Kollacyi Kròleſkiej. *Witow* Opactwo Norbertańskie. *Unieiow* Opactwo Benedyktyńskie, *Widawa*, *Warta*, *Konieczpol*.

Ziemia

Ziemia Wieluńska.

Ta Ziemia przyłączona jest do Woiewòłstwa Sieradzkiego, ale się osobno rządzi, na pospolitym ruszeniu podlega Juryzdykcyi Woiewody Sieradzkiego.

Ma za *Herb* Baranka z chorągiewką y z krzyżem.

Senatora ma iednego mniejszego, to jest: Kasztelana Wieluńskiego.

Powiaty 2. Wieluński y Ostrzeszowski.

Starostwa Grodowe 2. Wieluńskie y Ostrzeszowskie.

NieGrodowe Starostwa, Bolestawskie, Grabowskie &c.

Seymikuie w Wieluniu, obiera
2.

2. Poffów y iednego Deputata.

*Miasta znaczneyſze Wieluſz
Stołeczne Ziemi ſwoiey. Oſtrzeſow,
Wieruſſow, Boleſławiec &c.*

Woiewòdztwo Łęczyckie.

To Woiewòdztwo podlegało także właſnym Xiążętóm z Domu Piaſta, ale od Władyſława Łokietka do Korony przyłączone ieſt.

Herb iego ieſt pół Lwa czerwonego w białyym polu, y pół Orła białego w czerwonym polu.

Senatorów 5. więkſzych 2. Woiewoda y Kaſztelan Łęczycki. Mnieyſzych 3. Brzeziński, Inowłocki, y Konarſki Łęczycki, Kaſztelanowie.

Powiaty 4. Łęczycki, Brzeziński, Orłowski, Inowłocki.

Staro-

Starostwo Grodowe Łęczyckie.

Nie Grodowe Inowłockie, Zgierskie, Kłodawskie &c.

Seymikuie w Łęczycy, obiera Posłòw 4. á Deputatòw 2.

Miasta znaczniejszye: *Łęczycza* Stołeczne Woiewòdztwa. *Inowłocz*, *Brzeziny*, *Kłodawa*, *Kutno*, *Łagiewniki* mieysce bardzo wślawione cudami Świętego Antoniego &c.

Woiewòdztwo Brzeskie Kujawskie.

Woiewòdztwo to miało przedtym Xiążąt swoich udzielnych z Familij Piašta. Krzyżacy znaczną jego część mocą osiedli. Dopiero od Władysława Jagiellona Kròla Polskiego odzyskane, y od Woiewòdztwa Inowrocławskiego

skiego rozdzielone. Kray Kujawski
 uest bardzo obfitujący w zboże, w
 ryby, handel wielki prowadzi z Toru-
 niem y Gdańskiem Wisłą.

Ma za *Herb* pół Orła białego, y
 pół Lwa czarnego w złotym polu.

Senatorów większych 3. Biskup
 Kujawski, Woiewoda y Kasztelan
 Brzeski Kujawski. Mnieyszych 3.
 Kruświcki, Kowalski, y Konarski
 Kujawski, Kasztelanowie.

Powiatow y Starostw Grodowych
 5. Brzeski Kujawski, Radzieiowski,
 Kruświcki, Kowalski, y Przeddecki.

Nie Grodowe Starostwa Duni-
 nowskie, Nieszawskie.

Seymikuie Woiewództwo Brze-
 skie Kujawskie wraz z Inowrocław-
 skim

skim w Radziejowie z kąd wysyłaią
4. Posłów na Sejm, y 2. Deputatów
na Trybunał.

Miasta znaczneyse są te: *Brześć*
Kujawski, Stołeczne Woiewòdztwa,
Wrocławek Stolica y Katedra Bisku-
pów Kujawskich. *Kruszwica* nad
Gopłem Jeziorem. *Radziejow* miey-
sce Seymików Kujawskich. *Nieszawa*, &c.

Woiewòdztwo Inowrocławskie

To Woiewòdztwo wraz z Brze-
skim Kujawskim do Polski przyłączo-
ne jest.

Herbu więc tegoż z nim zażywa,
y razem *Seymikuie* w Radziejowie.

Senatorow większych ma 2.
Woiewodę y Kasztelana Inowrocław-
skiego,

skiego, mniejszy 1. Kasztelan Bydgoski.

Powiatow y Starostw Grodowych
2. Inowrocławski y Bydgoski.

Nie Grodowe Starostwa, Dybowskie, Gniewkowskie, Murzynowskie &c.

Miasta znaczniejsze: *Inowrocław* Stołeczne Woiewòdztwa, *Bydgoszcz*, czyli *Bromberg* murowane, sławne przez traktaty między Janem Kazimierzem Królem Polskim, y Rzeczpospolitą z iedney, á z drugiey strony Fryderykiem Wilhelmem Elektorem Brandeburskim, zawarte w Roku 1657. W tym Mieście także podług Konstytycyi *Convocationis* 1764. agituie się Trybunał Prowincyi Wielkopolskiej co drugi rok,

alternatą z Poznaniem, od Niedzieli Przewodney do Świętego Tomafza: przenosi się z Piotrkowa pod tymże Prezydentem y Marfzałkiem Trybunalskim. *Dybow, Łabiſzyn Strzelno &c.*

Ziemia Dobrzyńska.

Ta Ziemia zawsze była złączona z Xięstwem Mazowieckim. Konrad Xiążę Mazowiecki, ſprowadził ſobie Krzyżaków na pomoc przeciwko Prufakom, dał im ją być; ale Władyſław Jagiełło odebrał ją Krzyżakom, y do Polski przyłączył.

Ma za *Herb* Głowę człowieczą z Koronami dwiema, iedna na głowie, druga pod gardłem, w polu czerwonym.

Sena-

Senatorow mnieyszych 3. to iest:
Dobrzyński, Rypiński y Słoński,
Kasztelanowie.

Powiatow 3. Dobrzyński, Rypiński
y Słoński.

Starostwo Grodowe Bobrowni-
ckie.

Nie Grodowe Dobrzyńskie, Li-
pińskie, Rypińskie &c.

Seymiki w Lipnie, obiera 2. Po-
stów y 1. Deputata.

Miasta: Dobrzyń Stołeczne
Ziemi, Bobrowniki, Lipno, Rypin &c.

Woiewòdztwo Płockie.

To Woiewòdztwo miało przed-
tym udzielnych Xiążąt, po śmierci
Jana Xiążęcia Płockiego, bezpotom-
nie umarłego, Roku 1495. do Polski
wróciło się.

Ma za *Herb* Orła Czarnego, na którego pierśiach litera P. w czerwonym polu.

Senatorom większych 3. Biskup, Woiewoda, y Kafztelan Płocki. mnieyszych 2. Raciążki y Sierpki, Kafztelanowie.

Powiatom 8. Płocki, Bielski, Raciążki, Sierpki, Płoński, Srzeński, Niedzborcki y Mławski, te trzy ostatnie czynią Ziemię Zawkrzyńską, którey przez Konstytucyą 1726. pozwoleni są Urzędnicy y Ziemstwo, które się agituie w Mławie.

Starostwo Grodowe Płockie.

Nie Grodowe Mławskie, Płońskie &c.

Seymikuie w Płocku, obiera 4. Po-

stów y 2. Deputatow. Sądy Ziemskie w Płocku, Bielsku, y Sierpcu odprawiają się.

Miasta, Płocko Stołeczne Woiewództwa, Katedra Biskupstwa Płockiego zaszczycona Opactwem Benedyktynskim, należącym do Kollacyi Króleskiej. W Kościele Katedralnym, iest grób Świętego Wenera Biskupa Płockiego cudami słynącego. Tamże spoczywają ciała, Władysław Hermana, y Bolesław Krzywoustego Syna iego, wielkiego woioownika, Xiążąt Polskich. Proboszcz Katedralny Płocki, tytułuje się Xiążęciem Sieluńskim, w którym Xięstwie ma Jurydykcyą absolutną. *Zawskrzyń, Mława, Płońsk, Raciąż, Sieluń, Stołeczne*

R₃ ne

ne Xięstwa tegoż Imienia.

Woiewòdztwo Mazowieckie.

To Woiewòdztwo zdawna miało udzielnych Xiążąt, po wygafcey bez potomnie linii Xiążęcey, na Stanisławie y Janie Xiążętach Mazowieckich, Zygmunt I. Król Polski przyłączył je w Roku 1529. do Polski.

Ma za *Herb* Orła białego w polu czerwonym bez korony.

Senatorow większych 2. Woiewoda Mazowiecki y Kasztelan Czercki. Mnieyszych 6. Warszawski, Wizki, Wyszogrodzki, Zakroczymski, Ciechanowski, Liwski, Kasztelanowie.

Woiewòdztwo Mazowieckie dzieli się na 10. Ziem. 1. *Czerska* Powiaty ma 4. Czercki, Groiecki, Warecki, Garwoliń-

woliński. *Starostwo Grodowe* Czer-
skie. *Nie Grodowe* Groieckie, Ware-
ckie, Garwolińskie, Latowieckie, Ofie-
ckie, Stromeckie. *Seymikuie* w Czer-
sku, obiera Posłòw 2. Deputata zaś 1.
co piąty rok, zaczym kolej nieobey-
dzie po wszystkich ziemiach, ponie-
waż dwie ziemie co rok wysyłaiz
dwòch Deputatòw.

Miasta, Czersk Stołeczne Ziemi,
Warka, Groiec, Garwolin, Gòra &c.

2. *Ziemia Warszawska* ma
Powiatòw 3. Warszawski, Błòński,
Tarczyński. *Starostwo Grodowe* War-
szawskie. *Nie Grodowe* Błòńskie,
Staniławowfskie, Piaseczyńskie, &c.
Seymikuie w Warszawie, obiera 2.
Posłòw, Deputata zaś co piąty rok.

Miasta: Warszawa nad Wisłą, Rezydencya Królów, Mieysce Seymów. Tu się agituią Kommissye, Skarbowa, Woykowa dobrego porządku. Afessorskie, Marszałkowskie, Ziemskie, Grodzkie Sądy, Miasto to przyozdobione Kościołami, Pałacami pięknymi, publiczną Biblioteką y Arsenalem. Wiele mu ozdób przybyło za teraznieyszego Króla, iako to: *Men-nica*, gdzie się biie Moneta, *Ludwifarnia*, gdzie Armaty y moździerze odlewaią. *Szkola Publiczna* Rycerska dla Kadetów w Pałacu Kazimierzowskim. Przy Zamku *Magazyny* świeżo wymurowane. Powiększenie y przyozdobienie Zamku, tudzież Izby Senatorskiej y Poselskiej. *Pałac publicz-*

publiczny niegdyś zwany Krasin-
skich, w którym na cztery Juryzdyk-
cye Sądowe, to iest: Kommissyi oby-
dwóch, Sądów Assessorskich, y Mar-
szałkowskich, Kancellarye y Izby
wygodne do sądzenia gotuią. Przy
tymże Pałacu Rzeczypospolitey
Ogród Publiczny do spaceru służyć
maiący. Za miastem są *Kosbary* dla
Gwardyi Króleskiej Koronney pieaszey,
tudzież na Przedmieściu Wielopolu
dla Gwardyi Konney, *Kościół* Farne
są 3. S. Jana Chrzciciela, Kollegiata
w starey Warszawie; Panny Maryi
na Nowym Mieście, Świętego Krzyża
pod dozorem Xięży Missyonarzów na
Nowym Swiecie. *Konmiki* publicz-
ne 3. ieden pod dozorem Xięży Tea-
tynów, drugi Xięży Jezuitów, trzeci
Xięży

Xięży Piarów. Szkoły publiczne
 Jezuickie y Piarckie. *Szpital* także
 publiczne 3. S. Rocha, fundowany od
 Bartłomieja Tarła Biskupa Poznań-
 skiego, S. Łazarza Mieyski, y Szpital
 generalny, pod tytułem Dzieciątka
 Jezus, za staraniem X. Bodouè Missy-
 onarza erygowany. Po drugiey stronie
 Wisły, naprzeciw Warszawy, jest *Praga*,
 tam skład solny, y wiele Szlacheckich
 Dworków. Mieysca znakomitsze do
 promenady służyące na około War-
 szawy są te: *Wola*, między nią y War-
 szawą Stany pod czas Interregnum
 obieraiają pod szopą, umyślnie na ten
 koniec wystawioną, Króla. *Willanow*
 Pałac wspaniały Xiążąt Czartory-
 skich. Tam Jan III. Sobieski Król Pol-
 ski

ski umarł Roku 1696. *Ujazdów* wspaniały Pałac, który Król teraznieyszy nabył, y znacznym kosztem ozdobnie zreparował. Prócz tych są y inne ieszcze promenady publiczne, iako to: *Marymont, Bielany, Młociny, Fawory, Stawki, Łazienki, Belweder. Czerwińsk, Opactwo Kanoników Regularnych* należy do Kollacyi Króleskiej *Tarczyn, Piaseczno, Błonie, Stanisławow, Okuniow* y wiele innych iest Miałeczek w Ziemi Warszawskiej.

3. *Ziemia Wizka* dzieli się na trzy Powiaty, *Wizki, Wązowski, y Radziłowski. Starostwo Grodowe Wizkie*, do którego należy także *Gród Wązowski. Seymikuie w Wiznie*

nie, obiera 2. Posłów, Deputata zaś 1. co piąty rok. *Miasta, Wizna Stołeczne Ziemi nad rzeką Narwą Wąsosz, Radziłów, &c.*

4. *Ziemia Wyszogrodzka*, nie ma żadnego Powiatu *Starostwo Grodowe Wyszogrodzkie. Sejmiki* w Wyszogrodzie; wysyła na Sejm 2. Posłów, Deputata 1. co piąty rok. *Wyszogrod Stołeczne Ziemi*, tu się agitują Sądy *Ziemskie y Grodzkie.*

5. *Ziemia Zakroczymska*, dzieli się na trzy Powiaty: *Zakroczymski, Serocki, y Nowomieyski. Starostwo Grodowe Zakroczymskie. Sejmiki* w Zakroczymiu, obiera 2. Posłów Deputata 1. co piąty rok. *Miasta, Zakroczym Stołeczne Ziemi, Serock, Nowe*

Nowe Miasto. Sądy Ziemskie w tych trzech Miastach odprawują się.

6. *Ziemia Ciechanowska* ma 3. Powiaty: Ciechanowski, Sączociński, y Praśnyński. *Starostwo Grodowe Ciechanowskie*, obiera w Ciechanowie 2. Posłów, Deputata 1. co piąty rok. *Miasta, Ciechanow Stołeczne Ziemi, Praśnysz &c.*

7. *Ziemia Łomżyńska* dzieli się na 4. Powiaty, Łomżyński, Kolniński, Zambrowski y Ostrołęcki. *Starostwo Grodowe Łomżyńskie*, do którego też należą Grody, Kolniński, Zambrowski, Ostrołęcki. Za osobnym Przywilejem Króleskim chodzi Leśnictwo Łomżyńskie, do którego należą Miasteczka, Kolno, Nowogród, y wiele innych przyle-

przyległości. *Nie Grodowe Starostwo Ostrołęckie, Miastkòw Kròlew-
szczyzna &c. Seymiki w Łomży,
obiera 2. Posłòw y Deputata 1. co
piąty rok. Powiat Zambrowski ma
swoie osobne Ziemstwo. Miasta,
Łomża Stołeczne Ziemi, Zambrow,
Kolno, Nowogrod, Ostrołęka, Stawi-
ski, Sniadowo &c.*

8. *Ziemia Rożańska, ma 2.
Powiaty Rożański y Makowski. Sey-
miki w Rożanie, obiera 2. Posłòw y
Deputata 1. co piąty rok. Starostwo
Grodowe Rożańskie, do ktòrego także
należy Gròd Makowski. Miasta, Rożan
Stołeczne Ziemi, Makow &c. W tey
Ziemi iest *Pułtusk* Miasto nad Narwą
zaszczycone Powiatem własnym inty-
tułuią-*

tużącym Biskupa Płockiego Xiążę-
ciem Pułuskim, do którego Juryz-
dykcyi zupełney należy. Tytuł mu
jednak Xiążęcia prywatne tylko oso-
by dać mogą, á nie Rzeczpospolita.
W Pułusku Biskup ma Kollegiatę
piękną, złożoną z Prałatów y Kanoni-
ków, y Zamek w pięknym y wesołym
mieyscu, który jest ordynaryiną
Rezydencyą Biskupów Płockich.

9. *Ziemia Liwska* nie ma za-
dnego Powiatu. *Starostwo Grodowe*
Liwskie. Nie Grodowe Korytnickie.
Seymiki w Liwie, obiera 2. Posłów
Deputata 1. co piąty rok. *Miasto*
Liw Stołeczne Ziemi, nad Rzeką
Liwem. *Wągrow* jedno z przedniey-
szych Miasteczek w Polsce.

10. *Ziemia Nurska* dzieli się na
 3. Powiaty, Nurski, Kamieńczy-
 kowski, Ostrowski, *Starostwo Grodowe*
 Nurskie, do którego też należą Grody,
 Kamieńczykowski, y Ostrowski *Mia-
 sta, Nur* Stołeczne Ziemi, Kamień-
 czyk, Ostrowia, Wyszkowo z wielu
 innemi przyległościami należy do Bi-
 skupa Płockiego. *Seymik* w Nurze,
 2. Posłów y 1. Deputata. Wtych wszy-
 stkich dzieściu Ziemiach Pisarz
 Ziemski, jest oraz Pisarzem Grodzkim.

Woiewództwo Rawskie.

To Woiewództwo podobnież iak
 y Mazowieckie należało do Xiążąt
 Mazowieckich, po wygafcey linij wraz
 z Mazowieckim, do Polski jest przy-
 łączone.

Ma za *Herb* Orła Czarnego w polu czerwonym, na Pierściach Litera R.

Senatorów większych 2. Woiewoda y Kasztelan, Rawscy. Mniejszych także 2. Sochaczewski y Gostynński, Kasztelanowie. Dzieli się te Woiewództwo Rawskie na 3. Ziemie.

I. *Ziemia Rawska* własna, Powiaty w niej dwa: Rawski, y Bielski. *Starostwo Grodowe* Rawskie. *Seymiki* w Rawie, obiera 2. Posłów, Deputatów zaś 2. co trzeci rok * bo z każ-

S

dey

* Woiewództwu Rawkiemu przez Konstytucyą Seymu 1766. przywrócony jest Generał, czyli Generalny Woiewództwa Seymik, y to tylko co do Seymików Deputackich y Gospodarskich, a bo do dobrego w Woiewództwie porzeczku, bo Poselsi Seymik każda Ziemia u siebie osobno odprawia; Deputatów więc nie u siebie już (jak w tym skrypcie napisano, przed zaśnię Konstytucyą w Roku 1766.) Ziemia każda obiera, ale się całe Woiewództwo zjeżdża na Generał do Bolimowa, y tam kolejno z każdej Ziemi dwóch Deputatów obierają. Kadencya wysyłania Deputatów na Trybunał Koronny, co trzeci rok przypada dla każdej Ziemi.

dey Ziemi co rok koleyno 2. Deputatów bywa.

2. *Ziemia Sochaczewska*, Powiaty w niey dwa: Sochaczewski y Mszczonowski. *Starostwo Grodowe* Sochaczewskie. *Seymiki* w Sochaczewie, obiera 2. Posłów, Deputatów zaś dwóch co trzeci Rok.

3. *Ziemia Gostyńska*, Powiaty w niey dwa Gostyński y Gąbiński. *Starostwo Grodowe* Gostyńskie. *Seymiki* w Gąbinie, obiera 2. Posłów, Deputatów zaś co trzeci Rok 2. *Starostwa nie Grodowe* w Woiewództwie Rawskim są te: Bolemowskie, Gąbińskie, Guzowskie, Kapinowskie, Długosłęckie &c.

Miasta znaczneyse: Rawa Stoleczne

teczone Woiewòdztwa, znacznie niedawno ogniem zdezolowane. *Bialla*, tam się sądzi Ziemstwo Rawskie. *Sochaczow*, *Gostyń*, *Bolemow*, *Skiernewice*, Rezydencya Xiążąt Prymasów.

W Ziemi Sochaczewskiej położone jest *Xięstwo Łowickie* wiecznemi czasy Arcy-Biskupom Gnieźnińskim, od Konrada Xiążęcia Mazowieckiego ustąpione y zapisane. Za które Xięstwo obliża włożona na Arcy-Biskupów, żeby się mianowali Kanonikami Płockimi, co się po dziś dzień zachowuje. *Łowicz*, Stołeczne Miasto Xięstwa nad Rzeką Bzurą, erygowane na Miasto przez Sktotnickiego Arcy-Biskupa. Przyozdobione Zamkiem

Prymasowski, y wielą pięknemi Kościołami, osobliwie Kollegiackim; Kapituła Łowickiey daie się Tytuł *Insignis Collegiata*. Na około Kollegiaty są Kanonicze Rezydencye murywane, Reparacyi y ozdób to miasto naywięcey winne Teodorowi Potockiemu Prymasowi. Na instancyą teraznieyszego Prymasa przez Konstytucyą *Convocationis* 1764. Gród pozwolony miastu Łowiczowi, gdzie wszelkie w Interessach Prymasa uczynione tranzakcy, za ważne mają być poczytane.

Prowincya Pruska, czyli Prussy Kròleskie.

Przedtym w tym Kraiu, gdzie teraz są Prussy, tak Polskie, iako też Brande-

Brandeburskie, Prusacy mieszkali, z któremi Xiążęta y Kròlowie Polscy częste prowadzili woyny, y do płacenia hołdu ich kilkakrotnie przymusili. Oni jednak nieprzeftawali granic Polskich, á zwłaszcza Mazowsza naieżdżać y pustoszyć. Konrad Xiążę Mazowiecki niemogąc się im oprzeć, wezwał sobie na pomoc w Roku 1227. Krzyżaków czyli Kawalerów *Ordinis Teutonicis*, pod ten sam prawie czas od Saracenów z Jeruzalem y Ziemi Świętey wygnanych, którzy pokonawszy Prusaków, całe prawie Prusy opanowali; ale wdawszy się w wojnę z Polską, znacznie od Władysława Jagiellona, á naybardziej od Kazimierza IV. Królów Polskich

porażeni, ustąpić musieli Polsczo znaczną część Prus, z którey się trzy dzisieysze Woiewòdztwa, Chełmińskie, Malborskie, Pomorskie, y Xięstwo Warmińskie składają. Druga zaś część Prus została się przy Krzyżakach, którą Zygmunt I. Król Polski Roku 1525. oddał lennym Prawem Albertowi Margrabi Brandeburskiemu, ostatniemu Mistrzowi Krzyżackiemu, którego Potomkowie Tron Pruski po dziś dzień posiadają. Obligowani są na znak hołdu Rzeczypospolitey, według Traktatu Welawskiego w Roku 1657. zawartego, przystawiać podczas wojny Infanteryi 1500. a Kawaleryi 500.

Prussy tedy Polskie czyli Króle-
skie

skie z 3. następujących Woiewòdztw składają się, y oprócz Herbu każdemu Woiewòdztwu osobnego, mają Prussy *Sigillum Magnum* pieczęć wielką, którą Instrukcyę Pośłóm na Seym y Lauda albo ustawy swoje roborują. Herb ten jest, Orzeł czarny, na szyi Koronę mający, a z prawego skrzydła wychodzi zbrojna ręka mieczem uzbroiona, w polu białym; pieczęć ta leży w depozycie na Ratuszu Elbląckim, w worku iedwabnym zapieczętowana od Prezydenta Ziem Pruskich Biskupa Warmińskiego, na Generałią przywożą, a po skończonym znowu składają w Elblągu.

Woiewòdztwo Chełmińskie.

Ma za Herb Orła białego w czerwonym

wonym polu na szyi mającego koronę,
a w zbroyney ręce trzymającego miecz
goły, na cięcie zamierzony.

Senatorow większych 3. Biskup,
Woiewoda y Kasztelan Chełmiński.

Dzieli się na 7. *Powiatow*. Chełmiński, Toruński, Grudziądzki, Radzyński, Kowalewski, Brodnicki, Nowomieyski.

Starostwo Grodowe Kowalewskie należy do Woiewody, który sobie kreuje Podwoiewodzego y Pisarza Grodzkiego, ci sądzą Sądy swoje Grodzkie w Kowalewie co miesiąc.

Nie Grodowe: Brodnickie, Grudziądzkie, Lipińskie, Golubskie, Pokrzywnickie, Radzyńskie, Lonkorskie. &c.

Seymikuie w Radzynie, a drugi
raz

raz w Kowalewie, wysyła na Sejm Posłów 14. z każdego Powiatu po 2. Deputatów zaś na Trybunał 2.

To Woiewództwo zamyka w sobie *Ziemie Michałowską* złączoną w zupełnym z sobą rządzie, ma jednak osobnego swego Chorążego y Sędziego Ziemskiego z Assessorami, Michałowskich, który odprawia Sądy Ziemskie w Brodnicy y Nowym mieście.

Miasta znaczniejszy w tym Woiewództwie są te: *Chełmno*, Stożeczne Woiewództwa, przyozdobione wielą Kościołami wspaniałemi, sławne niegdyś Trybunałem całych Prus, co się pokazuje z dawnych Praw Pruskich rzeczonych *Jura Culmensia*.

Chełm-

Chełmża, tu Katedra Biskupa Chełmińskiego. *Lubawa* Rezydencya Biskupa Chełmińskiego. *Grudziądz* sławne Generałami Pruskiemi, które się alternatą, raz tu á drugi raz w Malborku y w Gniewiu odprawują. *Brodnica* albo *Strasburg* porządne y piękne. *Kowalewo* czyli *Schonsée* zaszczyconne Sądami Grodzkiemi całego Woiewòdztwa. *Radzyn* czyli *Reden* wstawione Sądami Ziemskimi tego Woiewòdztwa. *Nowemiasto* albo *Neumarck*, Golub y inne.

Woiewòdztwo Malborskie.

Herb iego Orzeł czerwony, w złotym polu, na szyi mający Koronę, á w zbroyney ręce trzymający miecz goły wymierzony na cięcie.

Senatorow większych ma 3.

Biskup

Biskup Warmiński, Woiewoda Malborski, y Kasztelan Elbląski.

Dzieli się na 4. *Powiaty*: Sztumski, Kiszporski, Elbląski y Malborski.

Starostwo Grodowe Kiszporskie, które do Woiewody należy, ten podobnie kreuje sobie Podwoiewodzego, y Pisarza, którzy sądy Grodzkie sądzą w Kiszporku. *Nie Grodowe Starostwa* są te: Sztumskie, Tolmickie &c.

Seymikuie to Woiewództwo w Sztumie, wysyła na Sejm Półow 8. z każdego Powiatu po 2. Deputatów zaś 2. na Trybunał.

Miasta znaczneyse: *Malborg* czyli Marienburg stołeczne Woiewództwa, położone nad Nogatem odnogą Wiślaną, fundowane wraz z Zamkiem

kiem od Krzyżaków, których Mi-
 strzowie mieli tu Stolicę Rezydency-
 alną. W okolicy Malborka są *Zuławy*
 czyli kępy żyzne, które się aż ku
 Gdańskowi ciągną, gdzie na łęgach
 jest wiele Wsi porządnych, osadzonych
 Holendrami, y grunta żyzne, a w
 pastwiskach liczne stada bydła konser-
 wujące. Zuławy te są większe, y
 łączą się z zuławami mnieyszemi
 zwanemi, które się ciągną pod Gdańsk.
 Te zuławy są położone iak na wyspie,
 bo z obydwóch stron oblane wodą, to
 jest Wisłą, która się przy Montaw-
 skiey kępie dzieli na dwie odnogi,
 jedna zowie się Nogat, idzie ku Mal-
 borkowi, a druga Wisły odnoga płynie
 ku Gdańskowi; Klin ziemi wpadający
 między

między Nogat y Wißę, zowie się *Szpica Montañska* na którey konserwacyą Rzeczpospolita znaczne iuż Summy łożyła, ale się co raz bardziey ruynuje, y ciężką czyni ku Gdańskowi defluitacyą. Ekonomia Malborska należy do dóbr Stołowych Królewskich. *Sztum* zaszczycone Szymikami y Sądami Ziemskimi Woiewództwa Malborskiego. *Kißperk* czyli *Chryst-Bourg*, *Tolknicko* albo *Tolkemit* y inne.

Xięstwo Warmińskie.

Przy Woiewództwie Malborskim jest Xięstwo Warmińskie. Biskup Warmiński jest absolutnym Jego Panem, sędzi bowiem sprawy wszystkie bez appellacyi. Kray żyzny, miasta piękne,

piękne, ludne, y bogate. Całe iest napełnione Katolikami; Dyssydenci żadney w nim niemaią tolerancyi. Biskup Warmiński żadnego Arcybiskupa Juryzdykcyi niepodlega, ale tylko Stolicy Apostolskiej. Wolno mu zażywać Palliusza y Krzyża Arcybiskupiego w swoiey Dyecezyi.

Miast Warmińskich znaczney-
szych 12. *Helsberg* Rezydencya
Biskupów Warmińskich. *Brunsb-
erg* czyli *Brausberg*. *Framburg* czyli
Frauenburg, przyozdobione Kościołem
Katedralnym. *Orneta* czyli *Word-
mit*, *Ressel* albo *Ressel*, *Bisbrynek*
lub *Bistein*, *Zeburg* lub *Seeburg*,
Biskupiec czyli *Bisburg*, *Olstyn* czy-
li *Altenzstein*, *Wartemburg*, *Mel-
zak*, *Gustad* &c. *Kapi-*

Kapituła Warmińska ma za Herb

Bramę żelazną y pół krzyża, á nad Herbem Mitra Papińska, y nad Mitrą krzyżyk. Ma Przywiley od Zygmunta I. Roku 1512. sobie nadany wolney Elekcyi Biskupów. Królowie Polscy zwykli podawać 4. Kandydatów, którzy ieżeli nie są rodowitą Szlachtą Pruską, lub w Kapitułe niemaią stalium, tedy muszą się starać o Indygenat Pruski, á dopiero prawo maią do Elekcyi. Kapituła Warmińska według Konstytucyi 1764. powinna wysyłać Deputata i. na Trybunał Prowincyi Wielko-Polskiej. Kanonicy obligowani są do Rezydencyi przy Katedrze, co miesiąc dystrybuty między Kanoników rezydujących dzielą,
y tylko

y tylko 60. dni wolnych w Roku do wyjazdu maią.

Woiewòdztwo Pomorskie.

Pomerania czyli kray nad morzem Bałtyckim położony, na dwie się dzielił części, na Wschodnią y zachodnią Pomeranią. Zachodnia w Niemczech, w Cyrkule Saxonii Wyższey położona, należy prawie cała do Elektora Brandeburskiego. Wschodnia zaś Pomerania, czyli Pomerellia należy do Polski, y z niey się właśnie składa Woiewòdztwo Pomorskie.

Ma za *Herb* Gryffa czarnego ze złotemi pazurami w polu białym.

Senatorów większych 2. Woiewoda Pomorski y Kasztelan Gdański.

Dzieli się na 10. *Powiatów*: Tczewki,

włki, Nowski, Gdański, Swiecki, Tucholski, Człuchowski, Mirachowski, Pucki, Kościerzyński, Skarszewski: Powiaty Lemburski y Bytowski od Roku 1657. w ręku Króla Pruskiego zostają.

Starostwo Grodowe Skarszewskie należy do Woiewody, który ma swego Podwoiewodzego y Pisarza Grodzkiego. Ci sądy Grodzkie sądzą w Skarszewie. Nie Grodowe są te: Białęmburskie, czyli Baldenburg, Borzechowskie, Człuchowskie, Gniewskie czyli Mawe, Hamersztyńskie, Mirachowskie, Nowskie, Osieckie, Parchowskie, Puckie, Sobowickie, Starogardzkie, Swieckie, Tucholskie, wszystkie od Miaszeczek tegoż Imienia mające

nazwiska, *Tczewo* Ekonomia Królewska. Dóbr Stołowych.

Ma swoje *Seymiki* Woiewództwo Pomorskie na 4. mieyscach, to iest: w Pucku, Tucholi, Człuchowie, y Swieciu, dopiero na Generalik zgromadza się do Starogardu y ztamtąd wysyła 20. Posłów na Seym, po dwa z każdego Powiatu, Deputatów zaś 2. na Trybunał. Sądy Ziemskie tamże bywaią gdzie y Seymiki: w Starogardzie zaś trzy Powiaty, Nowski, Gdański, y Tczewski, sądzą się.

Miasta w tym Woiewództwie znaczniejszy: *Tczewo* czyli Dirschau, *Peplin* Opactwo Cyfterkie, *Choynice*, *Koronow*, *Oliwa* o mile od Gdańska, mieysce wstawione Opactwem Cyfterkim

skim y Traktatami między Polską y
Szwecyą w Roku 1660. zawartemi.
Skarßew czyli Schönek.

Trzy Pruskie Woiewòdztwa po
odprawionych u siebie Seymikach, iadą
na Generał Pruski, raz do Grudzią-
dza, drugi raz do Malborga, á trzeci
raz do Gniewiu czyli Mawe. Jeżeli
ktòry Seymik w 3. Woiewòdztwach
nieftanie, Generał niebywa, albo ieże-
li się zerwie Generał, Posłowie na
Seym nie iadą. Na Generale Prezy-
dentem iest Xiąże Biskup Warmiński,
á w niebytności Jego Chełmiński.

Odnogi morza Bałtyckiego przy
Prusach są te: 1. Odnoga Gdańska. 2.
Affa czyli Frisch Haff. 3. Pucka Zatoka.

Trzy Wielkie Miasta Pruskie.

Gdańsk w Woiewództwie Pomorskim, Miasto Anzeatyckie o mile od morza Bałtyckiego nad Motławą, y Radawnem Rzekami, blisko Wisły z iedney, á z drugiey strony przy górach wielkich położone, mocno ufortyfikowane, przyozdobione licznemi Strukturami wspaniałemi, osobliwie Ratuszem, Giełdą, gdzie Schadzki swoje miewają Kupcy, po niemiecku *Artusboff*, wspaniałym Kościołem Panny Maryi, który Katolikòm Dyssydenci wydarli. Przy Kaplicy Króleskiej rezyduie Officyał Gdański, y kilku Xięży Societatis Jesu. Miasto to może się mieścić między naysięwzszymi w Europie, tak dla rządu pięknego,

go, iako y bogactw z handlu ustawicz-
nego, który prowadzi z całą prawie
Europą, dodając kraiom Północnym,
y Zachodnim Polskiego zboża, á
biorąc od nich Sukna, Materye,
Korzenia, Ryby zamorskie, Wina
Francuzkie y Hiszpańskie. Magistrat
Gdański, cały iest Luterski. Przy
mieście iest Góra zwana Biskupia, do
Kapituły Kujawskiej należąca, którą
także za dozwoleciem Kapituły
Gdańskiej ufortyfikował, bo z niey nayła-
twieyszyby nieprzyiaciel do Miasta
miał przystęp. Za miastem po nad
Wisłą są piękne y rozwlekle równiny,
gdzie się Zuławy ciągną, napełnione
wsiemi ludnemi y konserwującemi
liczne stada bydła. Na około zaś

T₃

miasta

miasta są, Pałace y Rezydencye liczne Gdańszczanów z ogrodami obszernemi y pięknemi. W Gdańsku Cudzoziemców z różnych Krajów podosta-tek prawie zawsze napatrzeć się można, osobliwie zaś pod czas Jarmarku wielkiego na Święty Dominik. Zydów w Gdańsku mieszkać ani handlować niegodzi się, tylko pod czas wielkiego Jarmarku, który zaś ma iaki interes być w mieście, musi codziennie płacić dwa złote dobrej monety. Z młynów Gdańskich intrata na skarb idzie Króleski. Przedmieście nazwane Schotland, należy w części do Miasta w części do Biskupa Kujawskiego, w części do Opata Peplińskiego, na każdej zaś Juryzdykcji osobny Sędzia. Omile od Gdańska jest Forteca

teca zwana *Munda*, czyli *Wessel-
munda*, albo Latarnia moriska, na
Morzu Bałtyckim erygowana, przy
wypadku Wiffy w morze, dla bezpie-
czeństwa Okrętów do *Rudy* czyli
Portu Gdańskiego wchodzących.
Gdańsk Oyczyzna sławnego Astrono-
ma Haveliusza Konsula Gdańskiego,
y Lengnicha Pisarza Historiyi Polskiej
y Prawa Polskiego.

Toruń w Woiewòdztwie Cheł-
mińskim, nad Wisłą, murem wkoło
opasane, y zmocnione wałami y Fossa-
mi, w wesołey pozycyi, przyozdo-
bione pięknemi Kościołami y Kamie-
nicami. Większa połowa Magistratu
Luterskiej sekty, reszta Katolicy. W
Roku 1724. Lutrzy podnieśli bunt

przeciwko Katolikòw, y Kościół im Panny Maryi odebrali, ale od Jerzego Lubomirskiego Podkomorzego Koronnego, Prezydenta Kommissyi wyznaczoney od Rzeczypospolitey na roztrząśnienie tey sprawy, ukarani, powrócić Kościół, y szkody poczynione musieli. Karol XII. Król Szwedzki w R. 1703. Toruń po czteromiesięcznym oblężeniu wziął, y znacznie zruynował. Toruń Oyczyzna Mikołaja Kopernika Kanonika Warmińskiego, wielkiego Matematyka y Astronoma, który sławne Systema w Astronomij wymyślił, iako się nie Słońce koło Ziemi, ale Ziemia koło Słońca obraca; tego Systema po dziś dzień Matematycy w obserwancyach Astronomicznych zażywaią.

Eiblag

Elbląg w Woiewòdztwie Malborskim, umocnione, handlowne, bogate, ma y wiele pięknych Fabryk. Przedmieścia y Powiat Elblągi w zaftawie u Króla Pruskiego w summie 300000. Talerów.

Mówią pofpolicie o tych 3. miastach: Toruń piękny, Elbląg mocny, Gdańsk bogaty. Miasta te wchodzą do Rad Prowincyi Pruskiej, y wysyłaia delegowanych na Generał Pruski.

Urzednicy Ziemscy w Woiewòdztwach Pruskich, ci tylko są: Podkomorzy, Chorąży, Sędzia Ziemski, Ławnicy, czyli Sądowi, którzy są Affessorami na Sądach Ziemskich, Pifarz Ziemski. Sami Podkomorzowie w Senacie czyli w wyższej Izbie
na

na Generale Pruskim zasiadają. Prócz wymienionych Urzędników ieszcze są, Podskarbi y Miecznik Ziem Pruskich: pierwszy ma także w Senacie miejsce, inni wszyscy Urzędnicy mają swoje stalla w niższej Izbie; wszystkie te Urzędy Pruskie idą za osobnym Przywilejem Króleskim.

W innych zaś Woiewództwach Koronnych, Urzędnicy Ziemscy są ci: y tym idą porządkiem: Podkomorzy przez Elekcyą, Starosta Grodowy, Chorąży, Sędzia Ziemski przez Elekcyą, Stolnik, Podczaszy, Podśędek przez Elekcyą, Podstoli, Cześnik, Łowczy, Woyfki więkwszy, Pifarz Ziemski przez Elekcyą, Woyfki mnieyszy, Miecznik, Skarbnik.

Elek-

Elekcyja Deputatów na Trybunał
według Konstytycyi Seymu *Convoca-*
tionis 1764. á przez Konstytycyą
Seymu Roku 1766. y Posłów odpra-
wiać się ma *Pluralitate Votorum*,
większością głosów czyli krefek. Osoby
które się o Funkcyą staraia, mają
mieć w tymże Woiewództwie lub
Powiecie Possessyą dziedziczną, lub
zaftawną przed rokiem. *Liberum*
Veto, to jest: opozycya iedney osoby,
przeciwko tym tylko wolna, którzy są
pod Processem, lub Possessye nie we-
dług Prawa mają, albo też Prawem
są o iakie kryminały przekonani, albo
infamią notowani. Obrani Deputaci
zaraz na miejscu Elekcyi nieodstę-
pnie w obecności obierających przy-
sięgać

sięgać mają, y już iey nieponawiać w Trybunale. Przy końcu Trybunału Deputat każdy odprzyśięga się, iako korupcyi żadney niebrał, alerzetelnie y sumiennie sądził.

Woiewòdztwa Wielko-Polskie tym się sądzą porządkiem: *W Piotrkowie* gdzie bywa Elekcyja Marszałka Trybunałskiego Prowincyi Wielko-Polskiey od Poniedziałku po Świętym Franciszku Assyzskim, sądzą się do Kwietney Niedzieli Woiewòdztwa Sieradzkie, Ziemia Wieluńska. Łęczyckie, Płockie, Mazowieckie, Rawskie. *W Poznaniu* pod tymże Prezydentem y Marszałkiem jedną Kadencyą sądzą się, od Poniedziałku do Przewodney Niedzieli aż do Świętego Toma-

Tomasza. Woiewòdztwa Poznańskie, Ziemia Wschowska, Kaliskie, Brzeskie Kujawskie, Inowrocławskie, Ziemia Dobrzyńska, Chełmińskie, Malborskie y Pomorskie. Drugą Kadencyą na drugi rok też same Woiewòdztwa, co y w Poznaniu, sãdzą się w Bydgoszczy.

Prowincya MałoPolska.

W Prowincyi Mało-Polskiej zamyka się Woiewòdztw XI. Xięstw 3. y Ziem 2. osobnych. I. Woiewòdztwo Krakowskie y w nim 3. Xięstwa, Zatorskie, Oświęcimskie, Siewierskie. II. Sandomirskie III. Lubelskie IV. Podlaskie. V. Ruskie. y w nim osobne Ziemie, Halicka y Chełmska. VI. Bełskie. VII. Wołyńskie. VIII. Podolskie. IX. Bracławskie. X. Kijowskie. XI. Czerniechowskie. Woie-

Woiewòdztwo Krakowskie.

To Woiewòdztwo od początku ufundowaney Monarchii Polskiey, zawsze przy Xiążętach Tron Polski posiadających zostawało. Kray ledwie nienayobfitszy w Polfcze we wszystko; bardzo albowiem urodzayny w zboże, osobliwie Powiat Proszowski w pszenicę, bogaty w kruszce, w sól, y marmury różnego koloru &c.

Herb Woiewòdztwa Krakowskiego, Orzeł biały w złotey Koronie w czerwonym polu z złotą linią.

Senatorów większych czyli Krześlowych ma 4. Biskup Krakowski, Kasztelan Krakowski, Woiewoda Krakowski y Kasztelan Woynicki.

To Woiewòdztwo dzieli się na
8.

8. *Powiatów.* Krakowski, Sąddecki, Biecki, Proszowski, Xięski, Czchowski, Lelowski, Szczerzycki.

Starostwa Grodowe: Krakowskie, Starosta Krakowski jest Generałem Małopolskim, y ma pod swoją Jurysdykcyą, prócz Grodu Krakowskiego, Powiaty, Proszowski, Lelowski, y Xięski. *Starostwa Grodowe, Sąddeckie, Bieckie. Nie Grodowe* Spizskie, Bądzyńskie, Czchowskie, Czorsztynskie, Dębowieckie, Dobczyńskie, Grzybowskie, Jadownickie, Jodłowskie, Jasielskie, Krzeczowskie, Lańckorońskie, Lelowskie, Libuńskie, Mszzańskie, Nowotargkie, Olsztynskie, Oycowskie, Rabstzynskie, Uymskie, Wolbromskie, Zarnowieckie, &c.

Seymiki

Seymiki Woiewództwa w Proszowicach: obiera na Seym Połtów 8. Deputatów zaś 2. na Trybunał Prowincyi Mało-Polskiej, Sądy Ziemskie w Krakowie y Czchowie.

Miasta znaczniejszye Kraków nad Wisłą, Stolica Królestwa, miejsce Koronacyi, Terazniejszyemu Królowi pozwoliła Rzeczpospolita w Warszawie Koronować się, ale zaraz ostrzeżono Konstytucyą, że to niema pòyść in praxjudicium Krakowowi. Miasto to zaszczycone pięknemi Kościołami, osobliwie Katedralnym przy Zamku, gdzie się Królów koronacye y pogrzeby odprawować zwykły. Grób Świętego Stanisława w pośród tego Kościoła bardzo wspaniały; tudzież

dziez Kaplica rzeczona Zygmuntów-
 ska y Kazimierzowska, przy teyże
 Katedrze na Zamku iest Kollegiata
 Świętego Michała. Kościół Świętego
 Jerzego y Seminarium pod Dyrekcyą
 Xięży Missyonarzów. Między wspra-
 niałemi ieszcze y bogatemi Kościo-
 łami liczyć się mogą: Kościół Farny
 Panny Maryi w Rynku, Kościół Świę-
 tego Piotra Jezuicki, Kollegiata Świę-
 tej Anny, Akademicki Kościół, gdzie
 grób wspaniały Błogosławionego Ja-
 na Kantego, y wiele innych. Miasto to
 podwòynemi murami y fossą opasa-
 ne, handlowne we wszystko y opa-
 trzone. Rządzi się pod Raycami y
 Prezydentem, wysyła też Deputatów
 na Seym, którzy się na Konstytu-
 cyach

cyach podpisują. Przy Zamku Krakowskim, gdzie Korony y Kleynoty Rzeczypospolitey konserwują się, powinni by według prawa zawsze mieszkać Burgrabiowie. Klucze od Archiwum Krakowskiego, gdzie Korony y Kleynoty Rzeczypospolitey są złożone, konserwują: Kasztelan Krakowski, Woiewodowie, Krakowski, Poznański Wileński: Sandomirski, Kaliski, Trocki y Kustosz Koronny. Miasto to ieszcze przyozdobione jest Akademią, która wielkimi bardzo zaszczyca się Przywilejami, Kanclerzem iey jest zawsze Biskup Krakowski. Na około miasta tego są przedmieścia przyozdobione wielą pięknymi Kamienicami, zwane Stradom, Piasek, Kle-

parz, Wesoła, Zwierzyniec, Kazimierz osobne miasteczko, mają tu Żydzi swoją osobną kwatyrę, czyli część miastem Żydowskim nazwaną, gdyż im niewolno mieszkać, ani nocować w Krakowie. Za Kazimierzem nad Wisłą jest Góra nazwana Skałka, na której jest Kościół Świętego Pawła Pustelnika, w którym jest miejsce y Ołtarz, gdzie Święty Stanisław Biskup Krakowski przy Mszy Świętej był rozsiekany. W wigilię Koronacyi na Skałkę odprawiać powinien drogę Król każdy z Processyą. Pod Kazimierzem jest most składany na wisle, a za wisłą jest Mogiła Krakusa Fundatora Miasta Krakowa.

Wielkorządy Krakowskie należą

112

do

do Dòbr Stołowych Kròleskich. *Promnik* miejsce przyozdobione Pałacem Biskupim. *Bielany* albo Srebrna Góra pod dyrekcyą Kamedułow. *Tyniec* Opactwo Benedyktyńskie, należy do Kollacyi Kròleskiej. Opactwa Tynieckie y Paradyfkie w spolicie Kròlowie Polscy Prymasom daią, dla szczupłości dochodów Prymasowskich. *Mogila* Opactwo Cysterkie, należy także do Kollacyi Kròleskiej. *Olkuß* wstawione Kruszcami srebrnemi, cynowemi, y ołowianemi w górach swoich. Szyby te wynalezione są pod Kazimierzem. W. teraz ie wody zalały. Kommissya Skarbowa znaczną nadgrodeę offiaruie temu, któryby sposob łatwy y pewny obmy-

obmyślił do wypompowania wody z Szyb Olkuskich. *Bochnia* wstawione żupami Solnemi wynalezionemi za panowania Bolesława Wstydliwego w Roku 1251. przez interpozycyą Świętey Kungundy, w rok w *Wieliczce* znowu pokazały się, y teraz sławniejsze są od pierwszych. W Roku 1648. w Szybie Wielickiey zaiął się był ogień, który ledwie w drugim roku był ugaszony. Dochody z Żup idą na Skarb Króleski. Z tychże Żup Królowy Polskiey należy się podarunek 2000. Czerwonych Złotych. *Niepołomice* Ekonomia Króleska Dóbr Stołowych. Puszczą Niepołomska Królóm na polowanie od Rzeczypospolitey warowana. *Myslenice* z atty-

nencyami należą do Kasztelanii Krakowskiej. *Jędrzejów* Opactwo Cysterskie. *Hebdow* Opactwo Norbertańskie. *Miechow* Probostwo Kanoników Regularnych Grobu Pańskiego; wszystkie 3. należą do Kollacyi Króleskiej. *Częstochowa* albo *Żasna Góra*, miejsce wstawione Cudownym Najświętszey Panny Obrazem. Fortecę Częstochowską Szwedzi za Jana Kazimierza w Roku 1655. atakowali, ale z klęską ustąpić musieli, Konstytucya Seymu Koronacyi 1764. ubezpieczyła wszystkie dobra nadane dawnemi czasami na utrzymanie Fortecy Częstochowskiej, tudzież nakazała: ażeby Komendant Fortecy, który ma być rodowity Polski Szlachcic, Katolik, od

Króla

Króla uprzywileiowany, co rok Kommissyi Woyskowej donosił o stanie y sytuacyi tey Fortecy, y iak dochody z dóbr na iey utrzymanie wyznaczonych obracają się, sprawował się. *Sądecz Stary y Nowy*, w nowym Sądy Grodzkie odprawują się. Stary przyozdobiony Klasztorem y Kościołem bogatym Panien Franciszkanek, w którym ciało Świętey Kunegundy cudami sły nie. *Biecz* tu Grodzkie Sądy Biecki. *Ruszcza* Hrabstwo Branickich.

Xięstwa Oświęcimskie y Zatorskie. Te Xięstwa wraz z innymi należały do Śląska, y miały swe udzielne Xiążęta. Kazimierz IV. Król Polski Xięstwo Oświęcimskie od Janusza Xiążęcia w Roku 1457. za

50000. grzywien groszy szerekich Praskich. Jan zaś Albert Król Polski Xięstwo Zatorskie od tegoż Janusza w Roku 1494. za 80000. Czerwonych Złotych kupił; Zygmunt zaś August inkorporował je do Polski w Roku 1564. Pierwsze ma za Herb Orła czerwonego w błękitnym Polu z literą O. na pierśiach, a drugie Orła białego w podobnymże polu z literą Z. Senatora mają 1. Mnieyszego, Kasztelana Oświęcimskiego. Dzielią się na 2. Powiaty, Oświęcimski y Zatorski. *Starostwo Grodowe* Oświęcimskie. *Nie Grodowe* Zatorskie, Berwaldzkie. *Seymiki* w Zatorzu, obieraiają 2. Posłów na Seym y 1. Deputata. Miasta, *Oświęcim, Zator, Zywiec, Berwald,*
Kenty

Kenty, Oyczyzna Świętego Jana Kantego.

Xieństwo Siewierskie To Xieństwo także należało do Śląska. Zbigniew Oleśnicki Biskup Krakowski nabył je w Roku 1448. od Wacława Xiążęcia Tefzyńskiego za 6000. grzywien groszy szerokich Prażkich, y do Polski przyłączył, darowawszy je wiecznemi czasy Biskupstwu Krakowskiemu, y odtąd Biskupi Krakowscy tytułują się Xiążętami Siewierskiemi, rządząc się absolutnie w tym Xieństwie. Trybunały sądzą bez appellacyi, Urzędników y Szlachtę kreuią &c. Miałeczką są te: Siewierz, Stołeczne Xieństwa, Sławków &c.

Starostwo Spizkie, Zygmunt
Król

Król Węgierski á potym Cefarz zasta-
 wił w Roku 1412. Starostwo Spizkie
 Władysławowi Jagiellonowi Królowi
 Polskiemu w 37000. Kòp groszy
 szerekich Praskich, z tą kondycją: że
 iezeliby pomienioney Summy Zyg-
 munt za rok niepowrócił, tedyby na
 drugi rok wedwòynafòb ią miał od-
 dać, y tak co rok miała bydz podwyż-
 szana, tak dalece: że do tych czas y
 całe by iuz Węgry na wykupienie
 Spizu niewystarczyły. Starostwo Spiz-
 kie idzie za Przywileiem Kròleskim,
 składa się z 13. Miast, prócz wielu
 Wsi porządnych. Wiele w nim
 Dyssydentów. Stany Rzeczypospoli-
 tey na Seymie Roku 1766. Garnizon
 w Starostwie Spizkim od 120. ludzi,
 nakła-

nakładem Skarbu Koronnego trzymać nakazały. *Lubowla, Podoleniec, Gniazdy, Drużbak* lubo zdawna za osobnym Przywileiem chodziły, teraz iednak przyłączone są zupełnie do Starostwa Spizkiego. *W Lubowli* piękny Zamek na Górze. *w Drużbaku* wody zdrowe y pomocne na różne defekta. Znaydują się tam miejscami wody, które kamienie z siebie robią, znaydują się y takie, których napiwszy się gardło puchnie. *Tatry Góry*, zwane *Karpackie* dzielą nas w części od Węgier, śniegi na nich prawie zawsze leżą. Maią się w nich zaydować różne Kruszcze, Kamienie, Diamenty, Srebra, Ołowie, y inne minerały.

Woie-

Woiewòdztwo Sandomirskie.

To Woiewòdztwo miało swoich osobnych Xiążąt, ale za Władysławem Łokietką przyłączone jest do Korony Polskiej, obfituje w zboże, osobliwie w pszenice, zwane Opatowki, w Kruszcach różne, a najwięcej w żelaza, Kredę, y marmury.

Ma za *Herb* Tarczę na dwoie przedzieloną, na iedney połowie po prawey ręce są trzy pola czerwone, a trzy białe w alternatę, na drugiey połowie trzy gwiazdy trzema rządami.

Senatorów większych ma 2. Woiewoda y Kasztelan Sandomirski. Mniejszych 7. Wislicki, Radomski, Zawichostki, Zarnowski, Małagostki, Połaniecki, Czechowski, Kasztelanowie.

Dzieli

Dzieli się na 7. *Powiatów* Sandomirski, Wiślicki, Pilzniński, Radomski, Stężycki, czyli Ziemia Stężycka, Opoczyński, Chęciński. Te wszystkie Powiaty mają swych Urzędników Ziemijskich, prócz Podkomorzego, który jest jeden tylko na całe Woiewództwo Sandomirskie.

Starostwa Grodowe są te: Sandomirskie, Nowomieyskie; w Nowym mieście czyli w Korczynie sądzi się Powiat Wiślicki, Pilzniński, zaś pod tymże *Officium Grodzkim* w Pilźnie, Radomski, Stężycki, Opoczyński, Chęciński. *Nie Grodowe* Wiślickie, Pilznińskie, Stobnickie, Soleckie, Zawichwojskie, Szydłowskie, Przedborckie, Robczyckie, Ryczywolskie,
Rado-

Radofzyckie, Małagofkie, Ryckie,
Zwoleniſkie, Gołębskie &c.

Seymiki w Opatowie, obiera na
Seym Poſtów 7. y Deputatów 2.
Ziemſtwa ſą 3. w tym Woiewòdz-
twie. *Sendomirſkie* w którym ſię
ſądzą Powiaty: Sendomirſki, Wiſlicki
y Pilzniński, Elekcyja Ziemſtwa w
Sendomirzu. *Radomſkie* w którym
ſię ſądzą Powiaty Radomſki, Opo-
czyński, y Chęciński, Elekcyja Ziem-
ſtwa w Radomiu. *Stężyckie* na ſamę
Ziemie Stężycką, Elekcyja w Stężycy.

Miaſta znaczneyſze: *Sendo-
mierz* Stołeczne Woiewòdztwa, nad
Wiſłą, przyozdobione Kollegiatą pięk-
ną y bogatą. Sławne 40. Męczenni-
kami od Tatarów zamordowanemi
Roku 1241. Ekonomia Sendomirſka
należy

należy do Dòbr Stołowych Kròle-
 fkich. *Wislica, Pilzna, Opoczno,*
Chęciny, Radom sławne przedtym
 Kommissyą Skarbową, *Stężyca* Sto-
 łeczne są Miasta Powiatów swoich. *Op-*
atow sławne Seymikami Woiewòdztwa
 Sendomirskiego. Święty *Krzyż* albo
 Łysa Góra Opactwo Benedyktyńskie.
Rakow Stolica niegdyś y stek Arya-
 nów y Socynianów. *Pińczow* Sto-
 łeczne Margrabstwa y Ordynacyi
 Myszkowskich, która teraz należy do
 Wielopolskich. *Kielce* Rezydencya
 Zimowa Biskupów Krakowskich. *Sam-*
sonow sławne Kuźnicami żelaznemi.
Kunow należy do Biskupa Krakowskie-
 go, sławne Marmurami różnego koloru
 w górach swoich. *Wąchocko* Opa-
 ctwo

ctwo Cysterskie należy do Kollacyi Króleskiej. *Przysucha* miasteczko nowo erygowane wstawione wszelkim Rzemieślnikiem z Niemców samych. *Kozienice* Ekonomia Króleśka, *Borzęcin* y *Itża* z Zamkiem na górze wysokiey, Rezydencye Biskupów Krakowskich. *Końskie*, iedne z porządnieyszych Miasteczek, sławne Kuźniami żelaznemi, y wszelkim Rzemieślnikiem; Rezydencya Małachowskich. *Drzewica* piękne y porządne Miasteczko dopiero się muruje. *Kolbuszowa* sławne manufakturami Stolarскими y Szyerskimi. *Baranów* nad Wisłą. *Staszów* Miasteczko murowane, Fabryką, Papierni y Szabel wstawione. *Głogów*, *Dzików*, *Gielniów*, *Skrzyn-*
 119,

no, *Sieciechow* Opactwo Benedyk-
 tyńskie, *Piotrowin* nad Wisłą, tam
 Święty Stanisław Biskup Krakowski
 wskrzesił Piotrowina Dziedzica miey-
 sca tego. *Szydłowiec* Hrabstwo Xią-
 żąt Radziwiłłów, *Stobnica*, *Dukla*,
Zmigrod y wiele innych.

Wojewòdztwo Lubelskie.

Herb iego Jeleń biały rogaty, y
 na iego szyi Korona Króleśka, á przed-
 nie nogi, iak do lotu zapędzone, w
 polu czerwonym.

Senatorów, większych ma 2.

Wojewoda y Kasztelan Lubelski.

Dzieli się na 3. *Powiaty*, Lubel-
 ski, Łukowski, czyli Ziemię Łuk, y
 Urzędowski.

Starostwa Grodowe Lubelskie y

W Łukow-

Łukowskie. *Nie Grodowe* Urzędow-
skie, Kazimirskie, Parczowskie, Wą-
wolnickie, Kąkolownickie, Zbuczyń-
skie &c.

Seymikuie w Lublinie, obiera
Posłòw 6. Deputatòw dwòch.

Miasta znaczniejszye, *Lublin*
Stołeczne Woiewòdztwa, murem opa-
sane, wstawione Trybunałem Prowin-
cyi Małopolskiej, który się tu poczyna
w pierwszy Poniedziałek po Świętym
Franciszku, y sądzi się do Niedzieli
Kwietney, á potym przenosi się do
Lwowa. W Lublinie sądzą się Woie-
wòdztwa Krakowskie, Xięstwa Zator-
skie, y Oświęcimskie, Sandomirskie,
Ziemia Chełmska, y Powiat Krasnošta-
wki, Lubelskie y Podlaskie. W Lubli-
nie

nie także odprawiają się Sądy Ziemskie y Grodzkie Lubelskie. *Łukow*, Stołeczne Ziemi Łukowskiey, tu się agitują Sądy Ziemskie y Grodzkie Łukowskie, wstawione Jarmarkami wielkimi na konie y bydło Ukrainńskie y Poleskie. *Urzędow* Stołeczne, Powiat Urzędowski, *Putawy* nad Wisłą, wstawione Pałacem pięknym y ogrodem; Rezydencya Xiążąt Czartoryskich. *Łęczna* miasteczko wstawione wielkimi Jarmarkami na konie y bydło Ukrainńskie. *Kazimierz*, nad Wisłą, zaszczycone niegdyś wielkimi Szpichrzami, do których Gdańsk po zboże zaieżdżał. *Piaski* miasteczko drewniane, w którym iest Zbór Luterński. *Siedlce* miasteczko porządne

pięknym kościołem y Ratuszem za-
szczycone. *Opole, Radzyn* Miasteczka
pięknemi Pałacami przyozdobione.
Kock, Kurow, Lewartow, Pałac Lewar-
towski w Roku 1766. ogień pochłonął.

Woiewòdztwo Podlaskie.

Kray Woiewòdztwa Podlaskiego
oblany wielą rzekami, osobliwie Bu-
giem y Narwą, obfituje w znaczną
krefcencyą.

Ma za *Herb* Orła białego w czer-
wonym polu, z iedney strony, á z dru-
giey Pogonią Litewką, to jest: iezdź-
ca na koniu z dobytym pałaszem.

Ma *Senatorów* większych 2.
Woiewoda y Kasztelan, Podlascy.

Dzieli się na 3. *Ziemie* Drohyc-
ką, Mielnicką, y Bielską, które mają
swoich

swoich Podkomorznych y innych
Urzędników Ziemskich.

Ziemia Drohycka Seymikuie w
Drohyczynie, obiera Posłòw 2. y 1.
Deputata. Sądy Grodzkie w Drohy-
czynie, Ziemskie zaś w Drohyczynie,
Sokołowie, w Miedzny, y Makobo-
dach agituią się.

Ziemia Mielnicka Seymikuie
w Mielniku, obiera 2. Posłòw y 1.
Deputata, Sądy Ziemskie y Grodzkie
tamże.

Ziemia Bielska ma 3. Powiaty,
Brański, Tykocki, y Surazki. Seymi-
kuie w Brańsku, obiera 2. Posłòw y 1.
Deputata. Sądy Ziemskie y Grodz-
kie tamże. Trakt Zatykocki dla
złych przepraw przez Narew, ma

fobie pozwolony Gród przez Konfytucyą Seymu *Coronationis* 1764. w Goniędzu, y tam się sądzi przez Officium Brańskie Grodzkie.

Starostwa Grodowe w tym Woiewództwie są 3. Drohyckie, Mielnickie, y Brańskie, w Ziemi Bielskiej. *Nie Grodowe* są te: Bielskie, Knyfzynieckie, Augustowskie, Narewskie, Raygrodzkie, Klefzczelewskie, Łosickie. Leśnictwo Bielskie za osobnym idzie Przywileiem.

Miasta znaczniejszye, *Drohyczyn* nad Bugiem, Stołeczne Ziemi Drohyckiej. *Mielnik* Stołeczne Ziemi Mielnickiej. *Bielsk*, Stołeczne Ziemi Bielskiej, *Brańsk*, tu Gród Ziemi Bielskiej. *Tykocin* nad Rzeką Narwą, przed-

przedtym Kròlewsczyzna, potym za Jana Kazimierza Roku 1661. dane było dziedzicznym Prawem od Rzeczypospolitey Stefanowi Czarneckiemu Woiewodzie Ruskiemu, za wiadome całemu światu iego wojenne akcye. Jan Klemens Branicki Kasztelan Krakowski Hetman Wielki Koronny przyozdobił to Miasto wspaniałą Statuą kamienną, którą temuż wielkiemu Woioownikowi z pięknym napisem erygował; tudzież ozdobnym Kościołem y Klasztorem Missyonarskim. Dòm Inwalidów, który Stefan Czarnecki Woiewoda Ruski z Fundacyą na 12. Towarzystwa Inwalidów erygował, tenże Jan Klemens Branicki Kasztelan Krakowski Hetman Wielki

Wielki Koronny kosztownie odnowił, powiększył, y właśnie na tychże 12. Towarzystwa nowy fundusz uczynił. August II. w Tykocinie wznowił Order Orła Białego w Roku 1705. *Knyśyn* Miasteczko sławne śmiercią Zygmunta Augusta Króla Polskiego w Roku 1572. *Białystok* iedno z najpięknieyszych Miasteczek w Polsce, przyozdobione wspaniałym, pięknym, y wesołym Pałacem, ogrodem, y wielką innemi kosztownemi strukturami. *Choroścza* wesołym y pięknym Pałacem zaszczycona. *Boczki, Zabudow, Suraz, Supraśl, Goniądz &c.*

Woiewòdztwo Ruskie.

Ruś ta, gdzie są Woiewòdztwa Ruskie, Bełzkie, Wołyńskie, zowie się

się Ruś czerwona. Miała niegdys swoich Xiążąt Udzielnych, z któremi ustawicznie woyny Polacy prowadzili. Na koniec Kazimierz Wielki przymusił ich do posiadzenia, y przyłączywszy Ruś do Polski, na Woiewòdztwa ją podzielił. Kray Woiewòdztwa Ruskiego jest w Gruntach żyznych, oblany rzekami: Sanem, Wisłoką, y wielu innemi, ma także wiele wód słonych, z których sól wyrabiaią, iako y stawów obszernych, z których sławne szczupaki Lwowskie.

Herb iego Lew złoty w Koronie złotey w polu błękitnym.

Senatorów większych ma 4. Arcy-Biskup Lwowski, Biskup Przemyski, Woiewoda Ruski, y Kasztelan

Lwo-

Lwowski. *Mnieyszych* 2. Przemycki y Sanocki, Kasztelanowie.

Dzieli się na 3. *Ziemie*, Lwowska, przy której Powiat Zydaczewski, *Przemyska*, y *Sanocka*.

Seymik Poselski y Relacyiny, czyli Generał Woiewodztwa Ruskiego odprawia się w *Wiszni Sądowej*, z kąd wysyłaia 7. Posłów, z każdej Ziemi po 2. a z Powiatu Zydaczewskiego 1.

Seymiki Deputackie y Gospodarskie każda Ziemia u siebie w Stołecznym swoim mieście odparwia. Ziemia Lwowska z Powiatem Zydaczewskim obiera we Lwowie 2. Deputatów, Przemyska w Przemyśle 1. Sanocka w Sanoku 1.

Starostwa Grodowe, Lwowskie,
Zyda-

Zydaczewskie, Przemyśkie, Sanockie.
Nie Grodowe w Ziemi Lwowskiej
 Kamionackie, Kamiennopolskie, Szczer-
 zeckie, Dolińskie, Grodeckie, Jano-
 wskie, Gliniańskie, Jaworowskie. W tym
 Starostwie, we wsi zwaney Skło, są
 wody bardzo zdrowe, y na różne defe-
 kta pomocne. *W Ziemi Przemy-
 skiej* Drohobyckie, Leżayskie, Krze-
 czowskie, Mościckie, Stryiskie, Wisz-
 nińskie, Medyckie, Lisiatyckie &c.
W Ziemi Sanockiej Krośnińskie,
 Mrzygłodzkie &c. Wszystkie od
 Miaszeczek tegoż Imienia nazwiska
 swoje mają.

Miasta znaczneyse: *Lwów* Stołe-
 czne Woiewòdztwa y całej Rusi,
 między gòrami położone, Miasto
 wiel-

wielkie, obszernie, y handlowne, przyozdobione dwiema Zamkami, iednym w mieście, drugim na przedmieściu na gòrze, zaszczycone pięknemi Kościołami, osobliwie Katedralnym pod tytułem Nayświętszey Panny, y drugą Katedrą *Ritus Græci Uniti*, a trzeci Katedrą Ormiańską. Te dwie ostatnie mają swoich Arcy-Biskupów. Kościół Bernardyński, w którym Świętego Jana z Dakli grób iest, może się między naypięknieyszemi w Polsce liczyć. Z Kapituły Lwowskiej bywa Prezydent, y Vice-Prezydent na Trybunał Prowincyi Mało-Polskiej, dla których sustentacyi pod czas funkcyi, inkorporowała Rzeczpospolita Probstwo Trembowolskie. Jest we

Lwowie

Łwowie wiele pięknych Pałaców,
 których wystawieniu y konserwacyi
 daią okazyą Kontrakty Lwowskie na
 trzy Kròle otwierające się. Tu się
 także sądzi Trybunał Prowincyi
 Mało-Polskiej od Przewodney Nie-
 dzieli do Świętego Tomaszka pod
 tymże Marszałkiem y Prezydentem
 co y w Lublinie. Sądzą się Woie-
 wództwa Kijowskie, Ruskie, Ziemia
 Halicka, Wołyńskie, Podolskie, Beł-
 zkie, Braclawskie, Czerniechowskie.
Przemysł Stołeczne Ziemi Przemys-
 lskiej, przyozdobione Katedrą *Rińs*
Graci y drugą *Latini*. *Żarostaw*
 nad Sanem, piękne w murach niegdyś
 bardzo handlowne y bogate, teraz
 ruynuje się. *Sanok* Stołeczne Ziemi
 Sanoc-

Sanockiey. *Zydaczow* Stołeczne Powia-
tu swego. *Samborz* Ekonomia Króleśka
Dobr Stołowych. *Przemorski, Tyczyn,*
Rzeszów, przyozdobiony wspaniałym
Zamkiem Xiążąt Lubomirskich, tu na
Regiment Gwardyi Koronney Konney
erygowany iest Dòm na Inwalidów,
Xiążąt Lubomirskich kosztem. *Łań-*
cut, Krasieczyn, Zborów, Tarno-
wiec, Zótkiew, Złoczow, Białyka-
mień, Podhorce Pałac Rzewuskich
na gòrze, w pięknym bardzo y weso-
łym położeniu, zaszczycony Archi-
tekturą przednią Włoską.

Ziemia Halicka.

Ta Ziemia iest w Woiewòdztwie
Ruskim, ale że się osobno rządzi,
przeto też udzielną Ziemią nazwać
się

się może. Inaczej zowie się *Pokuciem*. Ma za *Herb* Kawkę czarną w Koronie złotej z rozciągnionemi skrzydłami w Polu białym. Dzieli się na 3. *Powiaty* Halicki, Trembowolski, y Kołomyjski, Ma *Senarora* jednego mnieyszego. *Starostwa Grodowe* Halickie y Trembowolskie. *Nie Grodowe* Kołomyjskie, Buczniewskie, Tłumackie, Rohatyńskie, Kałuskie, Jabłonowskie, Sniatyńskie, Sołotwińskie, Krasnopolskie, Mogilnickie &c. *Seymikuie* w Haliczu, obiera 6. Posłòw y 1. Deputata. *Miasta* znaczniejszye: *Halicz* Stołeczne Ziemi, tu przedtym było Arcybiskupstwo, ale potym przeniesione do Lwowa. *Trembowla*, *Kołomyia* Stołecz-

Stołeczne swych Powiatów. *Stanisławow* Miasto nowo erygowane, obronne, przyozdobione Pałacem pięknym y wspaniałym, Potockich. *Żezupol*, *Sniatyn*, *Buczniow*, *Robatyn*, *Tysmienica*, &c.

Ziemia Chełmska.

Ta Ziemia podobnież iak y *Halicka* należy do *Woiewòdztwa Ruskiego*, ale się osobno rządzi. Ma za *Herb* *Niedźwiadka* białego między trzema drzewami w polu zielonym. *Senatorów* 2. *Krzeńowych*, *Biskup Chełmski*, á *mniejszy Kasztelan Chełmski*. Dzieli się na dwa *Powiaty*, *Chełmski* y *Krasnostawski*. *Starostwa Grodowe* *Chełmskie* y *Krasnostawskie*. *Nie Grodowe* *Lubomłskie*, *Ratneń-*

Ratneńskie, Hrubieszowskie, &c. *Seymikuie* w Chełmie, obiera 2. Posłów y 1. Deputata. *Miasta* znaczneyse: *Chełm* Stołeczne Ziemi, tu Katedra Biskupstwa *Rivus Graci*. *Krasnostaw* Murem opasane, Fossami, y Zamkiem obronne: Zamek ten wstawiony w Historyi Polskiej arefztem dwòletnim Maxymiliana Arcy-Xiążęcia Austryackiego, poymanego w Batalii pod Byczyną na Śląsku przez Wielkiego Zamoyckiego. Tu Katedra Biskupa Chełmskiego. *Zamość* Miasto Stołeczne Ordynacyi Zamoyckiej, położone w obszernych polach, y równinach pięknych, na około Murem opasane, Wałami y Fossami głębokimi obwiedzione, Zamkiem zmocnione

przy którym jest Kolegiata, á w niej Dziekan Infułatem, Prałatami zaś y Kanonikami Akademicy z tameczney Akademii, ktòrey Fundator Wielki Zamoycki. W Zamościu Unia Rusi Polskiej z Kościołem Łacińskim potwierdzona jest Roku 1720. W Ziemi Chełmskiej są 2. wielkie Jeziora, iedno zwane *Switach* na 2. mile wzdłuż, á wszereż na mile ciągnące się, drugie *Białe* dosyć także znaczne.

Woiewòdztwo Bełzkie.

Ma za *Herb* Gryffa białego w Koronie złotey w polu czerwonym.

Senatorów więkzych 2. Woiewoda y Kasztelan, Bełzcy. Mnieyszych 2. Lubaczewski y Buski, Kasztelanowie.

Dzieli

Dzieli się na 5. *Powiatów*: Bełzki, Grabowiecki, Horodelski, Lubaczewski.

Starostwa Grodowe 4. Bełzkie, Buskie, Grabowieckie, Horodelskie.

Nie Grodowe Lubaczewskie, Sokalskie, Mostowskie, Korytnickie, Tyśzowieckie, Tarnogòrskie, Szczurowieckie. &c.

Seymikuie w Bełzie, obiera 5. Posłòw, y 2. Deputatòw.

Miasta znaczniejszye: *Bełz* Stołeczne Wdiewòdztwa, wstawione przed kilka set lat obrazem cudownym Najświętszey Panny, przeniesionym przez Bolesława Xięcia Opolskiego do Częstochowy. *Sokal* nad Bugiem, sławne Klasztorem y Kościołem Bernardynów, a w nim cudownym Obrazem

Nayświętzey Panny. *Tartakow* wstawione Jarmarkami. *Krystyanopol* przyozdobiony pałacem pięknym y wspaniałym Potockich. *Magierow*, *Rubieszow*, *Waręż* &c.

Woiewòdztwo Wołyńskie.

Kray Woiewòdztwa tego nazwać można nayobfitszym w Polscze w wszelką krescencyą, a zatym y naytańszym.

Ma za *Herb* Krzyż biały w czerwonym polu, a wśròd Krzyża orzeł biały.

Senatorow więkzych 3. Biskup Łucki, Woiewoda y Kasztelan Wołyński.

Dzieli się na 3. *Powiaty*: Łucki, Włodzimierski, y Krzemieniecki.

Starostwa Grodowe 3. też same Łuckie, Włodzimierskie, Krzemienieckie. *Nie Grodowe* Kowelskie, Drohomylskie, Hnidawskie &c.

Seymikuie w Łucku, obiera 6. Posłów y 3. Deputatów.

Miasta znaczneyse: *Łuck* Stołeczne Woiewództwa, przyozdobione Zamkiem y dwoiaką Katedrą, iedną *Ritus Latini*, á drugą *Ritus Graci*. *Włodzimierz* Stołeczne Powiatu swego; tu Woiewództwo Czerniechowskie Seymikuie. *Krzemieniec* Stołeczne Powiatu swego. *Dubno y Ostrog* Stołeczne Miasta Ordynacyi Ostrogskiej czyli Dubieńskiej. *Korzec*, Stołeczne Xięstwa Koreckiego. *Zbaraż* Stołeczne Xięstwa Zbarażskiego. *Ołyka*
 X₃ Stołecz-

Stołeczne Ordynacyi Ołyckiej. *Brodz*
 sławne Jarmarkami. *Konstantynow*,
Wiśniowiec, *Równe*, *Podkamienie*
 sławne cudownym Obrazem Najswięt-
 szey Panny Maryi w Kościele Domi-
 nikańskim. *Międzyrzecz*, *Ostrogski* y
Korecki, *Warkowice*, *Bereścyczko*,
Zasław, *Połonne*, *Zwiabel*, *Klewań*,
Czartorysko, *Alexandrya*, *Annopol*,
Olesko sławne urodzeniem Jana III.
 Sobieskiego. *Lachowce* pięknym na
 górze Zamkiem ozdobne; Rezydencya
 Xiążąt Jabłonowskich.

Woiewòdztwo Podolskie.

Kray tego Woiewòdztwa obfity,
 y żyzny bardzo, w polach wielkich,
 y obszernych pastwiskach, w których
 żywi wielką moc bydła, y koni stada,

zaga-

zageńczony nieprzeliczonemi pasiekami, z których obywatele tameczni największy handel y bogactwa mają, tym czasem Woiewództwo Podolskie naypodlegleysze niazdom Kozackim, Tureckim, Tatarskim.

Ma za *Herb* Słońce złote w białym polu,

Senatorom większych 3. Biskup Kamieniecki, Woiewoda Podolski, y Kasztelan Kamieniecki,

Dzieli się na 3. *Powiaty*, Kamieniecki, Latyczewski, Czerwonogradzki. *Starosta* Generał Ziem Podolskich ma pod swoją Juryzdykcyą dwa *Grody*, Kamieniecki, y Latyczewski. *Nie Grodowe* Starostwa są te: Czerwonogradzkie, Barskie, Chmielnickie,

Kopaygrodzkie, Mukarowskie, Płoskirowskie, Skalskie, Salnickie, Smotryckie, Dzwynogrodzkie, Domaniowskie, Ulanowskie, Lityńskie, Chrepteiowskie.

Seymikuie w Kamieńcu Podolskim, obiera 6. Posłów y Dwóch Deputatów.

Miasta znaczniejszye są: *Kamieniec Podolski* nad rzeką Smotryczem Stołeczne Woiewòdztwa, Forteca y obrona Polski od Turków, między wielkimi y niedostępnemi skałami położone. Machomet IV. Sułtan Turecki w Roku 1672. Kamieniec mocą wziął, który w ręku Tureckich aż do Roku 1699. zostawał, y dopiero przez Traktat Karłowicki, gdy wieczny pokòy między Polską y Turkami stanął

stał, oddany był. Król terazniejszy w Roku przeszłym mury około Kamienieckiey Fortecy odnowić znacznie kazał, tudzież Artyleryą powiększył. Od Kamieńca trzy mile, są *Okopy Świętej Trójcy*, Forteca przeciw Tureckiey granicy nad Dniestrem, za staraniem y kosztem terazniejszego Króla zreparowana. *Latyczow, Bar, Bator* sławne klęską Wòyska Polskiego w Roku 1652. od Chmielnickiego Kozackich buntów pryncypała, porażonego. *Paniowce, Zwaniec, Buczacz, Usiatyń, Tarnopol, Czorstkow, Fasztowiec, Zaleszczyki* sławne Fabryką sukien y materii, osobliwie Kamlotów, y *Malczyce* &c.

Woie-

Woiewòdztwo Podolskie ma 2. Sędziów pogranicznych, którzy wraz z Sędzią y Pisarzem Grodzkiemi Kamienieckimi, tudzież Kommissarzami od Porty Ottomańskiej, sądy pograniczne w sprawach Obywatelów Polskich z Tureckimi sądzą: Sędziemu każdemu po 2000. Złotych Skarb Koronny płaci corocznie. Starostowie Pograniczni na Ukrainie, równie iak y Grodowi, przyśięgają Królowi na wierność; y takie Starostwa niepodpadają *Juri Communicativo*, *Cessyż* na Białegłowy.

Woiewòdztwo Braclawskie.

Ma za *Herb* Xiężyc niepełny w Krzyżu.

Senatorów 2. większych, Woiewoda

woda y Kafztelan Braclawski.

Dzieli się na 3. *Powiaty* Braclawski, Winnicki, y Zwinogradzki.

Starostwo Grodowe Winnickie, *Nie Grodowe* Zwinogradzkie, Niechorowskie, Dymidzkie, &c.

Seymikuie w Winnicy, obiera Posłòw 6. y Deputatòw Dwòch.

Miasta znaczneyse: *Braclaw* Stołeczne Woiewòdztwa, nad rzeką Bògiem, erygowane od Alexandra Kròla przeciw inkursyom Tatarskim, Roku 1492. *Winnica* nad rzeką Bògiem, Stołeczne Powiatu swego. *Konieczpole*, *Humañ*, *Targowice*, *Niemierów*, &c.

Woiewòdztwo Braclawskie, podobnie iako y Podolskie, ma swoich
Pogra-

Pogranicznych Sędziów, którzy wraz z Kommissarzami od Porty, y Hana Tatarskiego zessanemi, rozszadzaią sprawy y kłótnie zachodzące między obywatelami tych dwóch Potencyi.

Woiewòdztwo Kijowskie.

To Woiewòdztwo przedtym bardzo obszerne było, całą bowiem prawie Ukrainę w sobie zamykało, teraz znaczna jego część odpadła do Moskwy. Roku albowiem 1686. przez Traktat Grzymuśtowskiego, oddana Moskwie wszystka Ukraina za Dnieprem, y te osady: Pułtawa (tam Piotr Wielki, Car Moskiewski zbił na głowę Karola XII. Króla Szwedzkiego w Roku 1709. który z tamtąd do Benderu uciekać musiał pod Protekcyą

Porty

Porty Ottomańskiej) Perewołocznia, Peryestaw, Mirograd, Lubny, Przyłusk, Hadziacz, Ostrz, Baturyn, Nizyn aż do Putywła. A z tej strony Dniepra, oddano Moskwie Kijów, Pieczary, Trypol, Stayki, Wasilków, y wszystkie grunta między rzeczkami: Stałną y Iрпиnią, na 5. mil od Kijowa, aż do Stayków. W dole po nad Dnieprem zostały przy Polščezie te osady: Ryfzczów, Trechtymierów, Kaniów, Moszna, Sokolnica, Czerkasy, Borowica, Buzyn, Kryłów, Czerzyn, aż do Tasminy Rzeki. Od Tasminy znowu rzeki począwszy, należy do Moskwy, Zaporohy, czyli brzegi Dniepru niedostępne, samemi kamieniami opasane, od których zowią się
 Koza-

Kozaki: *Zaporowscy*; Sicz czyli Kozacy Siczowi. Dzikie Pole, czarny Las, Kudak, y inne Siedliska, y kępy Kozackie, aż do wpadku rzeki Dniepru w Morze Czarne.

Woiewòdztwo Kijowfkie ma za *Herb* Anioła białego w czerwonym polu, z mieczem dobytym.

Senatorow więkfszych 3. Biskup, Woiewoda, y Kafztelan Kijowski.

Dzieli się na 3. *Powiaty*: Kijowski Zytomirski, y Owrucki.

Starostwa Grodowe: Zytomirskie, y Owruckie. *Nie Grodowe* Białocerkiewskie, Bohuśławskie, Czehryńskie, Czerkaskie, Kaniowskie, Korsuńskie, Trechtymirowskie, &c.

Seymikuie w Zytomierzu, lub
Owru-

Owruczu, obiera Posłòw 6. y Depu-
tatòw 2.

Miasta znaczneyfze: *Zytomierz*
Stołeczne Powiatu fwoiego, tu Kate-
dra Biskupftwa Kijowskiego. *Owruetz*,
Biatacerkiew, *Bohusław*, *Berdy-*
czow wftawione cudownym Obrazem
Nayświętfzey Maryi Panny w Koście-
le Karmelitańskim, Kościoł y Klasztor
zaftania od inkurfy Kozakòw Bunto-
wnikòw czyli Haydamakòw, Fortecz-
ka; tu skład Obywatelòw całego pra-
wie Woiewòdztwa przed niazdami
Kozackimi.

Woiewòdztwo Czernichowskie

Całe to Woiewòdztwo za Jana
Kazimieza przez Traktat Grzymuś-
towski Moskwie iest uftąpione, imie więc
tylko

tylko iego przy Polfcze zostało.

Ma za *Herb* Orła o dwóch głowach pod iedną Koroną.

Senatorów większych 2. *Woiewoda* y *Kasztelan* Czerniechowski.

Powiaty 2. Czerniechowski y Nowogródzki Siewierski.

Starostwa Grodowe, Czerniechowskie, do *Woiewody* należy, y Nowogródzkie.

Seymikuie w *Włodzimierzu*, obiera *Possów* 4. y *Deputatów* dwóch.

P R O W I N C Y A

Wielkiego Xięstwa Litewskiego.

Wielkie Xięstwo Litewskie miało swoich udzielnych Xiążąt. Władysław Jagiełło Wielki Xiąże Litewski pojąwszy w Roku 1385. za Zonę Jadwigę Królową Polską, Córkę młodszą Ludwika Króla Węgierskiego y Polskiego, przyłączył Litwę do Polski. Zupełna iednak iey z Koroną Unia co do praw y wszelkich Prerogatyw, dopiero za Króla Zygmunta Augusta, ostatniego z Familij Jagiellońskiej Potomka, na Seymie Lubelskim w Roku 1569. stanęła.

Wielkie Xięstwo Litewskie graniczy na *Północ* z Kurlandją, Inflanta-

mi Rofsyifkiemi, y Moskwą, na
Wschód z Moskwą, na *Południe*
 z Woiewòdztwem Wołyńskim, na
Zachód z Woiewòdztwem Podlaskim,
 z Prufami Brandeburfskiemi, y morzem
 Bałtyckim. Ma na wzdłuż około 120-
 mil, na szerz prawie tyleż. Położone
 iest w powietrzu miernym, ale zi-
 mnieyſzym od Polſki; całe prawie w
 laſach obſzernych, gdzie zwierza
 wſzelkiego rodzaju podoftatek, Obla-
 ne iest rzekami. *Niemnem*, na któ-
 rym handel prowadzi na Wicinach z
 Kròlewcem. *Dźwiną*, przez tę han-
 dluie z Rygą, *Wilią*, *Prypeciem*,
Dnieprem, *Styrem*, *Berczyną* &c.

Narod Litewſki teyże iest indu-
 ſtryi y geniuszu iak Polſki. *Religia*
Kato-

Katolicka od Roku 1386. w Litwie kwitnie. *Herb* Xięstwa Litewskiego jest Pogonia, albo Kawaler siedzący na koniu rozpędzonym, z Szablą dobytą na pogonienie nieprzyjaciela. Xięstwo Litewskie erygowane jest na trzecią Prowincyą Rzeczypospolitey Polskiej. Co trzeci Sejm daie z między siebie Marszałków Seymowych, y ten trzeci Sejm odprawować się powinien, według Prawa, w Grodnie.

Prowincya Litewska zamyka w sobie XI. Woiewòdztw. I. Wileńskie, II. Trockie, III. Xięstwo czyli Starostwo Zmudzkie, IV. Smoleńskie, V. Połockie, VI. Nowogròdzkie, VII. Witebskie, VIII. Brzeskie Litewskie

skie IX. Mściwawskie, X. Mińskie.
XI. Inflantkie.

Woiewòdztwo Wileńskie.

Ma *Herb* tenże, co y Xięstwo Litewskie.

Senatorów większych 3. Biskup, Woiewoda, y Kasztelan; Kasztelan Wileński ma krzesło w Senacie między Woiewodami, Sandomirskim y Kaliskim.

To Woiewòdztwo dzieli się na 5. *Powiatów*: Własny Wileński, Ofzmiański, Lidzki, Wilkomirski, Braślawski.

Starostwa Grodowe: Wileńskie należy do Woiewody Wileńskiego, Ofzmiańskie, Lidzkie, Wilkomirskie, Braślawskie. *Nie Grodowe* w Wileńskim, Bystrzyckie, Inturkie, Kiernowskie,

skie, Meyszagolskie, Ławaryskie,
Trokinowskie, Rakanciszkie &c.
W Powiecie Oszmiańskim Dawgiel-
skie, Dudzkie, Dziewieniskie, Hubskie,
Jakuńskie, Krewskie, Lipniskie, należy
do Artylleryi Wielkiego Xięstwa
Litewskiego, Markowskie, Miadziolskie,
Trabskie, Wileyskie, Pokretonskie &c.
W Powiecie Lidzkim Borciańskie,
Dubiskie, Eyszyskie, Koniawskie,
Nowodworckie, Ostryńskie, Raduńskie,
Wafiliskie &c. *W Powiecie Wilko-*
mirskim Bolnickie, Kupiskie, Oniksz-
tańskie, Pieniańskie, Subockie, Ułzpol-
skie &c. *W Powiecie Braślawskim*
Opeskie &c. Wszystkie te Starostwa
biorą imię od miasteczek lub wsi te-
goż nazwiska.

Woiewòdztwo czyli Powiat Wileński *Seymikuie* w Wilnie, á Powiaty w swoiey Stolicy; z każdego Seymiku wysyłają na Sejm po 2. Posłów. Na Deputackim zaś Seymiku w Poniedziałek po Gromnicach, obierają po 2. Deputatów na Trybunał Główny Wielkiego Xięstwa Litewskiego, iednego na Kadencyą Wileńską, á drugiego na Kadencyą Ruską. Summa Posłów 10. Deputatów 10. Sądy Ziemskie y Grodzkie w Stołecznych Miastach Powiatowych. Oszmiański Powiat sądzi się w Miadziolu.

Miasta znaczneyse: *Wilno* nad rzeką Wilią, Stołeczne całego Xięstwa, fundowane od Gedymina Xiążęcia Litewskiego, murem opasane, przyozdobione

bione wspaniałemi Kościołami, osobliwie Katedralnym Biskupa Wileńskiego, w którym jest Grób Świętego Kazimierza Królewica Polskiego. Akademia Wileńska jest pod dozorem Xięży Jezuitów. W Wilnie agituie się Trybunał Główny Wielkiego Xięstwa Litewskiego, poczyna się w Poniedziałek po Świętym Stanisławie Biskupie, y sądzi się przez 22. Niedziel nieprzerwanie. Marszałka Trybunałskiego obierają Deputaci Kadencyi Wileńskiej, mają iednak prawo wotowania na niego y Deputaci z Repartycyi Ruskiej, ci, którzyby się w Wilnie na ten czas znaydowali. Po skończoney kadencyi Wileńskiej, Deputaci, którzy na niey sádzili, już nie są obli-

wani do sądzenia Kadencyi Ruskiej, która się raz w Mińsku, a drugi raz w Nowogròdku alternatą odprawuje, ale tylko Marszałek Trybunału Głównego w Wilnie obrany. Po skończonym Trybunale Ziemskim w Wilnie, wyznaczeni przez Marszałka z Koła Deputackiego w liczbie 8. Deputaci z tylż Deputatów Duchownych, których 3. z Kapituły Wileńskiej 2. z Zmudzkiej, a 1. z Smoleńskiej bywa, złączywszy się y z pomiędzy siebie wybrawszy Marszałka świeckiego, Sądy Trybunału Duchownego, czyli *Compositi Judicii* przez Niedziel 6. nieprzerwanie sądzą. Pisarzami zaś Trybunałskimi w Litwie, nie Pisarze są Ziemscy, iak w Koronie każdy

każdy z swego Woiewòdztwa lub Ziemi, ale Deputaci *per turnum* Woiewòdztw y Powiatów. Na kadencyi Wileńskiej w Wilnie sãdzą się Woiewòdztwa: Wileńskie z swemi Powiatami, Trockie z swemi Powiatami, Xięstwo Zmudzkie, Woiewòdzwa Smoleńskie, Połockie, y Brzeskie Litewskie z swemi Powiatami. *Ośmiana, Lida, Wilkomierz, Braślaw, Stożeczne* Miasta swoich Powiatów, zaszczyczone Seymikami y Sądami. Ekonomia Lidzka należy do Dòbrstołowych Kròleskich.

Woiewòdztwo Trockie.

Ma za *Herb* Pogoniã w czerwonym polu.

Senatorów 2. Większych, Woiewoda

woda y Kafztelan Trocki. Kafztelani ma miejsce między Woiewodami Sieradzkim y Łęczyckim.

Dzieli się na 4. *Powiaty*: Trocki własny, Grodziński, Kowieński, y Upitski.

Starostwa Grodowe, Trockie, należy do Woiewody, Grodzieńskie, Kowieńskie, Upitskie. *Nie Grodowe w Trockim Powiecie*: Dawgowskie, Przelayskie, Łozdzieyskie, Mereckie, Metelskie, Niemonoyskie, Zosielskie, Żyżmorskie &c.

W Powiecie Grodzieńskim Berznickie, Przewalskie, Wasilkowskie, Filipowskie &c. *W Powiecie Kowieńskim* Dorfuńskie, Kormiańskie, Pilwiskie, Puńskie, Preńskie, Stokliskie, Wilkowskie, Wisztynieckie &c.

W Po-

W Powiecie *Upitskim* Gulbińskie, Szymańskie, Szadowskie, Stęgwilskie, Wobolnickie, Zydeykańskie &c. od Miasteczek, lub wiosek nazwiska biorą.

Woiewòdztwo Trockie *Seymi-kuie* w Trokach. Powiat Grodzień-ki w Grodnie, Kowieński w Kownie, Upitski w Poniewieżu. Na każdym Seymiku po 2. Posłòw y po 2. Deputatòw obierają. Summa Posłòw 8. Deputatòw 8. Deputatòw połowana Trybunał Kadencyi Wileńskiej, á druga na Trybunał Kadencyi Ruskiej.

Miasta znacznieysze: *Troki*, mia-
sto Stołeczne Woiewòdztwa, *Grodno*
Stołeczne Powiatu swojego, nad rze-
ką Niemnem, zaszczycone Seymami
z kadencyi na Wielkie Xięstwo Litew-
skie

skie znacznie ogniem po kilka razy zde-
 zolowane. Tu się agituią Kommissye,
 Skarbowa, y Woyškowa Wielkiego
 Xięstwa Litewskiego. Ekonomia
 Grodzieńska należy do Dóbr Stofo-
 wych Króleskich. *Kowno* Stołeczne
 swego Powiatu, między Niemnem y
 Wilią Rzekami. *Ułpita* Stołeczne
 swego Powiatu. *Wygry* miejsce za-
 fzczycone Klasztorem y Kościołem
 Kamedułów. *Poząście* góra, zwana
 Mons Pacis, wstawiona Kościołem
 Kamedułów. *Merecz*, *Ponie-
 wiecz*, *Olita* Ekonomia Króleska.
Olkieniki sławne Konfederacyą
 Olkienicką, czyli bardziej krwi oby-
 watelskiej rozlaniem, w Roku 1700.
 niegodnym wspomnienia.

Xięstwo

Xięstwo Zmudzkie.

Kray Xięstwa Zmudzkiego ma grunta żyzne, y urodzayne; graniczy na *Północ* z Xięstwem Kurlandzkim, na *Wschód* z Woiewòdztwem Wileńskim, na *Południe* z Woiewòdztwem Trockim, na *Zachód* z Prusami Brandeburskiemi, y z morzem Bałtyckim.

Herb Xięstwa, Pogonia na Chorągwi białey w Polu czerwonym na jednej, á na drugiej stronie niedźwiedź czarny z białą obrużą. Ponieważ zaś Xięstwo Zmudzkie na Xiążąt Litewskich było rządzone przez Starostów, dla tego ciż Starostowie nie odmienili dotąd swego tytułu na Woiewòdztwo, lubo są Senatorami Krześłowemi.

Ma tedy to Xięstwo *Senatorów*
Krześlo-

Krzeńtowych 3. Biskup, Starosta, y
Kasztelan Zmudzki. Starostwo Zmudz-
kie idzie przez Elekcyę, Król iedne-
go z podanych sobie Kandydatów
potwierdza. Starosta Zmudzki ma
mieysce w Senacie między Woiewo-
dami, Łęczyckim y Brzeſkim Kujaw-
skim.

Dzieli się to Xięstwo na 28.
Powiatów to iest: Eyragolski, Wil-
kowski, Wieloński, Rosieński, Widu-
kleski, Krozki, Tendziagolski, Jaswoń-
ski, Szawelski, Wielkich Dyrwian,
Małych Dyrwian, Berzańſki, Ulzwętski,
Telszewski, Retowski, Pojurski, Wiesz-
niański, Korſzewski, Szaudowski, Gon-
dyniński, Twerski, Potumſzewski, Bi-
rzyniański, Połongowski, Powendeński,
Medyn-

Medyngiański, Konklański, Zorański,
 z których pierwsze 13. Sądy Ziem-
 skie y Grodzkie mają w *Rosieniach*.
 Powiaty Wielkich Dyrwian, y Małych
 Dyrwian, przez Konstytucyą Seymu
 Roku 1766. wyłączone są z reparty-
 cyi Rosieńskiej, y inkorporowane do
 repartycyi Telszewskiej. Drugie zaś
 15. w *Telszewie*. Grody obydwu
 Rosieński y Telszewski należą do
 Sądowej Juryzdykcyi Starosty Zmu-
 dzkiego. *Starostwa Nie Grodowe* w
 Xięstwie Zmudzkiem są te: Wieloń-
 skie, Jurborgskie, Beyzagolskie, Skir-
 sztymońskie, Jaswońskie, Rosieńskie,
 Botockie, Wieszniańskie, Tryskie,
 Chweydańskie, Telszewskie, Tyrksze-
 wskie, Retowskie, Plungiańskie, Gorz-
 dowskie,

dowskie, Połongowskie, Plotelskie &c. Ekonomia Szawelska należy do Dóbr Stołowych Królewskich.

Seymiki to Xięstwo w Rosieniach, obiera 3. Posłów na Sejm y 4. Deputatów na Trybunał Wielkiego Xięstwa Litewskiego, 2. na Kadencyą Wileńską, a 2. na Kadencyą Ruską, w Mińsku lub w Nowogródku agitującą się.

Miasta znaczneyse *Miednik* Miasto Stołeczne Xięstwa, przyozdobione Katedrą Biskupstwa Zmudzkiego. *Rosienne* zaśczycone Seymikami, Sądami Grodzkimi y Ziemskimi, *Telszew.* tu się także Sądy Ziemskie y Grodzkie odprawują. *Birze, Polangen,* czyli *Plongow* port niegdys

niegdyś sławny na morzu Bałtyckim. Król terazniejszy zamyśla go wznowić, y w tey intencyi kazał probować Panu Czakiemu Geografowi swojemu, iezeliby wygodny mógł bydź przystęp dla Okrętów do lądu, co się w rzeczy samey pokazało, y owszem znaleziono w morzu poznaکی muru dawnego, który okręty od nawalności morskich zassań. Port ten od Szwedów Kamieńmi zarzucony był dla przeszkodzenia handlom Polskim na morzu Bałtyckim, *Willeia, Furborg, Uzweta &c.*

Woiewòdztwo Smoleńskie.

To Woiewòdztwo całe prawie do Moskwy należy, ustąpione przez Traktat Grzymuśtowskiego, imie ied-

nak Woiewòdztwa zachowuie.

Ma za *Herb* Laskę złotą na Chorągwi czerwoney w Szarym Polu. *Senatorow* 3. Krzeffowych: Biskup, Woiewoda y Kasztelan Smoleński.

Dzieli się na dwa *Powiaty*, Własny Smoleński y Starodubowski.

Starostwa Grodowe, Smoleńskie należy do Woiewody y Starodubowskie, obydwia Tytularne, ponieważ attynencye do nich, w ręku Moskiewskich.

Seymiki Exulantskie Woiewòdztwo Smoleńskie odprawuie w Wilnie u Xięży Bernardynów. Powiat zaś Starodubowski u Karmelitów Bosych pod ostrą bramą; obierają na każdym Seymiku po 2. Posłów, y po 2. Deputa-

Deputatów. Summa Posłów 4. Deputatów 4.

Woiewòdztwo Połockie.

Ma za *Herb* Pogonią w białym Polu.

Senatorów Krzeńowych 2. Woiewoda y Kasztelan, Połoccy. Woiewodę Szlachta przez Elekcyą obiera, á Król iednego z podanych Kandydatów potwierdza.

Starostwo Grodowe, Połockie należy do Woiewody. *Nie Grodowe* Dziśnińskie y inne Królewszczyzny.

Seymikuie w Połocku, obiera 2. Posłów, y 2. Deputatów, iednego na Kadencyą Wileńską, á drugiego na Kadencyą Ruską.

Miasta znaczneyfze: *Połock*
Zz Stołecz-

Stołeczne Woiewództwa, ma swego Arcy-Biskupa *Ritus Graci*; Zaszczycone Elekcyami Woiewodów, Posłów y Deputatów, tudzież Sądami Ziemskimi y Grodzkimi. Przyozdobione Kościołem y Klasztorem Xięży Jezuitów, y obszernemi majątnościami, od Stefana Batorego nadanemi. Cerkiew Bazylianów Unitów sławna Grobem Świętego Jozafata Arcy-Biskupa Połockiego. *Dießna, Sokol, &c.*

Woiewództwo Nowogródzkie.

Ma za *Herb* Pogonią z iedney, á z drugiey strony Anioła w czerwonym Polu.

Senatorów 2. Krześkowych, Woiewoda y Kasztelan Nowogródzki.

Dzieli się na trzy *Powiaty*, własny

fny Nowogròdzki, Słonimlki, Wołkowylki.

Starostwa Grodowe: 3. od tegoż Imienia, Nowogròdzkie, należy do Woiewody. *Nie Grodowe w Nowogròdzkim Powiecie:* Cyryńskie y inne Kròlewsczyzny. Ekonomia Nowogròdzka należy do Dòbr Stołowych Kròleskich. *W Powiecie Słonimskim* Sokołowskie, Zdzitowskie &c. Ekonomia Słonimska należy do Dòbr Stołowych Kròleskich. *W Powiecie Wołkowyskim,* Mścibołskie, Jałowskie, Wolpińskie, &c.

Seymikuie to Woiewòdztwo w Nowogròdku. Powiaty w Słonimie y Wołkowylku, wszędy obieraiaż po 2. Posłòw y po 2. Deputatòw. Summa

Posłòw 6. Deputatòw 6. połowa na Kadencyą Wileńską, á druga na Ruską.

Miasta znaczniejszye: *Nowogròdek* Stołeczne Woiewòdztwa, tu się agituie Trybunał Główny Wielkiego Xięstwa Litewskiego Kadencyi Ruskiej, pod tymże Marszałkiem, co y w Wilnie, lecz pod innemi Deputatami, na Kadencyą Ruską od Woiewòdztw y Powiatòw destynowanemi, zaczyna się w Poniedziałek po Trzech Królach, sãdzi się przez 22. Niedziel nieprzerwanie, y to, co drugi tylko rok: ponieważ iest alternata z Mińskiem. *Stonim* stołeczne Powiatu swego, blisko tego Miasta iest Monaster, y sławna Cerkiew Zyrowicka Bazylianów Unitów. *Wołkowysko* Stołeczne swego
Po-

Powiatu. *Stuck* stołeczne Xięstwa Słuckiego Xiążąt Radziwiłów, przyozdobione Pałacem wspaniałym. *Nieśwież* przyozdobione Pałacem wspaniałym Rezydencyalnym Xiążąt Radziwiłów, tudzież Klasztorem Xięży Jezuitow y Benedyktyńskim. *Kleck* Stołeczne Ordynacyi Kleckiej Xiążąt Radziwiłów. *Ostrow, Myß* Hrabstwo Massalskich. *Lachowice, Lubieszow, &c.*

Woiewòdztwo Witebskie.

Ma za *Herb* Pogonią na Chorągwi Zieloney w polu Czerwonym.

Senatorów Krzeńskowych 2. *Woiewoda* y *Kasztelan* Witebski, *Woiewodę* Szlachta obiera, *Król* potwierdza.

Dzieli się na 2. *Powiaty*: Witebski y Orszański.   Z4   *Sta-*

Starostwa Grodowe, Witebskie należy do Woiewody, y Orszańskie. *Nie Grodowe w Witebskim Powiecie*. Jezierzyskie, Koziańskie, Uświat-
skie, Wielizkie, Zafurańskie &c. w *Powiecie Orszańskim*, Borysowskie, Luboszańskie. Ekonomia Orszańska należy do Dòbr Stołowych Kròle-
fskich.

Seymikuie to Woiewòdztwo w Witebsku, a Powiat Orszański w Orszy, obierają po 2. Posłòw, y 2. Deputatòw. Summa Posłow 4. Deputatow 4.

Miasta znaczniejszye: *Witebsk* Stołeczne Woiewòdztwa, nad Rzeką Dźwiną, zaszczycone Sądami Grodzkiemi y Ziemskimi, tudzież Ele-
kcy-

kcyami Woiewodów: *Orysa* Stołeczne Powiatu swego nad Dnieprem. *Bo-ryssow, Ulla, Radziwitow, Szkłow* Hrabstwo Xiążąt Czartoryskich. *Mo-tylow*, tu *Dysunia* ma swego Władkę czyli Biskupa. Ekonomia *Mo-tylow*ska należy do Dóbr Stołowych Królewskich.

Woiewództwo Brzeskie Li- tewskie.

Ma za *Herb* Pogonią w błękitnym Kolorze, w Polu czerwonym.

Senatorow 2. Krzesłowych, Woiewoda y Kasztelan, Brzescy Litewscy.

Dzieli się na 2. *Powiaty* Brzeski Litewski, y Piński.

Starostwa Grodowe Brześciańskie,

skie, y Pińskie. *Nie Grodowe w Brzeskim Powiecie Szereszówskie, Kamienieckie, Ziołowskie.* Ekonomia Brzeńska Litewska z Kobryniem należą do Dobr Stołowych Króleskich. *W Pińskim, Drużyłowickie &c.* Ekonomia Pińska należy do Dobr Stołowych Króleskich.

Seymikuie to Woiewòdztwo w Brześciu Litewskim, á Powiat Piński w Pińsku, obierają po 2. Posłòw y po 2. Deputatòw. Summa 4. Posłòw y 4. Deputatòw.

Miasta znacznieysze: *Brzeście* Litewskie, Stołeczne Woiewòdztwa nad Bugiem. *Pińsk* Stołeczne swego Powiatu. *Biata* Miasto przyozdobione Pałacem wspaniałym Rezydencyal-

cyalnym Xiążąt Radziwiłòw, tudzież Akademią dependującą od Akademii Krakowskiej, która tam wysyła Professorów. *Kodeń* nad Bugiem Hrabstwo Sapieżyńskie. *Wołczyn* przyozdobione Pałacem wspinałym Xiążąt Czartoryskich; Kaplica Wołczyńska między najpiękniejszymi Architektoniki wynalazkami liczyć się może. Seminarium dla Duchowieństwa *Ritus Graci*, pod dyrekcyą XX. Bazylianów, kosztem Xiążąt w różnym guście funduje się. *Wołczyn* sławny urodzeniem Stanisława Augusta Kròla Polskiego dnia 17. Stycznia 1732. *Wysockie Litewskie*, Miasto Stołeczne Jarmarkami na konie y bydło Ukraińskie, *Terespol* iedne z
porząd-

porządnieyfzych miasteczek w Pol-
 szcze, *Izabelin* od Imienia Xiężny
 Jey Mości Generałowy Ziemi Podol-
 skich nazwisko mające, miasteczko
 porządne. *Pratulín* sławne Jarmar-
 kami, *Dzibrowica*, *Sławatycze*, *Ka-
 mieniec Brzeski Litewski*. Ten kray
 pospolicie nazywa się *Polisiem*, wielka
 w nim moc lasów, błót, rzek, jezior,
 ryb, ptactwa rozmaitego. Rzeka *Pry-
 pec'* na dwie go połowy, północną
 y południową, dzieli.

Woiewòdztwo Mścissławskie.

Ma za *Herb* Pogonią na chorąg-
 gwi żółtey w czerwonym Polu.

Senatorów 2. Krzesłowych,
 Woiewoda y Kasztelan Mścissławski.

Starostwo Grodowe Mścissławskie,
Nie Grodowe Radomyślskie, Krzy-
 czewskie,

czewskie, Korczańskie, &c.

Seymiki w Mściławiu, obiera 2. Posłów y 2. Deputatów.

Miasta znaczniejsze, *Mściław* Stołeczne Woiewództwa, *Krzyżew*, *Bobrow*, *Radomyśl*, &c.

Woiewództwo Mińskie.

Ma za *Herb* Pogonią w cielistym Kolorze.

Senatorów 2. Krześlowych, *Woiewoda* y *Kasztelan*, *Mińscy*.

Dzieli się na 3. *Powiaty*, własny *Miński*, *Mozyrski*, y *Rzeczycki*.

Starostwa Grodowe, *Mińskie*, *Mozyrskie*, y *Rzeczyckie*. *Nie Grodowe w Mińskim*, *Krasnosielskie*, *Radoszkowskie*, &c. *w Mozyrskim Powiecie*, *Zahalskie*. *W Powiecie Rzeczyckim*
Bobruy-

Bobruyskie, Czeczerskie, Homelskie,
Rohaczewskie, Propoyfskie, &c.

Seymikuie to Woiewòdztwo w
Mińsku, Powiaty zaś w Miastach, od
ktòrych nazwiska mają, wszędy obie-
raią 2. Posłòw y po 2. Deputatòw.
Summa Posłòw 6. Deputatòw 6.

Miasta znaczniejszye: *Mińsko*
Stołeczne Woiewòdztwa, mieysce
Trybunału Wielkiego Xięstwa Litew-
skiego na Kadencyą Ruską, ktòry się
po skończoney Kadencyi Wileńskiej,
do Mińska, á drugiego Roku do
Nowogròdka pod tymże Marszałkiem
przenosi, y sądzi się od Poniedziałku
po Trzech Królach przez 22. Nie-
dziel nieprzerwanie. Zowie się zaś
dla tego Trybunałem Kadencyi Ru-
skiej,

skiey: bo Woiewòdztwa, które tu się
 sądzą, iako to Woiewòdztwo Nowo-
 gròdzkie z swemi Powiatami, Witeb-
 skie z swym Powiatem, Mścislawskie,
 Mińskie z swemi Powiatami, składają
 Ruś Białą. *Mozyr y Rzeczycą* Stołec-
 czne swych Powiatów. *Brabin, Ho-
 mel, Rokaczem, &c.*

Woiewòdztwo Inflantkie.

Inflanty, albo Inflandy należą do
 Litwy oraz y do Polski, dla tego z
 Kancellaryi pod dwiema pieczęciami
 Koronną y Litewską expedyce y
 Przywileie dla nich wychodzą. In-
 flanty niegdyś należały do Polski, y
 zamykały w sobie 3. Woiewòdztwa,
 Derpskie, Wendeńskie, y Parnawskie,
 ale gdy te nayprzód do Szwecyi przez

Tra-

Traktat Oliwski w Roku 1660, po-
 tym od Szwedów do Moskwy, za
 panowania Piotra Wielkiego, odpadły,
 część tylko Inflant bardzo mała przy
 Polfcze została się, czyli Powiat
 Dyneburki pod Imieniem Woiewódz-
 twa Inflantkiego, które ma za *Herb*
 Gryffa białego w czerwonym Polu,
 w nodze prawey miecz dobyty trzy-
 mającego, á na pierfiach Litery S.
 y A. związane, z Koroną złotą na
 głowie.

Senatorów Krzeffowych 3.
 Biskup, Woiewoda, y Kasztelan In-
 flantscy.

Starostwo Grodome: Dyneburkie.
Nie Grodome, Lucyńskie, Rzeczyckie,
 Maryenhauzkie, &c.

Seymiki

Seymiki y Sgdy w Dyneburgu, obierają Posłów 6. których 2. z Inflant samych, y ci są obligowani być na Seymiku, 2. zaś z Korony, y 2. z Litwy Król nominuje. Woiewòdztwo Inflantkie żadnego Deputata na Trybunał Wielkiego Xięstwa Litewskiego nieposyła, bo z Dyneburga idzie appellacya nie do Trybunału, lecz do Asefforyi Koronney. Kommissarzów zaś 2. obiera, y wysyła na Kommissyą Skarbową Wielkiego Xięstwa Litewskiego do Grodna, którzy wraz z innemi Kommissarzami, co 2. lata na Seymie kreowanemi, zasiadają w Kommissyi Skarbowey Wielkiego Xięstwa Litewskiego; pensya zaś nie ze skarbu im Litew-

Aa   fkiego,

skiego, iak innym Kommissarzòm, ale podług dawnego zwyczaju, od Woiewòdztwa należy się, y nie wdaią się w inne Kommissyi sprawy, tylko w te, które dawniey należały do Trybunału Skarbowego Wielkiego Xięstwa Litewskiego, przez ustanowienie Kommissyi Skarbowych zkasowanego.

Miasta znacznieysze: w Inflantkim Woiewòdztwie *Dyneburg* Stołeczne Woiewòdztwa nad rzeką *Dzwiną*, *Marienhauz Lucyn* czyli *Ludsen* &c.

Urzędy Ziemskie w Litwie, różne są od *Urządów Ziemskich* w Koronie, y tym idą porządkiem: nayprzód *Cimonowie*, ci zaś tylko w *Wileńskim* są y *Trockim*, *Woiewòdztwach*
poie-

po iednemu. W Xięstwie Zmudzkiem
iest ich 14. Eyragolski, Wielkich
Dyrwian, Małych Dyrwian, Retow-
ski, Uzwętski, Pojurski, Twercki,
Szawdowski, Berzański, Tendziagol-
ski, Koraszewski, Wieszniański, Gondyń-
ski, Birzyniański. Obligacya Ciwo-
nów Zmudzkich iest, sądzić sprawy
Podkomorskie, iako to na Kondescen-
syach, y to tylko w granicach Xię-
stwa Zmudzkiego; Przysięgać więc
muszą Rotą Podkomorską, przed
Ziemstwem Rosieńskim na sprawie-
dliwe sądzenie spraw do Sądu Pod-
komorskiego zciążających się, y mogą
sobie po iednym Komorniku kreować.
Wolna iednak od ich sądu do Starosty
lub Kasztelana Zmudzkiego appel-

lacya. Po Ciwonach idą *Marzał-*
kowie Powiatowi, Ci zaś są tylko w
 14. Powiatach Woiewòdztw Litew-
 fkich, y tym idą porządkiem: Ofz-
 miański, Lidzki, Wilkomirski, Bra-
 ślawski, Grodzieński, Kowieński, Upit-
 ski, Starodubowski, Słonimski, Woł-
 kowyski, Orszański, Piński, Mozyrski,
 Rzeczycki, y są Dyrektorami Sey-
 mików w swych Powiatach. Po Mar-
 żałkach idą *Podkomorzowie*, Cho-
 rążowie, Sędziowie, 4. Ziemskich,
 Pisarz Ziemski, Wóyski, Stolnik,
 Podstoli, Podwoiewodzy, lub Pod-
 starosta Grodzki, Sędziowie 3. Grodz-
 cy, Pisarz Grodzki, Horodniczy,
 Podczaszy, Cześnik, Łowczy, Skar-
 bnik, Miecznik, Koniuszzy, Strażnik,
 Oboż-

Oboźny, Krayczy, Mostowniczy,
Budowniczy. &c.

Xięstwo Kurlandzkie.

Xięstwo Kurladzkie wraz z Inflantami od Zygmunta Augusta zawoio-
wane, y oddane było od tegoż Króla
w hołd Gottardowi Ketlerowi, y iego
Sukcessoròm, za to: że pomieniony
Ketler Mistrz Krzyżakòw Inflantskich
znacznie dopomògł Królowi do pod-
bicia, á po części do dobrowolnego
poddania się Inflant. Gdy Familia
Ketlerowska na ostatnim Ferdynan-
dzie Xiążęciu Kurlandzkim ustawała,
Szlachta Kurlandzka zabiegając kłut-
niòm, po iego śmierci nastąpić mają-
cym, wczesnie obrali sobie w Roku
1726. sekretnie Xiążęciem Graffa
Maury-

Maurycego de Saxe. Ale Kommissyę od Rzeczypospolitey przez Konfytucyą Seymu Roku 1726. wyznaczona, zkassowała nieprawną Mauryca Elekcyą, á na iego miejsce, na usilną Anny Imperatorowy Rossyiskiey promocyą, inwestyowała w Roku 1739. na Xięstwo Kurlandzkie Ernesta Birona. Lecz gdy ten wkrótce dysgracyowany y na Syberyą odesłany był, Stany Kurlandzkie przez 19. prawie lat bez Xiążęcia zostawały. Dopiero po zasłłym Senatús Consilium, August III. za konsensem Dworu Petersburckiego w Roku 1759. inwestyował na Xięstwo Kurlandzkie, Xiążęcia Karola de Saxe Syna swego; Lecz gdy po śmierci Elżbiety Imperatoro-

ratoro-

ratorowy Rossyiskiey. Biron do Łaski u Dworu Petersburskiego przywrócony został, Xiążę Karol odstąpić musiał pretenzyi do Xięstwa Kurlandzkiego; á zatym Stanisław August Król Polski Roku 1764. Piotra Birona Starszego Syna Ernesta Birona, na Xięstwo Kurlandzkie inwestyował.

Xiążę Kurlandzki przyśięga na wierność Królowi y Rzeczypospolitey, którey w czasie Woyny według Konstytucyi Seymowey Roku 1736. uchwaloney 500. Infanteryi czyli Piechoty, na 200. Kawaleryi czyli jazdy przystawiać powinien. Od sądów Kurlandzkich ostatnia appella-cya idzie do Króla y Rzeczypospoli-tey

tey na Sądy Relacyine. Religia w
 Xięstwie panująca Luterska.

Xięstwo Kurlandzkie dzieli się na
 Kurlandyą y Semigallią. *W Semigal-
 lii Miasta* znaczneyse: *Mitau* albo
 Nitawa Stołeczne Semigallii, Rezy-
 dencya Xiążąt Kurlandzkich, *Bauski*
 albo *Bowsk*, *Zelberg* albo *Seelberg*,
Dalen &c. *W Kurlandyi* zaś *Gol-
 dyngen* Stołeczne Kurlandyi, *Piltyn*,
Lipawa albo *Libau*, *Alswangen*,
Angermund, &c.

